

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLER ANABİLİM DALI
İLETİŞİM BİLİMLERİ BİLİM DALI**

**İRRASYONELİN GERİ DÖNÜŞÜ OLARAK BÜYÜNÜN
METALAŞMASI:
EBAY ÖRNEĞİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

İremcan GÜNGÖR

KOCAELİ 2013

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İLETİŞİM BİLİMLERİ BİLİM DALI**

**İRRASYONELİN GERİ DÖNÜŞÜ OLARAK BÜYÜNÜN
METALAŞMASI:
EBAY ÖRNEĞİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

İremcan GÜNGÖR

Prof. Dr. Hasan AKBULUT

KOCAELİ 2013

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İLETİŞİM BİLİMLERİ BİLİM DALI**

**İRRASYONELİN GERİ DÖNÜŞÜ OLARAK
BÜYÜNÜN METALAŞMASI:
EBAY ÖRNEĞİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tezi Hazırlayan: İremcan GÜNGÖR

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 26.06.2013/10

Jüri Başkanı: Prof. Dr. Hasan AKBULUT

()

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Emel KARAGÖZ

()

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Aşlı KAYHAN

()

KOCAELİ 2013

İÇİNDEKİLER

Özet	iv
Abstract.....	v
Tablo ve Resimler Listesi	vi
GİRİŞ	1
I. Amaç	3
II. Önem	3
III. Problem.....	3
IV. Yöntem	4
V. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5

I. BÖLÜM

MODERN SONRASI DÖNEM VE TÜKETİM

1.1. Modern Sonrası Dönem	6
1.1.1. Modernitenin Genel Çerçevesi.....	6
1.1.1.1. Moderniteyi Hazırlayan Koşullar.....	8
1.1.1.1.1. Bilimsel Devrimler	9
1.1.1.1.2. Siyasal Devrimler	10
1.1.1.1.3. Endüstri Devrimi	12
1.1.1.1.4. Kültürel Devrim.....	13
1.1.1.2. Moderniznitinin İdealleri.....	14
1.1.1.2.1. Aydınlanma Düşüncesi.....	14
1.1.1.2.2. Modernitenin İlkeleri.....	17
1.1.2. Modern Sonrası Durum	19
1.1.2.1. Postmodernitenin Genel Çerçevesi	21
1.1.2.1.1. Postmodern Düşünüş	22

1.2. Tüketim Kavramı ve Pratiğine Genel Bir Bakış	30
1.2.1. Modern Sonrası Dönemde Tüketim	32
1.2.1.1. Frankfurt Okulu.....	33
1.2.1.2. Modern Sonrası Dönemde Tüketim Olgusu.....	34
1.2.1.2.1. Endüstri Devriminden Endüstri Sonrası Çağa	38
1.2.1.2.2. Enformasyon Toplumu	40
1.2.2.1.2. İnternet ve Sürekli Dönüşen Tüketim.....	43
1.2.2.1.2.1. İnternet'in Kısa Tarihi	43
1.2.2.1.2.2. Bir İletişim ve Tüketim Aracı Olarak İnternet..	46

II. BÖLÜM

BÜYÜ PRATIĞI VE BÜYÜNÜN TARİHSEL DÖNÜŞÜMÜ

2.1. Büyü Kavramı ve Türleri	51
2.1.1. Büyü (magic) Sözcüğünün Etimolojisi ve Tanımları.....	51
2.1.2. Kavram ve Pratik Olarak Büyünün Kökleri	54
2.1.2.1. Büyü Kavramı ve Büyü Türleri	54
2.1.2.1.1. Yapılış İlkesine Göre Büyüler	54
2.1.2.1.1.1. Taklit Büyüsü.....	55
2.1.2.1.1.2. Temas Büyüsü.....	56
2.1.2.1.1.3. Allopatik Büyü.....	56
2.1.2.1.2. Yapılış Amacına Göre Büyüler.....	57
2.1.2.1.2.1. Ak Büyü	57
2.1.2.1.2.2. Kara Büyü	57
2.2. Değişen Amaçlar Çerçevesinde Büyü Pratiğini Yeniden Anlamlandırmak ..	58
2.2.1. İlkel Düşünüş.....	58
2.2.2. Din - Büyü İlişkisi	62

2.2.3. Farklı Kùltürlerde Erken Dönem Büyü Pratikleri	63
2.2.4. Büyünün Toplumdan Dışlanması ve Modern Sonrasında Yeniden Dirilişı	66

III. BÖLÜM

EBAY.COM SİTESİNDE SATILAN BÜYÜLERİN NİTELİKSEL İÇERİK ANALİZİ YÖNTEMİYLE İNCELEMESİ

3.1. Sitenin Genel Profili.....	69
3.2. Satışa Sunulan Büyülerin Analizi	70
3.2.1. Büyülerin Tanıtımlarda Ele Alınış Şekilleri.....	76
3.2.1.1. Büyü Tehlikeli ve Güçlü Bir Pratikdir	76
3.2.1.2. Büyünün Getirdiği Güç Pozitifdir	79
3.2.2.Satıcıların kendilerini tanıtım biçimleri	85
3.2.2.1.Satılan Büyü ve Müşteriler Üzerinden Yapılan Tanıtımlar	86
3.2.2.2.Satıcıların Kendi ya da Pratiklerin Kökenlerine İlişkin Yapılan Tanıtımlar	87
3.3. Satılan Büyülerin İncelemesine Yönelik Çıkarımlar	88
3.3.1.Büyü Pratiği Köklüdür ve Her Döneme Eklemlenebilir	89
3.3.2.Maddi Başarının “Elzemliği” Üzerine	91
3.3.3.Gerçekliğin Kaybı Sorunu.....	92
SONUÇ.....	95
KAYNAKÇA	98
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ.....	105

ÖZET

Yirmi birinci yüzyıl insanlık tarihinde çok sayıda değişimin yaşandığı bir dönemdir. Ortaçağ'ın ardından gelen Aydınlanma Düşüncesi ve Aydınlanma'nın idealleri çerçevesinde gelişmiş olan modernite ile birlikte bilim ve akla verilen önem artmış; irrasyonel olan -batıl inançlar, büyüler, vb- toplumsal ilerleme çerçevesinde reddedilmiş, norm dışı olarak nitelendirilmiştir. Modern toplumlar açısından en önemli noktalardan biri bilimsel ve teknolojik olarak ilerlemek, ekonomik olarak güçlenmek; geçmişi ve temsil ettiklerini geride bırakmak olmuştur. Yirminci yüzyılın başında yaşanan Dünya Savaşları ile birlikte gelen kaos ortamı ardından gelen ekonomik krizler doğrultusunda, modernizmin sona erdiği ya da sona ermesi gerektiği ve postmodern, postendüstriyel, enformasyon çağı gibi farklı adlandırmalarla nitelenen yeni bir döneme girildiği yönündeki savlar oldukça fazladır. Yüzyılın yirminci ilk yarısındaki modernite kavram ve ideallerinin başatlığını yitirdiği günümüzü modern sonrası dönem olarak nitelendirmek mümkündür; modern sonrası dönemde ise modern dönemin reddettiği birçok kavramın ve değerlerin farklı biçimlerde yeniden görünür hale gelmiştir. Modern toplumlarda olduğu gibi modern sonrası toplumlarda da tüketim olgusu önemlidir. İnternet teknolojisinin gelişmesi ile dönüşen iletişim ve alışveriş ortamları tüketimin de yapısını değiştirmiştir. İnternet üzerinde satın alınabilecek ürünlerin çeşitliliği sınırsızdır; insanlığın ilk inanç pratiği olan büyü bile sanal ortamda alıcıya sunulmaktadır. Söz konusu satışın gerçekleştiği sitelerden biri de dünyanın en büyük açık arttırma sitesi olan www.ebay.com'dur. İlerlemenin ve teknolojinin bir göstergesi olarak görülebilecek olan internet ortamında ve internetin en fazla ziyaret edilen sitelerinden birinde büyü ve büyüğü nesne satılıyor olması dikkat çekicidir. Çalışmada modern sonrası dönemde internet üzerinden satılan büyülerin nasıl bir sunumla ve amaçla satışa sunulduğu, büyü pratik ve ediniminin tarihsel süreçte ne şekilde değiştiği incelenmiştir.

ABSTRACT

21st century is an era in which history of humanity gets through a lot of changes. One of the most important of these changes is the disengagement from modernity. Modernity that has been developed within the framework of Enlightenment and its ideals emphasizes the importance of science and rationality. This also means the total rejection of irrationality and its social reflections as the belief in superstitions, sorcery and spells etc. The modern period and the modern societies depend on the ideal of surpassing the past and its components as they aim at the scientific and technological development and economical growth as the essential goal. However, with the two World Wars and following post-war era that is characterized by chaos and economic crisis, 20th century witnessed the rise of distrust in rationality and doubtful inquiries about the modernity and its ideals. Many argued that modernity had come to (or even should come to) an end; and new post-modern, post-industrial etc period has begun. In the contemporary world, where modernity and its ideals lost their dominance, many concepts and values that modern thinking had rejected, re-emerged in new ways. At that point, while belief in the irrational and spells is a very important example, however, the articulation of irrationality with the consumption culture is also a remarkable point. This study focuses on how the spell as a form of irrational became a commodity in the new technologically-driven form of consumption culture. For that purpose this thesis analysis the commercials of spells on www.ebay.com as one of the most important world-wide shopping websites.

Tablo ve Resimler Listesi

Tablo 1	29
Tablo 2	31
Tablo 3	50
Tablo 4	77
Tablo 5	79
Tablo 6	80
Resim 1	75
Resim 2	76
Resim 3	83
Resim 4	83
Resim 5	84
Resim 6	86
Resim 7	86
Resim 8	87
Resim 9	87
Resim 10	87
Resim 11	88
Resim12	89
Resim 13	95
Resim 14	96
Resim 16	96
Örnek 1	82
Örnek 2	83
Örnek 3	84
Örnek 4	85

Örnek 5.....	86
Örnek 6.....	87
Örnek 7.....	88
Örnek 8.....	89
Örnek 9.....	91
Örnek 10.....	91
Örnek 11.....	92
Örnek 12.....	92
Örnek 13.....	93
Örnek 14.....	93

GİRİŞ

Günümüz dünyasına toplumsal açıdan baktığımızda en dikkat çekici olgulardan biri toplumsal değişimdir. Modern sonrası toplumlarda gerek değer gerekse kavramlar çeşitli değişikliklere uğramıştır ve halen uğramaktadır. Özellikle aydınlanma sonrasında bu yana toplumlar belirli dönemlerde neredeyse tüm kurumlarında ve düşünüş sistemlerinde çeşitli ölçeklerde değişim geçirmiştir. Aydınlanmanın getirdiği yeni idealler çerçevesinde "rasyonalizm" kavramının önem kazanması ile birlikte; "irrasyonel" olanın dışlanma durumu ortaya çıkmıştır. Sanayi devrimi sonrası hızla gelişen teknoloji, yeni dünya düzeni, sekülerizmin getirdiği yeni idealler ve fikirlerle birlikte toplumlar ve dolayısıyla değerlerinde de önemli değişiklikler olmuştur. Aydınlanma ideallerini benimsemiş olan modernizmde de rasyonel olanın yüceltilmesi ve kabul görmesi, irrasyonel olarak tanımlananın da reddedilmesi devam etmiştir. Fakat modernizmin ve ideallerinin değişen dünya üzerinde başatlığını yitirmesi ile birlikte modern dönemin akla ve bilime aşırı önem veren idealleri yerini yeni ideallere ya da modern öncesi ideallerin dönüştürülmüş hallerine bırakmıştır.

Modern dönemden modern sonrası döneme doğru yaşanan değişimler ve toplumsal etkileri sosyal bilimlerin araştırma alanları açısından oldukça önemlidir. Modernite sanayi toplumunun gelişimi ile birlikte ortaya çıkmış olan "yeni" bir akım olarak ele alınabilir. Modernleşme sürecinde değişen dünya düzeninde bireyin bu düşünüşle aldığı konum; nesnellik alanında bireyin de nesnel bir varlık olarak alınması, iç niteliği bakımından subjektif olmasının yadsınması gibi fazlaca eleştirilen bir noktaya gelmesi ve gelişen savaşlarla birlikte barışçıl bir dünya inancının köklerinden sarsılması, sürekli ilerleme inancının da sanatsal ve bilimsel alanda tıkanması nedeniyle eleştirilere maruz kalmıştır. Postmodernizm kavramı da İkinci Dünya Savaşı sonucu oluşan, modernitenin dayandığı noktaların kırılması, modernizmin inandığı ve savunduğu düşüncelerin savaş sonrası oluşan kaosa da işaret ederek geçerliliğini yitirmesi inancı sonucu modernizmin eleştirilmesine sebep olmasıyla birlikte geliştirilmiştir. Savaş sonrası yitirilen düşünsel inançlar, modernizmin dayanakları, yaşanan olaylar sonucu var olmaya başlayan yeni düzeni

anlamlandırmak amacıyla olan sosyal teorisyenlerin bir kısmı postmodernizm kavramsallaştırmasına gitmiştir. Postmodern düşünüş bir noktada modernizmin reddettiği düşünüş ve ideallere geri dönüşü de içermektedir fakat bu geri dönüş modern sonrası dönemin parametreleri çerçevesinde gerçekleşmektedir.

Akıl dışı olanın yani "irrasyonelin" reddedildiği salt modernizmin aksine modern sonrası olarak nitelenebilecek günümüz toplumlarında katı modernizm ideallerinin reddettiği değerler yeniden toplumsal yapıya dahil olmuştur. Fakat bu yeniden dahil oluş geçmişte var olanın bizatihi geri dönüşü olarak değil; eklektik bir yapıda ya da farklı sentezler halinde ve geri döndürülenin eski formuna benzer olmakla birlikte asla "aynı" olmadığı bir geri dönüştür.

Herhangi bir kurumda gerçekleşen yenilikler için de teknolojik gelişmelerle beraber ortaya çıkan yeni alt kurumlar özelinde aynı durum söz konusudur. Bir inanç veya değer olarak "büyü"nü'nün dönüşümünün incelenmesi; insanlık tarihinde dinlerden daha eski olan bir olgunun günümüz dünyasında aldığı şekli görmek açısından önem taşımaktadır. Benzer olarak internetin iletişim aracı olarak kullanılması ile birlikte değişen medya sunumlarından biri olan sanal pazarlamanın yeni boyutunu da gözlemlemek mümkündür. İnternet üzerinden bilgi alışverişleri, edilen sohbetler geleneksel iletişim örüntülerinin yerine geçmektedir. Binark'ın da belirttiği gibi; "yeni medya artık yaşamın her alanında yer almakta ve kullanılmaktadır (Binark, 2006: 5)." Artık bireylerin buldukları ülkelerde satılmayan ürünlere internet aracılığıyla erişimi mümkündür. Alışveriş alanında dünyanın en büyük açık artırma sitesi olarak kabul edilen www.ebay.com araştırmanın sahasıdır. Ebay'de satılan ürünler koleksiyon parçalarından, yeni-klasik arabaya, elektronik eşyadan, giyim aksesuara kadar neredeyse sınırsız çeşittedir. Araştırmanın odaklandığı alan ise "Paranormal" başlığı altında satılan büyülerdir. Bu noktada hem alışveriş eyleminde hem de değer-inanç bağlamında yaşanan bir dönüşümün varlığını kabul etmek yerinde olacaktır. Günümüzde yeniden ve yeniden üretilen ve sürekli dolaşıma sokulan ürünlerle birlikte dönüşen değer anlayışını destekleyen "yeni" tüketim alanları ortaya çıkmıştır.

I. Amaç

İnternet modern sonrası dönemde bireylerin iletişiminde, gündelik hayat ve eylemlerinde önemli bir yere sahiptir. Alışveriş eylemi de internet üzerinden yapılabilmektedir. Söz konusu sitede paranormal başlığı altında satılan büyüler ise araştırmanın ana inceleme unsurudur. Araştırmanın odaklandığı nokta da modern sonrası dönemde irrasyonel olanın normatif yapı içerisinde yeniden görünür hale gelmesi çerçevesinde büyü özelinde modern sonrası döneme dahil oluş biçimini anlamlandırmaktır. Çalışmanın amacı modern sonrası dönemde büyüün bir değer ve inanç olarak dönüşümü ve internet üzerinden dolaşıma sokulan büyülerin tanıtım özelliklerini Ebay örneği üzerinden incelemektir.

II. Önem

Öncelikli olarak internette yer alan Ebay’de satılan büyülerin tanıtımlarının nasıl sunulduğunun analiz edilecek olması iletişimsel açıdan önem arz etmektedir. İnternet örneği üzerinden tarih öncesine dayanan kökleri olan bir pratiğin, büyüün incelenmesi konuyu özgün kılmaktadır. Söz konusu araştırma iletişim sosyolojisi bağlamında ele alındığında sosyolojik olarak en eski inanç ve pratiklerden biri olan büyüün en çağcıl araştırma konularından biri olan internet ile bağının kurulacak olması da ayrıca önemlidir. Dolayısı ile bu çalışmanın iletişim çalışmaları, sosyoloji ve kültürel çalışmalar açısından literatüre katkıda bulunacak olduğu düşünülmektedir.

III. Problem

Araştırmanın temel problemi modern sonrası dönem içerisinde toplumların modern öncesi değerlere geri dönüş yaşandığı varsayımından hareketle söz konusu geri dönüşün bir örneği olarak büyüün internet ortamında nasıl sunulduğu ve büyü ediniminin ne şekilde değiştiğini anlamaktır. Araştırmanın ana probleminin üç

temel boyutu vardır; ilki modern sonrası toplumlarda büyü kavramı özelinde inanç ve değer değişimini irdelemeyi amaçlayan sosyolojik boyut, büyü kavramı ve eyleminin anlamını, tarih içerisindeki değişimlerini irdelemeyi amaçlayan kültürel boyut ve son olarak büyüün internet üzerinden nasıl bir söylem ve imgeler bütünüyle sunulduğunu irdelemeyi amaçlayan iletişimsel boyut. Bu araştırmada hedeflenen büyüün anlam ve değişiminin, bireyler için ifade ettiklerinin ortaya konulması ve bu noktadan hareketle modern sonrası toplumdaki değişen değerler çerçevesinde büyüün internette iletişimsel olarak nasıl bir boyutta sunulduğunu ortaya koymaktır. Çalışma içerisinde yanıt aranacak diğer sorular ise;

- 1 - Bir inanç ve değer olarak büyü nedir?
- 2 - Büyü pratiği yirmibirinci yüzyıla gelene dek ne tür değişikliklere uğramıştır?
- 3- Modern sonrası dönemde ne tür büyüler satılmaktadır?
- 4 - İnternette satılmakta olan büyülerin geleneksel büyülerden farkları var mıdır, varsa nelerdir?
- 5 - Satışa sunulan büyüler hangi amaçları gerçekleştirmeye yöneliktir?
- 6 - Ebay'de satılan büyüler çerçevesinde bakıldığında farklı satıcıların sattıkları büyüler nasıl tanıtılmaktadır ve hangi imgelerle alıcıya sunulmaktadır?
- 7 - Farklı satıcıların sayfalarındaki söylem ve imgeler arasında bir benzerlik bulunmakta mıdır?
- 8 - Satıcıların sıklıkla yöneldikleri bir büyü türü ya da menşei (voodoo, wiccan, arabik vb.) var mıdır?
- 9 - Günümüz toplumlarında bireyler neden büyüye ihtiyaç duymaktadır?

IV. Yöntem

Bu çalışmada büyü kavramı, pratiği ve tarihsel dönüşümü, tüketim nesnesi olarak var olma durumu özelinde modern öncesi, modern ve modern sonrası

dönemlerin idealleri ve yönelimleri çerçevesinde literatüre dayalı olarak incelenmiştir. Günümüzde bir inanç ve değer olarak büyüünün almış olduğu meta konumunun internet üzerinden nasıl sunulduğunu anlamak için ise eleştirel kuram destekli niteliksel içerik analizi yapılmıştır. Bu noktada öncelikle genel semantik kavramlar, ardından bu kavramların birer alt dalı olarak temalar ve son olarak üslup özellikleri belirlenmiştir. Her üst kategori kendi içerisinde belirli alt kategorilere ayrıldıktan sonra seçilmiş örnekler üzerinden niteliksel içerik analizi yapılmıştır. Böylelikle satılan büyülerin ne tür imgeler, dil özellikleri (anlatılar) kullanılarak satıldığı ve söz konusu sunumun neyi işaret ettiği anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Böylelikle satılan büyülerin internet sayfalarındaki sunumlarına ve işaret edilenlere dair derinlemesine anlamlara ulaşmaya çalışılmıştır. Ebay üzerinde satılan büyülerin sayısal verileri haricinde çalışma niteliksel bir yöntemle ilerlemiştir.

V. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmada internet ortamlarından bir açık artırma sitesi olan ebay incelenmiştir. Araştırmanın konusu dahilinde söz konusu sitede satılan büyülerden en yüksek oya sahip (top-rated seller) satıcıların sundukları seçilmiştir. Top-rated seller sattığı üründen en fazla pozitif feedback alan (ürünün tarif edildiği gibi olması, hızlı ulaşım, iyi iletişim) ve belirli bir zaman dilimi içerisinde bir fiyat aralığının üzerinde ve belli bir sayının üzerinde ürün satan satıcılara verilen isimdir. Bu sınırlamanın nedeni; söz konusu satıcılar dışında yer alan satıcıların büyük bölümünün *güvenilirliğinin* olmaması, satılan ürünlerin sayısının ve kullanıcı yorumlarının yeterli sayıda olmamasıdır. Satılan tüm büyüleri incelemek rakamsal olarak mümkün olmaması (sitede hergün yaklaşık yedi bin büyü satışa sunulmaktadır ve top-rated sellerların sundukları ürünlerin sayısı da günlük yaklaşık bin iki yüz civarındadır) nedeniyle seçilecek olan örneklem, ebay'in 30 Ağustos 2012 itibari ile büyü satışını yasaklaması üzerine kayıt edilebilen 237 sayfa üzerinden inceleme yapılmıştır. Araştırmada ilk olarak alımla analizi yapılması düşünülmüş fakat büyü satışının yasaklanması ile sayfaların (dolayısıyla alıcı ve satıcıların) ulaşılamaz hale gelmesi nedeniyle niteliksel içerik analizi yapılmasına karar verilmiştir.

I. BÖLÜM

MODERN SONRASI DÖNEM VE TÜKETİM

1.1. Modern Sonrası Dönem

Yirminci yüzyılı niteleyen başlıca özellik modernitenin ideallerinin yaşanan savaş ve teknolojik gelişmelerle birlikte başatlığını yitirmiş olmasıdır. Bu anlamda modern sonrası dönemin esası bir yandan moderniteden getirdiği sürekliliklerle diğer yandan moderniteden topyekun bir kopuş iddiası arasındaki çelişkide yatmaktadır. Bu nedenle modern sonrası dönemi anlayabilmek için öncelikle moderniteye bakmak gerekmektedir.

1.1.1. Modernitenin Genel Çerçevesi

Modern kelimesinin kökeni Latince yaratılmış bir sözcük olan "*modernus*"tur. *Modernus* sözcüğü ise "son zamanlar, tam şimdi" anlamlarına gelen "*modo*"dan; *hodiernus* ("bugün" anlamındaki *hodie*'den) modelinden hareketle yaratılmıştır (Kumar, 2004:88)". Modern kelimesi ilk kez Hıristiyanlık döneminin karakterinin Pagan döneminden farklı olduğunu vurgulamak üzere kullanılmıştır (Çiğdem, 1997: 65). Bu bağlamda bakıldığında modern kelimesi şimdiki zamanı imlemektedir ve alt metin olarak geçmişten bağımsız oluşu ifade eder denilebilir.

Modern kelimesine genel anlamda bakıldığında ise bulunduğu çağa uygun, değimlere ayak uyduran anlamlarında kullanılır. İnsanlık tarihi sürekli ilerleyen bir seyir izlemiştir varsayımından hareket edersek modern kelimesinin yeniliği ve ilerlemeyi temsil eden hatta onları olumlayan bir alt anlam taşıdığını ileri sürmek mümkündür. Kelimenin ilk kullanımına geri dönüldüğünde denilebilir ki tarih içerisinde modern kelimesi her zaman ileri gidişi, dönüşümü ve yeniliği temsil

etmiştir denilebilir. Aynı kökten türeyen modernite ve modernizm kelimeleri sıklıkla birbirine karıştırılmakta hatta bazen birbirlerinin yerine kullanılmakla beraber farklı anlamlara gelmektedirler. Demir ve Acar'ın Sosyal Bilimler Sözlüğü'nde modernizm: "aydınlanma çağı ile gelen zihinsel dönümün ortaya çıkardığı ideoloji ve yaşam biçimi. Hümanizm, sekülerizm ve demokrasi sacayağı üzerine kurulu; egemenliği insanı özgürleştiren, kurtuluşu dinde değil bilimde arayan, insanbiçimci, insan merkezci dünya görüşü (Demir, 1992: 251)" olarak tanımlanmaktayken aynı kaynağa göre modernite: "genel olarak bir uygarlığın kendi gelişim çizgisi içinde görece en son dönemde geliştirdiği, özel olarak da Batı uygarlığının Rönesans ve Aydınlanma dönüşümünden sonra kazandığı kültürel değer ve sosyal ilişkilerin özümsemesi ile ortaya çıkan yaşam tarzı (Demir, 1992: 251)" olarak tanımlanmaktadır. Daha basit bir anlatım şekliyle "izm" son ekine bakmak faydalı olacaktır. İzm bir ideali, bir akımı temsil eder. Modernizm bir akımı temsil ederken moderniteyi modernizmin içinde az ya da çok yer aldığı tüm olgular olarak anlamak mümkündür.

Modern kavramı Rönesans döneminde antik ve modern toplum ayrımında kullanılarak kelimenin anlamı genişletilmiştir. Modernizm kavramı ise sosyal "ondokuzuncu yüzyıl sonu ile İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcına kadar olan dönemde, bilhassa sanat ve edebiyatta meydana gelen büyük çaplı değişimleri tanımlamakta kullanılan bir terim (Marshall, 2009: 508)." olarak kullanılmıştır.

Dünyada gerçekleşen hiçbir köklü ya da büyük ölçekli değişim birden bire ya da öncüllerden bağımsız olarak gerçekleşmez. Dolayısıyla "modern dünyanın bazı ayırt edici özellikleri Orta Çağ sonu - Modern dönemin başlarında Avrupa'da ortaya çıkan bir dizi köklü kurumsal dönümlerin sonucudur (Thompson, 2008: 75)." Modernizm öncesi dünyada gerçekleşen değişimlere bakıldığında toplumların yeni bir döneme gerek olmalarını öngörmek olasıdır fakat Thompson'ın da belirttiği üzere koşullar farklı olsaydı yanan sonuçlar da farklı olabilirdi. Modernite, modernizm, postmodernite, postmodernizm kavramlarının tümü toplumsal bir dönemi, dönümü ya da eğilimi işaret ettiğinden bu kavramları içlerinden çıktıkları toplumsal koşullardan bağımsız ele almak yanlış olacaktır.

1.1.1.1. Moderniteyi Hazırlayan Koşullar

Toplumsal alanda gerçekleşen hiçbir değişim aniden ya da öncüllerden bağımsız olarak gerçekleşmemiştir. Toplumsal ölçekte gerçekleşen değişimler içerisinde buldukları toplumların temel yapı taşlarında da değişikliğe neden olurlar.

Değişimlerin tam olarak hangi yüzyılda başladığı konusunda çok çeşitli görüşler mevcut olmakla beraber "modernlik konusundaki modern düşüncenin genellikle on yedinci yüzyılda doğduğu düşünülür (Kumar, 2004: 96)." Modern düşüncüyü etkileyen üç temel buluş aynı zamanda dünyanın bugünkü durumunu da etkilemiştir: matbaa, barut ve pusula. Kumar'ın aktarımıyla Bacon'ın dünyayı değiştiren bu üç büyük icat hakkındaki görüşleri şöyledir: "Bu üç şey dünyanın görünüşünü ve durumunu değiştirdi: İlk edebiyatta, sonra savaşta ve son olarak denizcilikte; ve sayısız değişimler bundan kaynaklandı, öyle ki, insani olaylar üzerinde hiçbir imparatorluk, hiçbir mezhep ya da yıldız, bu mekanik keşiflerden daha fazla güç ve tesir uygulayamadı (Kumar, 2004: 97)." Matbaanın icadı sayesinde dini kitapların ve eski antik yunan eserlerinin çoğaltılması ile halkın dini ve diğer konularda bilgi seviyesi yükselmiştir. Ardından Martin Luther hareketi kiliseye olan tepkileri çoğaltmıştır; incili okuyan halk Katolik kilisesinin yanlış bilgilendirmelerini fark etmeye başlamıştır. Sonuç olarak kilisenin inanırlılığı sarsılmış ve kiliseye olan tepkiler artmıştır. Barutun kullanılması ile savaşlarda yeni dinamikler ortaya çıkmış ve feodal beylikler birer birer yıkılırken yeni merkezîyetçi krallıklar kurulmaya başlanmıştır. Pusulanın icadıyla denizcilikte yaşanan ilerlemeler ise "coğrafi keşifler" dönemini başlatmıştır. Batı ilk defa kendinden çok farklı uygarlıklarla karşılaşmıştır. Farklı kültürlerle karşılaşmanın olumlu sonuçlarından ziyade bu dönem sömürgeciliğin başlaması ve yükselmesiyle sonuçlanmıştır.

Modernizm ile birlikte Avrupa toplumlarında yeni kurumlar oluşmuştur. Modernitenin Aydınlanma'dan sonra ortaya çıktığı savından yola çıkarsak bu süreci

hazırlayan esnek bir biçimde birbirlerine bağı olan ve birbirinden farklı şekillerde etkilenmiş dört devrimden bahsetmek yerinde olacaktır (Jeanniere, 2004: 97,103).

1.1.1.1.1. Bilimsel Devrimler

Ortaçağ'ın din merkezli bilim anlayışının yerini akla ve deneye dayalı bilim anlayışının almasına yol açan devrimlerdir. Özellikle astronomi alanında gerçekleşen ilerlemelerle başlayan bilimsel devrimler İsaac Newton'un evrensel yer çekimi kanunu keşfetmesiyle iki dünya görüşü arasında bir kopuşun meydana gelmesine yol açmıştır; dünyada var olan her şeyin tanrısal olduğuna ve bu yasalardan kaynaklandığına dair inançtan gök mekaniğine geçilmiştir. Böylelikle orta çağın dine dayalı dünya inancından bilime olan inanca geçiş başlamış olur. Temel devrim bilimsel devrimdir, diğer devrimlerin tümü ondan türemiştir (Jeanniere, 2000: 97-100).

Ortaçağ'da doğrunun ölçütü olgularda değil, Aristoteles mantığı ve Kutsal Kitap (vahiilerin) uyumunda aranmaktaydı. Bacon ise bilimin deneye dayanması gerektiğini iddia etmiştir. Ardından Kopernik yerküreyi evrenin merkezi olmaktan çıkarıp güneşin çevresinde dönen sıradan bir gezegen olduğunu ifade eder. Kepler yasaları (güneşin merkezde olduğu ve yörüngenin dairesel değil eliptik olduğuna ilişkin) ile gezegenler astronomisine temel oluşturulmuştur. Göksel nesnel arasındaki ilişkinin matematiksel olduğunu göstermiş ve Aristoteles'den kaynaklanan "geleneksel" düşüncenin özüne de ters düşmektedir. Galilei'nin ise tüm evrenin matematiksel ilişkiler üzerine kurulu olduğunu deney ile kanıtlamaya çalışması; matematik ile deneysel bilgiyi birleştirmesi bu dönemde düşünsel anlamda çığır açmıştır (Yıldırım, 1992: 75-88). Daha sonra İsaac Newton'ın evrensel yer çekimi kanununu keşfetmesi ile iki dünya görüşü arasında bir kopuş meydana gelmiştir. Dünya üzerinde varolan her şeyin Tanrı kaynaklı olduğu ve Tanrısal yasalarla -Aristoteles mantığı- yönetildiği inancından gök mekaniğine geçilmiştir. Matematiksellğe yönelik bu merkezileştirme felsefe alanında ilk kez Descartes tarafından gerçekleştirilmiştir. Descartes matematik ile kesin bilgiye

ulaşılabilirliğine dair görüşlerini şöyle ifade etmiştir: "Gerçekliğinden kuşku duymadığımız gerçek fikirlerden matematiksel ispatın açıklığıyla çıkarımlanmayan hiçbir şeyi doğru olarak kabul etmiyorum (Capra, 1992: 59)." Descartes'ın bilimsel gelişmelere olan katkılarından biri de "mekanik doğa anlayışı"dır; O'na göre maddesel nesnelerin temel niteliği uzam ve yer kaplama diyebileceğimiz özelliktir. Her türlü değişiklik sadece yersel hareketten ibarettir ve bu sistemde evrendeki varlıklar ruh ve madde olarak ikiye ayrılmıştır. İnsan ruhu düşünen bir nesnedir, onun dışındaki her şey madde ve hareketten ibarettir (Yıldırım, 1992: 75-88).

1.1.1.1.2. Siyasal Devrimler

Ortaçağ Avrupa'sı görece küçük şehir devletlerinden ve federasyonlardan büyük ve güçlü krallıklara kadar farklı ölçek ve güçte pek çok siyasi birimde tanımlanabilirdi. Özellikle barutun bulunmasından sonra küçük derebeyliklerin ve prensliklerin yerini merkeziyetçi krallıklar almaya başlamıştır. Ticaretin önem kazanması ile birlikte hareketlenen şehir merkezleri ve kasabalarda erken kapitalist bir sistem oluşmaya başlamıştır. Bu durum burjuva sınıfının da doğmasına neden olmuştur.

On sekizinci yüzyıl ortalarında gerçekleştirilen Endüstri Devriminin etkisiyle toplumsal sınıflarda köklü değişimler yaşanmıştır. Hümanizm idealini de ihtiva eden Aydınlanma Düşüncesi'nin de etkisiyle toplumların alt tabakalarında yönetime ve üst sınıfa karşı ciddi tepkiler oluşmaya başlamıştır. Soboul'a göre "müspet bilgilerin ilerlemesi, Aydınlık felsefenin zihinleri saran hamlesi, kurulu düzenin dayandığı fikri temelleri sarsmıştır. Fransa onsekizinci yüzyılın sonlarında, aslında hala bir ziraat ve zanaat memleketi olarak kalmışsa da büyük ticaretin gelişmesi, iktisadi hürriyet davası, eski iktisadi düzene bağlı sosyal kategorilerin, hiç şüphe yok ki şiddetli bir mukavemeti ile karşılanmıştır (Soboul, 1969: 13)."

Söz konusu yüzyılın sonlarına doğru aristokrasi zayıflamaya başlamıştır. Burjuvazi ticaretin ivme kazanmasıyla birlikte gelişmiş ve burjuva sınıfı her geçen

gün daha fazla güç kazanmıştır. Soylu kesime mensup olmayan burjuvalar yönetimde söz hakkı istemişler fakat monarşiye ya da aristokrasiye bağlı devlet düzeninde kendilerine yer bulamamışlardır. Halk ise artan fiyatlara rağmen azalan üretim karşısında açıkla karşı karşıya gelmiştir. Toplumsal bir patlama yaşanmasının her an beklenebileceği Avrupa'da ihtilalin Fransa'da gerçekleşmiş olmasının nedenleri şöyle sıralanabilir;

- İngiltere ile sürekli bir çatışma halinde olan Fransa'nın Amerika Bağımsızlık Savaşı'nda İngiltere'ye karşı Amerika'yı desteklemesi ve bunun sonucunda gönderilen askeri ve maddi yardımların ülke ekonomisini ciddi şekilde sarsması.
- Reformcu düşünürlerin fazlalığı ve ülkede olan etkilerinin yoğunluğu.
- Avrupa'da en kalabalık nüfusun Fransa'da olması.
- Feodal sistemin halkı ezmesine karşılık, Aydınlik düşünürlerin yol göstermesi ile bilinçlendirilmeye çalışılan halkın büyüyen tepkisi.

Fransa'da devrim öncesi sosyal sınıflar tablosunun görünüşü, devrimin temel nedenidir. Burjuvazi, soylulara karşı giriştiği bu mücadelede başarıya ulaşmıştır. Bu zafer, halkın gözünde, feodalitenin ve onun yükümlülüklerinin tasfiyesi anlamına gelmiştir. Anayasayı hazırlayacak olan milletin temsilcisi ilan edilen Millet Meclisi, 9 Temmuz 1789'da Kurucu Millet Meclisi adını alır. Kendilerini milletin temsilcileri olarak ilan ederler, yasama gücünü ele geçirmekle beraber, iktidarı kralla paylaşmaktan vazgeçmiş değillerdir yine de. Mecliste ve halk arasında cumhuriyetçi düşünceler henüz yaygın değildir. 26 Ağustos 1789'da İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi kabul edilir. Eylül 1791'de bir anayasa kabul edilerek sınırlı bir monarşi kurulur (Tanilli, 2007: 112).

Bu gelişmeler doğrultusunda Avrupa başta olmak üzere birçok ülkede milliyetçilik akımı ve demokrasi fikri de toplumsal hayatta yer bulmaya başlamıştır.

Özetle Aydınlanma çağı ile yeşeren yeni fikirler Fransız İhtilali ile vücut bulmuştur. Fransız İhtilali ile milliyetçilik duygusu baskın olmak üzere özgürlük ve eşitlik fikri dünyaya yayılmaya başlamıştır. Çok uluslu devletlerde ayaklanmalar ortaya çıkmış ve 20. Yüzyılın sonunda dünyada hakim güçler imparatorluklardan ulus devletlere dönüşmüştür. Siyasal devrimin en önemli özelliği demokrasinin diğer yönetim şekillerinin arasından yalnızca bir yönetim biçimi olarak sıyırılmasından öte devletin tek rasyonel biçimi haline gelmesidir. Kısacası modern devlet yalnızca demokratik devlet olabilirdi. Siyasal devrimin en önemli noktası iktidarın temelidir. Artık iktidarın kaynağı tanrı gibi başka bir yerden gelmemekte halktan gelmekteydi. İktidar yalnızca ulus haline gelen bir halkın onayıyla meşruiyet kazanabilirdi. Otoritenin halka ya da ulusa içkinliği çok farklı biçimlerde ortaya çıkacaktı ama artık siyasi teorilerin amacı iktidarın demokratik biçimini akılda temellendirmek olacaktır (Jeanniere, 2000: 101).

1.1.1.1.3. Endüstri Devrimi

Bu devrim emeğin soyutlanmasıyla tanımlanabilir. aletten makineye geçişle özdeşleşmiştir. yani emek doğrudan üretici insana değil makineye bağlıdır. Endüstriyel devrimden kasıt sanayi devrimidir (Küçük, 2000: 16-22). Küçük el tezgahlarından fabrikalara geçiş, tarımda makineleşmenin getirdiği daha hızlı üretim ve arz etme olanağı, yine makineleşme ile gelen aynı işin daha az insan ile yapılabilmesi olanağı ile ekonomik alanda Avrupa toplumları büyük bir değişimin içine girmişlerdir. Ekonomide erki elinde bulunduran kesim artık dere beyler ya da toprak sahipleri değil fabrika sahipleri, makine sahipleri olmuştur. Ticaretin önem kazanmasıyla beraber tüccarlar ve zanaatkarlar zenginleşmeye başladı. bu da toplumda daha önce var olmayan bir kesim olan burjuva sınıfının doğmasına sebep oldu. 18. yüzyılın sonunda gerçekleşen sanayi devrimi ile birlikte egemen ekonomik sistem dönüşmeye başladı. Güç makinelerinin kullanımı, fabrika sisteminin içinde emeğin ayrışımı, üretici girişiminin kapasiteleri tamamen değişti.

1.1.1.1.4. Kültürel Devrim

Aydınlanma çağı ile birlikte gelişen toplumsal dönüşümlerin bütünü kültürel devrimlerdir. Özellikle laiklik ideali çerçevesinde şekillenmiştir. Düşüncenin laikleşmesi her alanda tüm ölçütlerin rasyonelleşmesidir. Tepeden inme metinlerin ve onun öğretilerinin bir tarafa bırakılması ve akla verilen önemin artması bu devrimin en göze çarpan özellikleridir (Jeanniere, 2000:100-101).

Kültürel devrimin kökenlerini Reform ve Rönesans hareketlerinde bulmak mümkündür. Reform, Rönesans ve Aydınlanma Çağı ile toplumda artık döndürülmesi imkansız bir deyim başlamıştır. Aydınlanma döneminde yükselen değerler, bilimin gelişimiyle birlikte kilisenin ve dolayısıyla din kurumuna olan inancın sarsılması, aklın ön plana çıkması (rasyonelleşme), sekülerizm, laiklik, deneye dayalı gelişen nesnellik modernitenin yapı taşlarını oluşturur. Bu yapı taşlarının toplumdaki etkisi siyasal, kültürel, bilimsel ve teknik alanlarda kendisini göstermiş, ulus-devlet akımları dünyayı egemenliği altına almıştır; hak, eşitlik, özgürleşme, barış içinde yaşayacak bir dünya inancı. Modernitenin kökleri aydınlanma döneminde başlayan bir felsefik kavram olan modernite kavramının ideolojik olarak kemikleşmiş halidir.

Aydınlanma çağı, idealleri ve yol açtığı dönüşümler aynı zamanda modernite'nin de temeli olduğundan çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ayrı bir başlık altında detaylandırılacaktır.

1.1.1.2. Modernitenin İdealleri

Modern kelimesi genel anlamda bakıldığında ise bulunduğu çağa uygun, değişimlere ayak uyduran anlamlarında kullanılır. İnsanlık tarihi sürekli ilerleyen bir seyir izlemiştir varsayımından hareket edersek modern kelimesinin yeniliği ve ilerlemeyi temsil eden hatta onları olumlayan bir alt anlam taşıdığını ileri sürmek

mümkündür. Modernizm, doğrusal gelişmeye, mutlak doğrulara inançla, toplumsal düzenin ussal biçimde planlanmasıyla, bilgi ve üretimin standartlaştırılmasıyla özdeşleştirilmektedir. Modernizmin söylemleri; Batı uygarlığının dünyanın diğer yörelerinde ortaya çıkan uygarlıklara karşı kesin üstünlüğü söz konusudur, bu nedenle batı uygarlığının tüm kurumları dünyanın her yanına yayılmalıdır. Bilimsel bilgi yöntem ve araçlarıyla "mutlak hakikati" -mutlak gerçekliği- bulabilir, bunun için insan üstü bir otoriteye -kaynağa- gerek yoktur (Demir, 1997: 121). Dolayısıyla modernitenin en önemli hazırlayıcı Aydınlanma düşüncesidir. Aydınlanma düşüncesi aynı zamanda modernitenin temel ideolojilerinden biridir.

1.1.1.2.1. Aydınlanma Düşüncesi

İnsanlık tarihinde Orta Çağ'ın kapanmasının ardından toplumsal hayatın çeşitli alanlarında yaşanan birçok değişimden temellerini almış olan en önemli dönüşümlerden biri modernleşmedir. Orta Çağ; Batı'da Hıristiyan din anlayışının toplumun temel kurallarını ve düşünüş sistemini oluşturduğu, ilerlemeye ve dönüşüme kapalı olan bir dönemdir. Söz konusu çağın ideallerinin neredeyse tümünü yıkararak ve temel düşünüş olarak bilimi ve bilimsel bilgiyi alan aydınlanma düşüncesinin temellerine dair ipuçları kelimenin kendisinde yer almaktadır.

"Aydınlanma" kelimesine anlamsal olarak bakıldığında karanlık olan ya da ışığın yetersiz olduğu bir durumdan "aydınlık" bir duruma gelmek olarak ifade edilebilir. Kavramın İngilizce karşılığı olan "enlightenment" kavramı da "light" (ışık) sözcüğünden türemiştir. Kelime anlamının vurgusu tarihsel sürece bakıldığında oldukça anlamlıdır; Aydınlanma dönemi genel olarak Ortaçağın skolastik düşünce yapısından sıyrılma amacını gütmektedir. Ortaçağ döneminde Avrupa'nın karanlık bir dönemden geçtiği bilinmektedir, Ortaçağ Avrupa'sına genel olarak verilen bir diğer isim de "Karanlık Çağ"dır. Değişim ve dönüşüme karşı duran ve dinin dogmalarını temel kurallar olarak benimseyen yapısı ve yaşanan olaylara bakıldığında Aydınlanma döneminde yapılan bu nitelendirmenin anlaşılması kolaylaşır. Aydınlanma Ortaçağ hayat tarzını ve dünya görüşüne karşı bir tepki

olarak doğmuş ve "karanlık"tan "aydınlık"a "aklın, deneyimin, dinsel ve geleneksel otoritelere kuşkuyla bakmanın ve seküler, liberal ve demokratik toplumların ideallerinin tedrici biçimde şekillenmesinin vurgulanması ile somutlaşan (Marshall, 2009: 48)" bir dönem olarak insanlık tarihindeki yerini almıştır. Aydınlanmanın temellerini kavramak açısından Hampson'ın tanımlaması önemlidir;

"Aydınlanma teriminden anlaşılacak olan yaşamın bir çok yönüne nüfuz etmiş düşünme ve davranış biçimleridir. Tarihsel olguların, sanat yapıtlarının, bilimsel buluş ve felsefi düşüncelerin birbirleriyle etkileşimlerinden oluşan ve bu etkileşimin insanın tarihe , sanata , bilime ve felsefeye bakışını değiştirmesiyle biçimlenen bir ilişkiler ağıdır (Hampson, 1991: 12)."

Avrupa'da reform hareketleri ile birlikte Skolastik düşünce ve Kilise'ye olan aşırı bağlılık çözülmeye başlamıştır. Reform hareketi; "her ruhun Tanrıya, rahibin ya da ayinin aracılığı olmadan kendi kişisel hesaplaşmasını yapma hakkı olduğu anlamına gelmektedir (Smith, 2001: 287)." İlerleyen dönemde Gökberk'e göre; "Avrupa'da insanın hazır bulunduğu gelenek şemalarından kopup hayatının düzenini kendi aklı ile bulmaya girişmesi Rönesans ile başlar (Gökberk, 1999: 290)."

"Aydınlanmanın kökenleri her ne kadar Batı tarihinde çok daha gerilere gidip on sekizinci yüzyıldan sonra uzun bir dönem boyunca gelişmeye devam etse de bu yüzyılda insan hayatını iyileştirmek için bir program ortaya kondu. Aydınlanma projesi; cehaletin insanın bütün sefaletinin ana kaynağı olduğu ve cehaletin ortadan kaldırılıp yerine bilimsel bilginin ikame edilmesinin, sınırsız insani ilerlemenin yolunu açacağı kabulüne dayanır. Aydınlanmanın temel fikirleri, erken modern Avrupa düşüncesindeki belli başlı gelişmeleri kodlayıp, gelecekteki kültürel ve politik mücadeleler için bir hareket noktası temin etti. Aydınlanma projesi çeşitli iddialarla ifade edilebilir:

1 - "İnsanlığın epistemolojik birliği, bilinmeye değer her şeyin, bütün insan varlıklarının ve evrensel olarak geçerli bir metodolojik kabuller kümesinin oluşturduğu temel üzerinde, rasyonel olarak tasdik ve kabul edebilecekleri bir inançlar öbeği halinde bir araya getirilebileceği iddiasıdır.

2 - İnsanlığın moral birliği, evrensel akli moral ilkelerin her yerde bütün akıllı varlıklar için bağlayıcı olup, davranış ve yargı bakımından rehberler ve standartlar sağladığı iddiasıdır.

3 - Bu (birbiriyle bağlantılı) hedeflerle çelişen veya bu amaçlara engel olan inançlar, değerler, iddialar ya da faktörler insanın ilerlemesi ve mutluluğu için bir engel teşkil eder. Sadece bilim ve evrensel değerlere dayanan bir toplum gerçekten özgür ve rasyoneldir; yalnızca böyle bir toplumun üyeleri mutlu olabilir.

4 - Hakikat bizi özgür kılacaktır. Mutsuzluk ve ahlaksızlığın nedeni bilgisizlik olduğu için, kendimiz ve dünya hakkında ne kadar çok şey bilirsek, insan hayatı o kadar iyi olacaktır (Hollinger, 2005: 17-18)."

Kısacası modernitenin düşünsel kaynağı olan aydınlanma insan aklına verilen değerlerin yüksek noktaya çıktığı bir düşünce sistemidir, bir başka deyişle "akıl" çağıdır. Rasyonalite (akılcılaşıma) aydınlanma ile ortaya çıkmıştır. Aydınlaşma idealinin kökenlerinin antik dönemdeki Yunan Aydınlanmasına kadar uzandığı belirtilmektedir. Yunan Aydınlanmasında sofistler de bir çok değeri, aklın süzgecinden geçirmek gerektiğini savunmuşlardır. Farklı bir açıdan bakıldığında kilisenin verdiği tanrısal otoriteye sınırlı dayanan aristokrasiye burjuvazinin açtığı bir savaş olarak da görülebilir. Aydınlanma hareketinin temel amacı ise insanı köleleştirdiğine inanılan mit, mitos, inanç ve önyargıların egemen olduğu düzenden kurtarıp özgürleştirici aklın düzenine sokmaktır (Kızıılçelik, 1996: 5).

Aydınlanmanın önemli düşünürlerinden olan Kant söz konusu projeyi şöyle açıklar; "Aydınlanma, insanın kendi suçu ile düşmüş olduğu bir ergin olmama durumundan kurtulmasıdır. Bu ergin olmayış durumu ise, insanın kendi aklını bir başkasının kılavuzluğuna başvurmaksızın kullanamayışıdır. İşte bu ergin olmayışa insan kendi suçu ile düşmüştür; bunun nedeni ise aklın kendisinde değil, fakat aklının başkasının kılavuzluğu ve yardımı olmaksızın kullanmak kararlılığını ve yürekliliğini gösteremeyen insanda aranmalıdır (Kant, 1984: 213)."

Aydınlanma düşüncesinde esas nokta, aklın din ve inanç üzerindeki üstünlüğüdür. Ayrıca İlerleme, sorgulayıcılık, laik bir dünya görüşü, hümanizm, pozitif bilim anlayışı Aydınlanmanın önem verdiği hususlardır. Küçük'e göre Aydınlanmanın varacağı en radikal sonuç, "toplumsal yaşamın temellerinin yalnızca rasyonel temeller olabileceğini görmektir. Bunlar, içinde saklandıkları ve ilham edildikleri tanrısal alanda, 'kahince değerlerin yuvasında' bulunamazlardı. Artık din toplumun temelinde yer alamazdı (Küçük; 2000:101)."

1.1.1.2.2. Modernitenin İlkeleri

Modernite genel olarak sanayileşme ve laikleşme yoluyla gerçekleşen ve rasyonaliteden kaynağını alan; ekonomik , siyasal ve toplumsal bir dönüşümdür ve ilerleme olgusunu temel alarak insanlığın gittikçe daha iyi ve üstün amaca doğru hareket ettiğini kabul eder (Kale, 2002: 47).

Genel ilkelerin arasında en önemlisi akılcılığa verilen önemdir. Dolayısıyla modernitede bilimsel ve teknolojik ilerleme önemli ilkelerin başında gelmektedir. Kendinden önceki yaygın düşünüşün aksine moderniteden toplumun merkezinde din (tanrı) değil bilim ve salt rasyonalizm vardır. Bununla beraber modernite Tourane'in belirttiği üzere modernite salt akılcılık olarak ifade edilemez; "Madem ki modernlik yalnızca akılcılaşmayla tanımlanamıyor ve madem ki, bunun tam tersine, modernliği aralıksız değişimlerin bir akımı olarak sunan görüş , iktidar ve kültürel kimliklerin direniş mantığını fazlasıyla aşağıya düşürüyor, bu durumda modernliğin tam da akıl tarafından doğa yasalarıyla uyum içinde yaratılan nesnel dünya ile her şeyden önce bireyciliğin, ya da daha net bir biçimde kişisel özgürlüğe çağrının dünyası olan, öznel dünyanın dünyası arasındaki sürekli büyüyen ayrılık tarafından tanımlanması gerektiği açık bir hal alıyor demektir (Touraine, 1994: 16)."

Genel çerçeve ile bakıldığında geleneksel toplum yapısına tamamen zıt olan bir düşünüş sistemi modern dönemin unsurlarını da belirlemektedir. Devletin özü ise doğal hukuk sisteminin akılcılıktan almış olduğu temellere dayanmaktadır. Sekülerlik ideali de yine modernitenin belirleyici unsurlarından biridir. Geleneksel dönemde olduğu gibi inancın sınırlandırdığı bir bilim anlayışı yerine faydacı ve sürekli ilerlemenin desteklediği pozitivist bilim anlayışı yaygındır.

Modernizmin özelliklerini, aydınlanma geleneğinin ideallerini de ifade eden birer önerme biçiminde şöyle sıralamak mümkündür;

- "Kendi kendini belirleyen özerk birey, toplumun (ve organizasyonun) temelini oluşturmaktadır.
- Ekonomik, sosyal ve idari alanlarda rasyonalizasyon; başka bir deyişle araçsal aklın (instrumental reason) iddialarının evrenselleştirilmesi gerekmektedir.
- Bilim yardımıyla yeni kesifler ve teknolojik gelişmeler sonucu insanın doğa üzerindeki denetimi sürekli artırılarak, sonsuz kalkınma ve ilerleme sağlanmalıdır.
- Batı uygarlığının dünyanın diğer yörelerinde ortaya çıkan uygarlıklara karşı kesin üstünlüğü söz konusudur, bu nedenle batı uygarlığının tüm kurumları dünyanın her yanına yayılmalıdır.
- İktisadi alanda kitle üretimi, sanayileşme ve kalkınma tüm dünya insanlarına refah ve mutluluk getirecektir. Bu nedenle bütün ekonomiler buraya doğru yönlendirilmelidir.
- Uluslararası ilişkilerde temel aktör ulus devletlerdir. Bu nedenle ulus bilinci geliştirilmeli, ulusal sınırlar korunmalıdır.
- Sekülerizm: Sağlıklı bir toplum için sosyal ve siyasal alanlarda meşruluğun kaynak ve dayanağının dünyevi otoritelere devredilmesi gerekir.
- Haik kültürü ve yüksek kültür ayrımına dayalı bir kültürel farklılaşma ve tabakalaşma gereklidir, bu, kültürel evrimin yönünü tayin edecek, gelişimini sağlayacaktır.
- Düzen, hiyerarşi, otorite bütün kurumların en temel özellikleridir.
- İnsan, aklı ve onun yapıp edecekleri ile dünyayı cennete çevirebilir, baksana cennetler aramaya gerek yoktur.
- Bilimsel bilgi yöntem ve araçlarıyla "mutlak hakikati" (mutlak gerçekliği) bulabilir, bunun için insan üstü bir otoriteye (kaynağa) gerek yoktur (Demir, 1997: 121)."

Sonuç olarak; modernite sanayi toplumunun gelişimi ile birlikte ortaya çıkmış olan; temel parametreleri kentlilik, sanayileşme, rasyonalite, pozitivism, ulus devlet, uzmanlaşma ve kapitalizm olarak ifade edilebilen "yeni" bir toplum düzeni olarak ele alınabilir. Modernleşme sürecinde değişen dünya düzeninde

bireyin bu düşünüşle aldığı konum; nesnellik alanında bireyin de nesnel bir varlık olarak alınması, iç niteliği bakımından subjektif olmasının yadsınması, insana olan değer artmasının iyi olan tarafının hümanizmin yükselmesi gibi fazlaca eleştirilen bir noktaya gelmesi ve gelişen savaşlarla birlikte barışçıl bir dünya inancının köklerinden sarsılması, sürekli ilerleme inancının da sanatsal ve bilimsel alanda tıkanması gibi nedenlerden ötürü eleştirilere maruz kalmıştır. Farklı adlandırmalar yapılmakla birlikte tüm bu eleştirilerin ortak noktası modernitenin yeni bir döneme girdiği ya da aşıldığı fikridir.

1.1.2. Modern Sonrası Durum

Dünya savaşlarından sonra modernitenin ideallerine olan inanç sarsılmaya başlamıştır. Ekonomide, bilgide ve toplumsal dinamikleri oluşturan pek çok alanda yaşanan dönüşümlerin anlamlandırılması ya da eleştirilmesine yönelik olarak postmodernist tartışmalar ortaya çıkmıştır. "Toplumsala, cemaate, politika olana, tarihe ve postendüstriyel topluma ilişkin postmodernist tartışmalar, çoğunlukla bu düşünceleri yeniden konumlandırma, şimdinin gerçeklikleriyle daha uyumlu pratikler geliştirme ve sosyal bilimlere yönelik, modernitenin kategorilerinin, yöntemlerinin, kabullerinin ve tavırlarının ötesine geçme çağrısını destekleme yönünde teşebbüslerdir (Hollinger, 2005: 183)." Söz konusu teşebbüsler modernitenin dünya hakkında dilsel olarak üst anlatılara, toplumlar ve bireyler arası artan yabancılaşmaya, özne ile gerçekliğin ayrı olarak düşünülmesine, "öteki" kavramına, çizgisel ilerlemeye, mutlak doğrulara inançla, toplumsal düzenin ussal biçimde planlanmasıyla, bilgi ve üretimin standartlaştırılmasıyla özdeşleştirilen ideallerine karşıdır.

Özetle postmodernizm, evrensel modernizmin dünyaya bakışının tekdüzeliğine yönelik bir tepkidir. Postmodernizm, heterojenliği ve farklılığı özgürleştirici güçler olarak öne çıkartmakta; parçalanma, belirlenemezlik ve bütün evrensel ya da bütüncül söylemlere karşı derin bir güvensizlik duymaktadır (Harvey, 1999: 21).

Söz konusu akım çerçevesinde postmodernist kuramcılar dünyada egemen olan modern döneminin kapandığını ve "yeni" bir dönemin yani postmodern dönemin başladığı savını ortaya atmışlardır. Günümüzde postmodern, postmodernizm, postmodernite kavramları yaşamın her alanında sıklıkla karşımıza çıkmakla beraber, modern dönemin bittiği iddiasında bulunarak salt postmodern bir döneme girildiği söyleminde bulunmak ciddi bir ön kabul taşımaktadır. Modernizm-postmodernizm tartışmalarının postmodern bir döneme girildiği üzerinde konsensüs oluşmuş olduğu ön kabulü. Oysa bu ön kabul; postmodernizmin çalışmanın ilerleyen bölümlerinde değinilecek olan "üst anlatı" ve "ortak akıl" karşıtlığıyla belirli noktalarda çelişmektedir.

Yaşanan toplumsal dönüşümleri anlamlandırabilmek açısından modernite ya da postmodernite kavramları tek başına yetersiz kalmaktadır. Modernite'nin özellikle 1940'lı yıllar itibari ile dönüşmeye başladığı bir gerçek olmakla beraber, söz konusu düşünüşten tam anlamıyla bir kopuş yaşanarak günümüz toplumunu tümünden postmodernite başlığında adlandırmaya çalışmak da dünyanın ve kurumsal dönüşümlerin yadsınamaz bir bölümünü göz ardı etmek iması taşımaktadır. Bu nedenle çalışmada; yaşanan dönemi adlandırmak için; *modern sonrası dönem* kavramı kullanılmıştır. Çalışmanın ana temasını oluşturan irrasyonelin sanal ortamda tüketilmesini açıklamak için öncelikle söz konusu modern sonrası dönemin genel çerçevesini sunmak gerekmektedir. Bu amaçla modern sonrası dönemin "durum"unu açıklamak için önce modern dönemi (modernite ve modernizmin ne olduğunu) ardından da modernizmin kavramsallaştırmalarının başatlığını yitirmesi ile beraber ortaya çıkan postmodernizm düşüncesinin ve temel sayılıtlarını açıklamak yerinde olacaktır.

1.1.2.1. Postmodernitenin Genel Çerçevesi

Postmodernizm teriminin net bir tanımını yapmak oldukça zordur, içeriğinden ziyade terim tanımlarındaki çokluk ile ilgi çekmektedir. Buna rağmen

genel bir tanımlama yapmak gerekirse postmodernizm; modernizmin ve ideallerinin tümünden radikal bir eleştirisi olarak ifade edilebilir.

Postmodernizm yeni bir felsefi düşünüş olarak ele alınabileceği gibi yeni bir dönemi nitelemek için de kullanılabilir. "Postmodern" terimi ilk kez Arnold Toynbee tarafından 1939 yılında yayımlanmış olduğu "Bir Tarih İncelemesi" adlı eserinde kullanılmıştır. Toynbee modern dönemin I. Dünya Savaşı ile sona erdiğini ve bundan sonra girilen dönemin postmodern dönem olduğunu belirtmiştir (Kale, 2002: 32-33). Farklı kuramcılarca çok farklı şekillerde ele alınmış olan postmodernizm kavramının içeriği sosyolojik, düşünsel, sanatsal, politik, ekonomik birçok konu ve tartışmayı içine alacak ölçüde geniştir. Bir dönemi ifade ettiği yönündeki savlar sıklıkla kullanılırken, "postmodern"in olmadığını çünkü "modern"in hala sürmekte olduğunu öne süren kuramcılar da mevcuttur. Postmodernizm üzerine birçok eleştirmen ve düşünür tanımlamalarda bulunmuştur; bu durum üzerine; Hutcheon'ın "günümüzde kültür kuramlarında olsun, sanat üzerine yazılarda olsun kullanılan tüm terimler arasında postmodernizm en aşırı ve en yetersiz tanımlananı olsa gerek (Erol, 2008: 238)" sözleri tanım sorununu vurgulamaktadır. İlgilendiği alanın fazlaca geniş olması nedeniyle ortaya çıkan bulanıklığı Doccherty şöyle ifade etmiştir;

"Avrupa'da bir hayalet geziniyor: Postmodernizm...Postmodern hayaletin dokunmadığı neredeyse tek bir entelektüel faaliyet alanı yok. Bu hayalet , mimariden zoolojiye kadar her kültürel disiplinin üzerinde iz bırakıyor; biyoloji, ormancılık, coğrafya, tarih, hukuk, edebiyat ve tüm sanat dalları, tıp, siyaset, felsefe vb.'ye kadar uzanıyor. Ancak bu şekilsiz varlık gene de bir hayalet ve oldukça korkunç bir hayalet olarak kalıyor. Bunun nedeni çok basit: postmodernizm konusunda gerçek anlamda bir tartışma henüz yapılmadı. Bizzat terimin kendisi en çok okunan yazılarda, bir yanda son derece karmaşık ve zor felsefi anlamlar ile öte yanda çağdaş kültürde yer alan nihilist ve sinik bir eğilimi oluşturan son derece basit bir dolayım arasında belirsiz biçimde dolaşıp durmaktadır."
(Docherty, 1995: 7)

Kavram üzerine çok farklı tanımlamalar yapılmış olmakla beraber; kavramın kullanıldığı "anlamlar" da farklılık göstermektedir;

"*Modernizm Sonrası*: Modernizmin içinde halihazırda varolan eğilimleri ya da "modern"i kapsar, üstlenir ya da onun bir uzantısıdır. Kronolojik bir ardıllık içinde olunması zorunlu değildir. Modernizmin içinde örtük olan soru ve problemleri onun temel varsayımlarından ayrılmadan çözen.

Modernizm Karşıtlığı: Modernizmin özelliklerini altüst eder, onlara direnir, onlarla ters düşer ya da onlara karşı çıkan.

Geç Kapitalizm'e Denk Olan: Post-endüstriyel, tüketim odaklı, çokuluslu ve mülletler üstü kapitalizm, küreselleşmenin başlangıcı gibi unsurların hakimiyetinde olan kültür.

Moderni Takip Eden Tarihsel Dönem: Kültürel, ideolojik ve ekonomik değişimleri yeni bir yörüngeye oturtmayan ya da değerlerin ayrıcalık vermeden tanıyan tarihsel dönemi işaret eder.

Sanatsal ve Biçimsel Eklektizm (Estetik Postmodernizm): Farklı dönemlere ait formların ya da kültürel öğelerin birleştirilmesi ile melez bir estetik anlayışı işaret eder. Mimari, görsel sanatlar, edebiyat, sinema ve fotoğrafçılıktaki yerleşmiş "tarz"ları yeniden inşa etmek ya da birleştirmek.

'Global Köy' Fenomeni: Kültürün, Irkların, İmgelerin, Sermayenin ve Üretimlerin Küreselleşmesi: Genel olarak "Bilgi Çağı" anlamında kullanılmaktadır. Modern dönemin temelini oluşturmuş olan milli-devlet kimliklerinin yeniden tanımlanması, imaj ve enformasyonların milli sınırlar dışına yayılması, milli, linguistik, etnik ve kültürel kimliklerin çökmesi ve bilgi-öncesi (pro-information) çağdaki toplumlar tarafından bilinmeyen bir ölçekte kültürlerin küresel karışımı duyusunu kastedilmektedir (Irvin, 2012, <http://www9.georgetown.edu/faculty/irvinem/theory/pomo.html>)."

Çok çeşitli tanımlamaları olmakla beraber kavramın tam olarak nasıl bir durumu ya da olguyu işaret ettiğine dair bir fikir birliği halen oluşmamıştır. Bu konuda Gellner'; "bu postmodernizmin ne menem bir şey olduğu hala açık değildir. Gerçekten de postmodernizmin göze çarpan özellikleri arasında açıklığa rastlamak olanaksızdır.... Her şey bir yana, açık olan şu ki postmodernist inancın 39 ilkesi ya da postmodernist manifesto diye bir şey yok ki; ona bakıp içerdiği tasarımları tam anlamıyla belirleyebildiğimizden emin olalım (Gellner, 1994: 41)" ifadesi dikkat çekicidir.

1.1.2.1.1. Postmodern Düşünüş

Postmodern söylemler günümüzde hızlanarak adı geçen ve bir sav olarak dönemi yansıttığı iddia edilen bir düşünüş, bir tarz olarak onu savunan teorisyenler ve onların teorileri ile birçok alana etki edişi nedeniyle önemlidir. En genel anlamıyla postmodernizm yeni bir dönemi ya da tarzı işaret etmektedir. Küçük'e göre postmodernite beyaz, erkek ve Avrupa kökenli dünyanın; Aydınlanma

rasyonalizmi ve onun metafizik-pozitivist değişkenlerinin dünyasının sonudur (Küçük, 2000: 68). Bir başka deyişle modernizmin ortak akıl kabulündeki -sabit kavramlar çerçevesindeki- dünya algısının yerine ortak aklın reddi; gerçekliğin reddi, düş-gerçek ayırımının ortadan kalkması, değerlerin görünmezleşmesi, "anlamın" yitimi, çoğulluk, çok seslilik ve çeşitlilik postmodernizm kavramında öne çıkmaktadır.

Postmodernizm, evrensel modernizmin dünyaya bakışının tekdüzeliğine yönelik bir tepkidir. Postmodernizm, heterojenliği ve farklılığı özgürleştirici güçler olarak öne çıkartmakta; parçalanma, belirlenemezlik ve bütün evrensel ya da bütüncül söylemlere karşı derin bir güvensizlik duymaktadır (Harvey, 1999: 21).

Postmodernizm kavramının içeriğinde yer alan unsurların neredeyse tümü ya modernizmin idaelerinin ötesine geçmek ya da onun karşıtı olmak niyetiyle geliştirilmiş ya da tanımlanmıştır. Hassan modernizm ve postmodernizmin arasındaki yaklaşım ve sayıtlılarına yönelik ayrımları şematik olarak göstermiştir; (<http://www.mariabuszek.com/kcai/PoMoSeminar/Readings/HssnPoMo.pdf>)

MODERNİZM	POSTMODERNİZM
Romantizm/Simgencilik	Parafizik/Dadacılık
Form (birletirici, kapalı)	Antiform (arayıcı, açık)
Amaç	Oyun
Tasarım	Rastlantı
Hiyerarşi	Anarşi
Hakimiyet/Logos	Tükenme/Sessizlik
Sanat nesnesi/Bitmiş yapıt	Süreç/Performans/Sessizlik
Mesafe	Katılım
Yaratma/bütünselleştirme/sentez	Yaratmayı imha/yapıbozum/antitez

Mevcudiyet	Yokluk
Merkezlendirme	Dağılma
Tür/sınır	Metin/metinlerarası
Semantik	Retorik
Paradigma	Sentagma
Hipotaksi	Parataksi
Mecaz	Mecazı Mürsel
Seçme	Bileşim
Kök/Derinlik	Rizom/yüzey
Yorum/Okuma	Yoruma karşı/yanlı okuma
Gösterilen	Gösteren
Okunaklı (okuyucuları)	Yazılabilir (yazarları)
Anlatı/Büyük tarih	Anlatı karşıtı/küçük tarih
Ana kod	İdiyolekt (kişisel dil)
Belirti	Arzu
Tür	Mutasyona uğramış
Tenasül uzuvları/fallik	Çok biçimli/androjen
Paranoya	Şizofreni
Tanrı baba	Ruhülkudüs
Metafizik	İroni
Birlenmişlik	Belirsizlik
Aşknlık	İçkinlik

Hassan'ın yapmış olduğu tablodan da anlaşılacağı üzere postmodern düşünüşün temel noktalarının bir çoğu modernizme karşıt nitelikler taşımaktadır. Bununla beraber Hassan'ın yaptığı tablolaştırma postmodern-modern ayrımını edebiyat özelinden yola çıkılarak yapılmıştır. Birbirinin ardılı ya da karşıtı olsun ya

da olmasın modernizm-postmodernizm sayılıtlarını toplumsal odaklı ve daha makro düzeyde ortaya koymak açısından Irvin'in tablolaştırmasına da göz atmak yararlı olacaktır (Irvin, <http://www9.georgetown.edu/faculty/irvinem/theory/pomo.html>);

Modernizm/Modernlik	Postmodernizm/Postmodernlik
Hiyerarşi, düzen, merkezileştirilmiş kontrol	Anarşi, düzenin yıkılması, merkezi kontrolün kalkması
Büyük politik yatırımlar (millet-devlet, parti)	Mikropolitik yatırımlar, kurumsal güç çatışmaları, kimlikçi politikalar
Milli kimliğin ve kültürün söylemi; kültürel ve etnik orijinler miti	Lokal söylemler, büyük söylemlerin ironik yıkımı: orijine ait mitoslarının aksi
Bilim ve teknoloji vasıtasıyla büyük ilerleme söylemi	İlerlemeye şüpheyle bakmak, teknoloji karşıtlığı reaksiyonlar, yeni çağ dinleri
Temsilcilerin ve medyanın önündeki “gerçeğe” inanç, “orijinalin” içtenliği	Aşırı realite, imaj doygunluğu, taklidin gerçek olandan daha güçlü olması, gerçekte var olmayan şeylerin sunulması ve bunların var olanlardan daha güçlü olması
Bilgide uzmanlaşma, her şeyi kapsama: ansiklopediler	Kılavuzluk, bilgi yönetimi, sadece ihtiyaç halinde bilgi, Web, İnternet
Kitle kültürü, kitle tüketimi	Kültürün kitlesel olmaması (demassified culture), küçük pazarlar, az üretim
Medya yayını	Birbirini etkileyen, müşteriye hizmet eden medyanın dağıtımı, çok miktarda <i>küçük medya</i> 'ların ortaya çıkması (Network ve Web)
Merkezleşmiş bilgi	Dağıtılmış, yayılmış bilgi
Yüksek ve aşağı kültür ayrımı; yüksek veya resmi	Aşağı popüler kültür tarafından yüksek kültür hakimiyetinin

kültürün normatif ve toriter olmasında konsensüs	bölünmesi; popüler ve yüksek kültürün karışımı; pop kültürünün yeni değerler kazanması
Tam çalışmaların ve amacın sanat olması	Süreç, performans ve üretim olarak sanat
Sanat: sanatçı tarafından meydana getirilen orijinal bir objedir	Sanat: dinleyiciler ve alt kültürler tarafından meydana getirilen kültürün yeniden işlenmesi
Genel sınırlar ve bütünlük hissi (sanat, müzik ve edebiyatta)	Melezlik, kültürlerin yeniden birbirlerine bağlanması
New York mimarisi ve dizaynı	Los Angeles ve Las Vegas mimarisi ve Dizaynı
Derinlere uzanan kökler/derinlik Kök gövdeler/yüzeysellik	Niyet ve gayede ciddiyet Oyun, ironi, resmi ciddiyete tepki
Birleşmişlik duygusu, benliğin merkez olması; “ferdiyetçilik”, birleşmiş kimlik	Bölünmüşlük duygusu ve benliğin merkez olmaması, çoklu ve çatışmacı kimlikler
Organik ve inorganik arasındaki açık farklılık, insan ve makine.	Organik ve inorganik; Cyborg karışımı; insan-makine-elektronik
Cinsel farklılığa göre şekillenmiş güç düzeni, tek cinsiyetler, pornografinin dışlanması	Çift cinsiyetlilik, pornografi
Determinizm	İndeterminizm
Dünyanın anlatıcısı olarak kitap, yazılı bilgi sistemi olarak kütüphane	Yazılı medyanın fiziki sınırlarının aşılması olarak yüksek-medya, Enformasyon sistemi olarak Web veya Net.
Makine	Bilgi
İlkel	İleri
Nesne (object)	Özne (subject)

Gerçeklik; Gerçek (realite)	İsmin olmasa da fiilen var olma (virtual); Hayal (imaj)
Maddi olan	Manevi olan
Çekicilik	İticilik
Kural	Anarşi
Mekan	Mekansızlık; Zaman
Ev	Anakent (metropol)

Genel olarak modernizme tepki niteliği taşıdığı söylenebilecek olan postmodernizm ve postmodernist düşünüş üzerine Marshall'ın ifadesini aktarmak gerekirse sosyal bilimler açısından postmodernizme bakıldığında;

“Terimin kuramsal bir bütünü anlattığı konusunda bir konsensus vardır. Bu bütün, Jean François Lyotard ve Jean Baudrillard gibi yazarların metinlerinden oluşan bir seçki ile bu seçkinin, Jacques Lacan, Roland Barthes, Michel Foucault ve Jacques Derrida gibi post-yapısalcılar tarafından kaleme alınmış başka bir metinler kümesince belirli bir tarzda okunması sonucunda geliştirilmesini kapsamaktadır. Fakat şunu da belirtmek gerekir ki, bu düşünürlerin tamamı olmasa bile büyük bir kısmı, postmodernizm etiketinin kendi eserlerine yapıştırılabileceğini kesinlikle reddedecektir. Ancak Postmodernizm kuramının ortak özelliklerinin neler olduğu henüz pek yanıtlanabilmiş bir konu değildir (Marshall, 2009: 592).”

Kuramlar açısından bakıldığında her ne kadar modernizmin üst anlatılarına karşı çıkılsa da belirli noktalarda modern kuramlardan faydalandığı görülmektedir, bu durum karşı durma ya da var olan kuramları dönüştürme biçiminde olabilmektedir. Marx'ın modernizmdeki bireyin sınıf bilinci kazanmadan özne olabileceğine, hümanizm gibi göstermelik sevgi anlayışına ve modern ilerleme tarzına üst sınıflara hizmet ettiği -seçkincilik- düşüncesiyle karşı oluşu postmodern düşünürlerce de sürdürülmektedir.

Lyotard postmodernizm dendiğinde ilk akla gelen isimlerden biridir ve felsefe alanında "postmodern" kelimesini 1979 yılında yayınlanan "Postmodern Durum" adlı eserinde ilk kez kullanan kişidir. Lyotard'a göre postmodernizm; "gelişmiş toplumlarda bilginin durumu ya da metaanlatılara yönelik inanılmazlıktır (Lyotard, 1990: 6)." Yani metaanlatıların ve ideolojilerin sonu olan bu durum modernliğin geldiği en uç noktadır.

Featherstone ve Baudrillard'ın yanı sıra her ne kadar kuram ve yorumlarına "postmodernist" denmesini kabul etmemiş olsalar da postmodern olarak kabul gören kuramcılar arasında Foucault, Lacan ve Derrida sayılabilir. Bilginin edinim ve özne ile nesnenin ayrılamayacağı gerçeği bir postyapısalcı olan Derrida'nın gösterilen ve gösterge ayrımı olmadığını söylemesiyle dillendirilir. Ötekiye karşı olan postmodernizme göre sanallıklarla kurulan bağlar önem arz etmektedir bu yeni bir bilgi üzerine kurulu toplumun başlangıcıdır. İletişim alanında bilginin sınırsız olması, bilginin parçalanması, her hangi bir kültürel faktöre dayanmayacak niteliklere sahip olması, iletişim alanında kendisini göstermiş olan değişimdir. Bunların yanında; Derrida'ya göre modernizmden kopulmasına gerek yoktur, zaten postmodernizmin çıkış noktası olduğu gibi sürekli dönüp geldiği yer modernizmdir.

Genel olarak postmodern kuramcılar ve modernizmle olan karşıtıklardan kısaca bahsettikten sonra görülebilir ki söz konusu kavramın epistemolojik sayılıtlarını bir bütünlük içerisinde ortaya koyabilmek oldukça zor olmakla beraber temel dinamikleri ortaya koymak açısından oldukça önemlidir. Bu noktada Demir postmodernizmin temel önermelerini çıkartmıştır;

- "Ruhun diyalektiği, işçilerin kurtuluşu (Marksizm) sınıfsız toplum (komünizm) insanlığın ilerlemesi (doğrusal ilerleme düşüncesi) kalkınma, aydınlanma vb. gibi büyük öyküler içeren açıklama biçimlerine karşı çıkılmalıdır.

- Homojen toplum ancak baskı yoluyla kurulabilir. Dolayısıyla böyle bir toplum ideali taşıyan tüm yaklaşımlara karşı, mücadele verilmelidir.

- Hiç kimsenin elinde toplumun bütününde zaman ve mekandan bağımsız olarak ne olup bittiğini açıklayacak evrensel ne bir teori ne de dil sözkonusudur. Çünkü dil ile toplum iç içedir. Özne nesneden, kişi toplumdaki soyutlanarak algılanamaz. Modern bilimin nesnellik iddiaları geçerli değildir.

- Tüm insanları kapsayacak meta söylemler yoktur.
- Küçük anlatılar büyük anlatılara tercih edilmelidir; doğruluk/yanlışlık ayrımı yerine küçük/büyük anlatı ölçülerine göre değerlendirme yapılmalıdır.
- Anlatıların cazibelerine kapılarak tarih felsefesi ve devlet politikası yapılması tehlikelidir.
- İnsanlığın kurtuluşu için büyük anlatılar üretmek yerine, yerel değerlerle sınırlı anlatılara yönelinmelidir.
- Evrensel (ve uniform) değerler oluşturmak uğruna özgünlükler ve özgürlükleri yok etmek yerine, insan ve toplumların benzersiz özelliklerinden ziyade farklılaşan özellikleri bilime konu edilmelidir.
- İnsanlara yol gösterecek tek bir soyut akıl kategorisi işlevsel değildir. Akıl da deneyim de tek tek insanlarla anlam kazanır. Bu yüzden temel akıl kategorisi arkasına saklanarak totaliter söylemler üretilmemelidir.
- Emprizizmin ve rasyonalizmin yaptığı gibi gerçekliğin bilgisi nihai özlere veya temellere indirgenemez. Bu yüzden indirgemeciliğe, özcülüğe ve temelciliğe karşı direnmek gerekir (Demir, 1997: 133)."

Bu açıdan bakıldığında postmodernizm, modern olana karşı içten ve kararlı tepki içeren, kesin iddialara kuşkuyla bakan, ne ileri sürdüğünden ziyade neyi yadsıdığıyla karakterize edilebilen bir umutsuzluk halinin ideolojik formasyonudur (Demir, 1997: 134).

Kelime olarak bakıldığında postmodernizm kendi içerisinde bir tutarsızlık ihtiva etmektedir. Belirtildiği üzere modern kelimesi "şu anda, hemen şimdi" anlamına gelmekteyken post ön eki "sonra, öte" anlamına gelmektedir. Dolayısıyla postmodern kelimesi şuanın ötesini imleyen bir anlama ve dolayısıyla zamansal bir sorunsala sahiptir.

Postmodernizm'in en önemli eleştirenlerinden bir tanesi olan Jürgen Habermas; modernizm-postmodernizm arasında bir kopuş meydana geldiği iddialarına karşı çıkmaktadır. Bunun nedeninin modernliğin tamamlanmamış bir projesi olması ile açıklar. Bu doğrultuda postmodernizmi reddeder onun geç modernizmin bir ürünü olduğunu ileri sürer. Habermas'a göre: "modern kelimesi, Latince 'modernus' biçimiyle ilk defa 5.yüzyılda, resmen Hıristiyan olan o dönemi, Romalı ve Pagan geçmişten ayırmak için kullanıldı. İçerikleri sürekli değişse de, 'modern' terimi hep, kendini eski'den yeni'ye geçişin sonucu olarak görmek için,

antik çağla kendisi arasında bir ilişki kuran dönemlerin bilincini dile getirmiştir (Habermas, 1994: 31)."

Yaşanılan dönemin modern-postmodern olduğuna yönelik tartışmalar halen sürmektedir. Hem kelimenin taşıdığı anlamın belirsizliği hem de postmodernizmin meta anlatıları reddettiği söyleminde bulunurken bir meta anlatıda bulunması durumları da göz önünde bulundurulduğunda daha önce de belirtildiği üzere yaşanılan dönemi imlemek için modern sonrası kavramını kullanmak tercih edilmiştir.

Sözü edilen modern sonrası dönemde toplumsal yapılardaki değişimin en net görülebileceği alanlardan biri de tüketimdir. Tüketimin tarihsel süreç içerisindeki dönüşümü, modernite içerisindeki konumu ve modern sonrası dünyada aldığı biçim gündelik hayat pratiklerinden kültürel değişimlere, yeni ideallerin üretilme çabalarından anlamın yitimine kadar çok farklı alanlardan birçok olguyu anlamlandırma yolundaki önemli kılavuzlardan biridir.

1.2. Tüketim Kavram ve Pratiğine Genel Bir Bakış

Bilindiği üzere günümüz dünya düzeni kapitalist bir dünya düzenidir. Tüketim kavramı ve pratiği de kapitalist düzenin içerisinde yücelmiş ve başkalaşmıştır. Her ne kadar tüketim toplumsal yapıda temel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olan ilk üretimlerin başladığı andan itibaren var olagelmışse de yirmi birinci yüzyılda tartışılan tüketim kavramı kök-bağlamından amaç ve pratik açısından uzaklaşmıştır.

İnsanın ve dolayısıyla toplumun var olduğu hiçbir alanda salt bir sabitlikten söz edilemez çünkü insan -dolayısı ile toplum- zaman içerisinde dönüşen ve değişen bir varlıktır. Özellikle Orta Çağ'ın ardından gelen ekonomik dönüşümler, sanayileşme ve modernleşme ile birlikte tüketim kavramı ve pratiğini de değişime

uğratmıştır. Tüketimin bugün geldiği boyutu daha iyi anlamlandırabilmek için kapitalist mantığın temellerine bakmak yerinde olacaktır.

Kapitalizm en genel anlamda üretilen mal ve hizmetlerin giderek metalaşması şeklinde tanımlanabilmektedir. Kapitalizmden ya da tüketimden bahsederken sıklıkla karşılaşılan bir kavram olan meta Marx'a göre; "her şeyden önce, taşıdığı özelliklerle şu ya da bu türden insan ihtiyaçlarını gideren dışsal bir nesne, bir şeydir. Bu ihtiyaçların doğası söz gelişi, mideden mi yoksa hayallerden mi kaynaklandıkları hiçbir değişikliğe yol açmaz (Marx, 2012: 15)." Metalaşma ise üretimin tüketim için değil değişim için yapılması anlamına gelmektedir (Şaylan, 2009: 164). Modernizm süreci kapitalist bir dönüşüm sürecidir. 1960lar sonrası Modernizm'den modern sonrasına geçiş süreci kapitalizmin de yeniden yapılanma süreciyle paralellik gösterir durumdadır. Bu yeniden yapılanma süreci küreselleşme öğelerini de içerir. 1970'lerden sonra etkisini iyice göstermeye başlayan bu sürecin kimilerince postmodernite ile eş zamanlı olduğu söylenebilir. Tüm bunlar modern sonrası tüketiciler topluluğundan meydana gelen yeni bir dünyaya işaret etmektedir.

Yeni dünya kapitalizmi bireylerin tükettikleri her şeyi nesneleştiren yeni bir toplum oluşturmuştur; bireyin kimliği bağlı olduğu sosyal statüler çerçevesinde biçimlenmektedir. Modern sonrası toplumlarda bireyler dört tarafı metalarla sarılmış, ortak statü ve tüketim normları benimsemek durumunda kalmışlardır (Şaylan, 2009: 38). İhtiyaç odaklı tüketim yerine ihtiyacın manipüle edildiği, statü simgesi hatta yaşam tarzına gelmiş toplumlarda bireyler metalarla sarılmış durumdadırlar ve tükettikleri ölçüde varolabilmektedirler. Söz konusu durum yeni bir kültür yaratmaktadır, tüketim kültürü. Tüketim kültürünün dönüşen kapitalizm çerçevesinde baş zamanın satılması, inancın ve irrasyonel olanın metalaştırılması çerçevesinde insan hayatının tüm alanlarına nüfuz ettiğini söylemek yerinde olacaktır.

1.2.1. Modern Sonrası Dönemde Tüketim

Günümüzde tüketim ihtiyaçların giderilmesinin yanı sıra kimlik inşası, bir gruba aidiyet, statü belirleyen bir araç ve hatta kültürel takas gibi çok farklı boyutlarda varlık göstermektedir ve bireylerin yaşamlarının büyük bir bölümünü etkisi altına almaktadır. Küreselleşme süreciyle birlikte tüketim bir davranış kalıbı haline gelmiş ve tüketim kültürleri oluşmaya başlamıştır. Böylece bir tüketim toplumu kavramı ortaya çıkmıştır. Marshall'a göre tüketim toplumu "modern Batı toplumları için kullanılan, bu toplumların giderek maddi üretimden ve hizmet üretiminden ziyade tüketim (malların ve boş zamanın tüketimi) etrafında örgütlenmesini" anlatan bir terimdir (Marshall, 2009: 768).

Yirminci yüzyılda özellikle Batı toplumlarında başlayan bu toplumsal dönüşümün ortaya çıkışında etkili olan tarihsel olayları Dağtaş şöyle ifade etmiştir; "Tüketim toplumunun ortaya çıktığı tarihsel süreç olarak genellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası ve yer olarak da Amerika Birleşik Devletleri gösterilir. Savaş Sonrası oluşan toplumsal refah, 1929 Ekonomik Bunalımı'nı tekrarlamamak için tercih edilen ve toplam talebi arttırmayı hedefleyen Keynesyen ekonomi politikalarının tercih edilmesi ve Fordist üretim tarzı sonucu Amerikan toplumunda başlayan ve diğer batılı ülkelere yayılan tüketimdeki artış, tüketim toplumu/tüketim kültürü kavramını ortaya çıkarmıştır (Dağtaş, 2003: 78)." Kapitalist bir düzen ve giderek küreselleşen dünyada tüketim kültürü giderek yayılmıştır.

Bireyler tüketim toplumlarında, ihtiyaca yönelik tüketim yerine tüketimin kendisini bir amaç ve ihtiyaç olarak görmektedirler. Böylelikle tüketim kültürü, maddi kültürün alışveriş alanları ve tüketim nesnelere olarak birikmesine neden olan kapitalist meta üretiminin gelişmesine bağlıdır. (Featherstone, 2005: 36). Söz konusu durum; boş zamanın artan bir şekilde metanın satın alınmasıyla geçirildiği bir dönemin varlığına işaret etmektedir.

Sosyal bilimler alanında yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren neredeyse tamamen yeniden şekillenen tüketim kavram ve pratiğini üzerine çokça çalışmalar yapılmış ve halen yapılmaktadır. Tüketim toplumlarına yönelik kuramsal teorilerden bahsedecek olursak, Frankfurt Okulu'na değinmek yerinde olacaktır.

1.2.1.1. Frankfurt Okulu

Tüketim kültürünün anlaşılması bağlamında Frankfurt Okulu temsilcilerinin “aklın araçsallaşması” ve “kültür endüstrisi” konularındaki eleştirileri oldukça önemlidir. Frankfurt Okulu temsilcileri öncelikle Aydınlanma ve modernizmi aklın araçsallaşmasına neden olduğu gerekçesiyle eleştirmektedirler. Frankfurt Okulu teorisyenleri modernliğin yıkıcı etkilerini, patolojik yönlerini, “sıkıntı” ve “sınırlananı” eleştirirler ve modernliğe ilişkin geniş ve sistematik teoriler önerirler (Kızılcelik, 2010:168).

Pozitivizm ve modernlik eleştiri yapmak Frankfurt Okulu'nun temel amaçlarından biridir. Eleştirel teori Weberyen teorilerden toplum eleştirileri bağlamında faydalanmıştır. Modernliğin ve pozitivizmin temel yapı taşlarından biri olan rasyonalite eleştirisi Frankfurt Okulu mensuplarınca Weber'in görüşleri çerçevesinde tartışılmıştır. Weber'e göre rasyonalite özünde kapitalist ekonomi etkinliğinin, burjuva özel hukuk ilişkisinin ve bürokratik iktidarın biçimini imlemek için kullanılmaktadır. Frankfurt Okulu'na mensup eleştirel teorisyenler de rasyonalite hakkında Weber'in söz konusu yaklaşımına katılmaktadırlar.

Horkheimer, modern toplumda insan hayatının tümünün giderek artan bir biçimde akılcılaştırılmakta ve planlanmakta olduğunu, dolayısıyla söz konusu araçsallaşmanın, araca rasyonellik kazandırırken insan hayatını irrasyonel kıldığını ifade etmiştir (Kızılcelik, 2010: 181). Modern toplum eleştirilerinde eleştirel teorisyenler aklın araçsallaşmasının tüketim olgusunu tetikleyen bir endüstrinin oluşmasına neden olduğunu dile getirmektedirler. *Aydınlanma'nın Diyalektiği'nde* değinildiği üzere söz konusu toplumu imlemek için yaygın kullanılan kitle kültürü

tabirini kullanmayı tüketimin bireysel değil, manipüle edilmiş ihtiyaç olduğu iddiasına dayanarak reddetmişlerdir ve sonuç olarak kültür endüstrisi kavramını kullanmışlardır (Held,1986:91).

1.2.1.2. Modern Sonrasında Tüketim Olgusu

"Tüketim kültürü", "tüketim toplumu", "tüketici eylemleri" küreselleşmeyle birlikte kapitalizmin etkisini giderek arttırdığı bu dönemde sıklıkla karşılaşılan kavramlardır. Tüketim olgusunun günümüzde ulaştığı boyutları Ritzer kısaca şöyle ifade etmiştir; tüketim yaşamlarının tüm dönemlerinde bireylerin karşısına çıkmaktadır. Hayata yeni başlayan bir bebekten, gençlere, yaşlılara ve hatta ölümlere (ve mirasçılara) kadar herkes bir şekilde tüketimin alanının içerisine sokulmaktadır (Ritzer, 2000: 192).

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından bu yana tüketimin sosyal bir boyut kazandığı ve metalaştığı gerçekleri göz önünde bulundurulduğunda, bir yaşam tarzına dönüşmüş olan tüketici eylemlerini anlamak da önemlidir. "Tüketim kültürü' terimini kullanmak demek, ürünler dünyasının ve ürünlerin yapılanma ilkelerinin günümüz toplumunun anlaşılması açısından merkezi bir yer işgal ettiğinin vurgulanması demektir (Featherstone, 2005: 142-143)." Featherstone'a göre bu vurgu iktisadın kültürel boyutuyla ilgili bir odağa sahiptir. Maddi ürünlerin yalnızca fayda değil, aynı zamanda "iletişim vasıtaları" olarak kullanımına işaret etmektedir. Tüketimin bireyler arasında bir iletişim vasıtası görevi görmesi tüketici eylemlerinin de iletişimsel/sosyal bir boyut kazandığını göstermektedir. Tüketim böylece ihtiyacı karşılamanın çok daha ötesinde bir boyuta taşınmıştır; tüketici eylemleri belirli kalıplara bağlı kalınarak ait olunan veya olunmak istenen sosyal düzlemde biçimlenmektedir. Tüketim toplumlarının temel özelliği olan bu davranış kalıplarıyla tüketiciler, ihtiyaçları olanı değil, moda olanı tüketmeye başlamışlardır.

Dolayısıyla tüketim boş zaman aktivitesine dönüşmüştür. Featherstone'a göre bu durum tüketimin üretilmesi durumudur (Featherstone, 2005:41).

Tüketim toplumlarındaki bu durum tüketim kültürünün tüketiciler/bireyler üzerinde ne denli etkili olduğunu göstermektedir. Tüketici eylemlerinin bir yaşam tarzına dönüştürülmesiyle açıklanabilecek olan bu durum bireylere yeni bir kimlik kazandırmakta ve onların belirli bir sosyal grupla olan aidiyetini güçlendirmektedir.

Featherstone yaşam tarzı kavramına oldukça önem vermiştir; modern sonrası toplumda tüketimin yaşam tarzını belirlediğini ve bireylerin kendilerini ifade edebilmelerinin ne kadar tükettikleriyle doğru orantılı olduğunu ifade etmiştir. “Bir kimsenin bedeni, giysileri, konuşması, boş zamanı kullanması, yiyecek ve içecek tercihleri, ev , otomobil, tatil seçimleri, vb. , mülk sahibi/tüketicinin beğeni ve üslup duygusunun bireyselleştiğinin işaretleri olarak görülür (Featherstone, 2005:140).”

Bireyin tüketim davranışının yaşam tarzlarını belirlemesi durumu tükettiği ölçüde var olabilen, statü sahibi olabilen bireye ve söz konusu durumu meşrulaştıran modern sonrası toplum düzenine, gündelik yaşamın anlamsızlaşması ve yalnızca tüketimle biçimlendirilmesine Featherstone'dan farklı bakış açılarına sahip çeşitli kuramcılar da eleştirilerde bulunmuştur.

Bireyin kendisini tükettiklerinin belirlediğini düşündüğü bu dönemde tüketimin bir statü belirleme aracı olarak kullanıldığına katılan bir diğer düşünür Jean Baudrillard'dır. Bununla birlikte Baudrillard tüketimin kendisinin de bir simülasyon olduğunu iddia etmektedir. Baudrillard tüketimi “bir hiyerarşi içerisinde statü ile ilgili değerler olarak düzenlendiği toplumsal sınıflandırma ve farklılaşma süreci” olarak tanımlamaktadır (Baudrillard, 2004: 68).

Baudrillard, metanın tüketiminin üretimden soyutlandığı bir toplumda tüketimin haz duygusunu yok edici özelliğine dikkat çekmekte ve doyumun giderek uzaklaşan bir amaç olduğunu, "daha iyi"ye olan saplantının kapitalizmin desteklediği biçimde bireyi yönlendirmekte olduğunu şöyle dile getirmiştir; bir niteliğinin olduğunu, bireyin hep daha iyisine ve fazlasına sahip olma arzusunda olduğunu ve bu durumun kişinin sosyal statüsüyle eşdeğer tutulduğunu şu sözleriyle dile getirmektedir:

“Hiçbir ürün hiçbir ihtiyaç eğer zaten bir üst modelin parçası değilse ve mesafenin korunabilmesi için yerine bu üst modelde ayırt edici başka bir mal ya da ihtiyaç geçmemişse kitlesel olarak diziselleşme ve tatmin edilme şansına sahip değildir (Baudrillard,2004:70).”

Baudrillard toplumların bugünkü durumunu anlamlandırmak için simülasyon ve simülakr kavramlarını kullanmıştır. Tartışmalarında ekonomik değişim ilişkilerinin ve kültürü farklı boyutlarda şekillendiren dinamikler çerçevesinde derinleştiren Baudrillard söz konusu kavramlara genel olarak işaretler sistemleri tanımlamasında bulunmuştur. Teknolojik ilerlemenin getirdiği yenilikler çerçevesinde hergün yeniden şekillenmekte olan günlük yaşamda görsel kültür de tüketiciler üzerinde giderek daha fazla etkiye sahip olmaktadır. İşaret sistemleri, tüketim toplumlarında görsel mekanizmalar olarak insan hayatının her alanına yayılmış olan gerçekler olarak ortaya çıkmaktadırlar.

Baudrillard'ın “simulark” teorisinde de belirttiği üzere işaretler dünyası ve imajları simulasyonu belirlemektedir (Baudrillard, 2005: 120). Geleneksel kültürün öğeleri teknolojik ilerlemenin, dönüşen kapitalizmin getirdiği farklılıklar , kültürel deneyimlerin teknolojik aktarımları sonucunda simüle edilmekte dolayısıyla yapay gerçekliğe dönüşmektedir. Sonuç olarak yaşamın her alanında farklı boyutlarda gözlemlenebilen simülasyon bir gerçeklik krizine de yol açmaktadır.

Baudrillard gerçeklik algısının simülasyon çağıyla birlikte değişime uğradığını ve tüketim ile büyüyen bireylerin gerçekten uzaklaşarak bir hipergerçeklik içerisinde suni yaşamlara hapsediklerini ifade etmiştir.

Baudrillard'ın simülasyon konusundaki görüşlerine katılmakta olan Ritzer simülasyon içerisindeki tüketim olgusuna farklı bir açıdan yaklaşmıştır. Simülasyon çağına girilmesi ile beraber, rasyonalizm sonucu büyü bozulan tüketim araçlarının tekrar büyümeye başladığını ileri sürmektedir. Ritzer'e göre söz konusu durum sadece tüketim araçlarının bir simülasyona dönüşmesi değil, insanların da simüle edilmiş varlıklar haline gelmesiyle açıklanabilir (Ritzer, 2000:149). Simülasyonlarla gerçekleşen yeniden büyülenme sürecinde tüketim araçlarının zamansal ve mekansal olarak birbirine geçmeye başladıklarını ileri sürer (Ritzer,2000:166). Söz konusu ifadeden gerçekliğin kaybının yanı sıra, toplumsal ve bireysel hayattaki sınırların bulanıklaşması sonucu tüketimin sınırlı bir mekan ve zamana bağlı olmaktan çıkıp hayatın her alanına yayılmış olduğu çıkarımında bulunmak yerinde olacaktır. Alışveriş merkezlerinin önemine sıklıkla değinen Ritzer, tüketim olgusunda iç içe geçen edimlerin varlığından söz etmektedir. Alışverişin, kumarla, sosyalleşmeyle, boş zaman aktivitesiyle iç içe geçtiği en önemli merkezlerden biri olarak da büyük alışveriş merkezlerini göstermiştir. Ritzer, bireylerin, iç içe geçen zaman ve mekan algılarının sonucunda geliştirdikleri yeni bir aidiyet bilincinden ve büyülenmenin sorgusuzca kabulünden şöyle bahsetmiştir:

"Sınırların birbirine geçmesi, iki ya da daha çok tüketim aracını tek bir ortamda yan yana getirerek tüketim katedrallerinin yeniden büyü hale gelmesine hizmet etmiştir. Evde tüketim araçlarının birbirine geçmesi televizyonla alışveriş kanalları ve siber alışveriş merkezleri gibi büyü görünen yeni tüketim yolları yaratmıştır (Ritzer, 2000:210)."

Özetle simüle edilen dünyanın gerçeklikten uzaklaşmak yoluyla yeni bir büyülenme hali yarattığını ileri süren Ritzer, tüketici davranışlarının da söz konusu büyülenme çerçevesinde şekillendiğini belirtmiştir.

Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda tüketimin değişimi incelenirken karşılaşılan kavramlar postmodernizm, postendüstriyel çağ, postkapitalizmdir. Tüketime yönelik eleştiriler modernizm ile başlamakla beraber, postmodern olarak tanımlanabilecek düşünürler olan Featherstone, Baudrillard ve vd.'nin konu üzerine

geliştirdikleri fikirler de oldukça önemlidir. Tüketimin dönüşümünde etkili olan faktörler elbette çok çeşitlidir fakat günümüzde adını en sık duyduğumuz faktörlerden biri postendüstriyelliktir. Bu noktadan hareketle "postendüstriyel çağ"ın hangi pratikleri imlediğini anlamak açısından genel perspektifini çizmek faydalı olacaktır.

1.2.1.2.1. Endüstri Devriminden Endüstri Sonrası Döneme

Modernizm öncesi Avrupa'sına bakıldığında ekonomik anlamda çoğunlukla tarım kökenli küçük ölçekli üretimlerden söz etmek olasıdır. Aynı zamanda köylü üretim yaptığı toprağa bağımlıdır; ürünün bir bölümü dere beyler ya da toprak sahiplerine aittir. İlerleyen dönemlerde ticaretin gelişmesiyle yeni bir kazanç alanı ortaya çıkmıştır. Ticaretin gelişmesiyle kent merkezleri canlanmıştır. Şehirdeki tüccarlar ve zanaatkarlar sermaye biriktirmeye ve biriken sermayeyi mal üretimini arttırmak için kullanmaya başlamıştır. Artan para kullanımı ve ekonomik dönüşümlerle yeni bir ekonomik ilişkiler ağı oluşmuştur. 1450lere kadar özgül meta üretimi ve değişimi ortaya çıkıp hızla gelişmiştir. Böylelikle özel bireyler işçilerinin ürettikleri malları maliyet üstü fiyatlarla satmaya başlamıştır. Bu durum giderek kapitalistlerin kendilerine ayırdıkları ya da üretim için yeniden yatırıma dönüştürdükleri bir kazanç haline gelmiştir (Thompson, 2008: 80).

On birinci yüzyıldan on beşinci yüzyılın sonuna kadar gerçekleşen bu değişiklikler Avrupa'da ticaretin yükselmesi ile sonuçlanmıştır. On beşinci yüzyıl sonlarında oluşturulan büyük ticaret merkezlerinin on altıncı ve on yedinci yüzyıllarda etki alanları daha da genişletilmiştir. Artan ticaret ile Dünya'nın farklı bölümleriyle ticaret ağları kurulması sonucunda Amsterdam ve Londra gibi şehirler sermaye birikimi ve ekonomik iktidarın dev merkezlerine dönüşmüştür (Thompson, 2008: 81). Onsekizinci yüzyılın ortalarında İngiltere'de özellikle mekanik alanında yaşanan bilimsel gelişmelerin etkisiyle yeni icatlar ve makinelerin kullanılmaya başlaması ile Endüstri Devrimi başlamıştır. Makineleşmenin yaygınlaşması ile birlikte ticari kapitalizm yerini sanayi kapitalizmine bırakmıştır. Büyük fabrikaların

kurulması ile işgücünün kullanımı ve ekonomik sistemde modern kapitalizme kadar uzanan köklü değişimler yaşanmıştır.

Amsterdam ve Londra gibi Feodalizmden kapitalizme geçişin önemli yapı taşlarından biri de ticaretin önem kazanmasıyla beraber tüccarlar ve zanaatkarların zenginleşmeye başlamasıdır. Bu durum toplumda daha önce var olmayan bir kesim olan burjuva sınıfının doğmasına sebep olmuştur. Burjuva kelimesi kökünü “bourg” (şehir) dan alır ve en genel tabiriyle burjuva; kent ve kasabalarda yaşayan, geçimini ticaret ve zanaatle sağlayan bağımsız toplumsal gruplardır. Thompson, Endüstri Devrimi'nden sonra gerçekleşen değişimleri şöyle ifade etmiştir; "fabrikasyon imalatın yeni metotları, ilk kapitalist üretim modellerini yaratan ve yeni fikirleriyle yepyeni bir sınıf oluşturan kapitalist girişimciler tarafından piyasaya tanıtıldı. Ağır sanayide, imalat sektöründe ve mal dağıtım alanlarında çalışan endüstri işçilerinden oluşan bir sınıf ve “endüstri devrimi” diye adlandırılan bu dönemde kurulan ve yeni girişimlerin kapitalist sahiplerinden oluşan burjuvazi sınıfı gibi başka yeni sınıflar da gelişti (Aktaran: Bocock, 2005: 24).

Endüstri Devrim'inin buhar ve elektronik alan olmak üzere iki farklı gelişmenin topluma yayılması ile gerçekleştiği görüşler çerçevesinde iki ayrı devrimden söz edilmektedir.

“Birinci Sanayi Devrimi yaklaşık olarak 1750'den 1890'lara kadar sürmüştür, İkinci Sanayi Devrimi olarak adlandırılan ikinci asama 19. yüzyılın sonlarında başlar. Birincisine buhar çağı da diyoruz. Birinci Sanayi Devrimi aşamasında Batı Avrupa bütün bu gelişmelerin odak noktası olmuştur. Sanayi Devriminin ikinci aşamasında ise elektrik ve petrol gitgide büyüyen bir rol oynar. Kimya ve mekanik endüstrisi daha ileriye vardırılmış bir iş bölümüne dayanmaktadır. Sanayi Devriminin bu ikinci aşamasında Batı Avrupa'nın dünya çapındaki eski egemen rolü yavaş, yavaş kaybolmaya başlar. A.B.D. zengin kaynaklarının işletmeye açılması, dev girişimleri ve çalışmanın rasyonelizasyonu hareketin başını çekiyor” (Sarica, 1983: 42).

İkinci Endüstri Devrimi'nden 1970'lere kadar kapitalist ekonomi ve tüketim kültürü modern toplumu şekillendirmiştir. Postmodernite tartışmalarının sıklıkla telaffuz edilmeye başlandığı 1970'li yıllara gelindiğinde; endüstri alanında yaşanan

ekonomik krizle (petrol krizi) birlikte bir dönüm noktası yaşanmıştır. Savaş-sonrasında ekonomik büyümenin karşısında emeğin örgütlenmesi geçmiştir. 1973'ten bu yana yaşanan süratli değişimler döneminde belirsizlik, gelişmeye duyulan inancı aşmıştır (Küçük, 2000: 104). Özellikle 1990'lı yıllarla birlikte sanayiye bağlı ekonomi, kaynakların tükenişinin yanında hizmet sektörünün güçlenmesi ve en önemlisi bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte başatlığını yitirmeye başlamıştır. Günümüzde tüketimin özellikle enformasyon üzerinden yapılıyor olması ve İnternet'in alışveriş eyleminde giderek daha fazla kullanılan bir mecra olması açısından ele alındığında üçüncü sanayi devriminin gerçekleşmiş olduğu savları ileri sürülmüştür; söz konusu devrimin ise enformasyon toplumunu yarattığı ifade edilmektedir.

1.2.1.2.2. Enformasyon Toplumu

Günümüzde toplumsal, ekonomik ya da politik alanlarda yaşanan özellikle fiziki değişimlerin merkezinde gelişen bilişim ve iletişim teknolojileri yer almaktadır. Dolayısıyla günümüzde toplumlara atfedilen isimlerden biri de bilginin yayılımı ve mübadelesi esasına dayalı olan enformasyon toplumdur. Marsall'ın tanımlamasıyla enformasyon toplumu; "Ulusal ve uluslararası düzeydeki, iletişimi kolaylaştırmak ve kütüphanelere, veri arşivlerine, özel kuruluşların ya da kamu kurumlarının kontrolündeki diğer enformasyon kaynaklarına daha kolay ulaşmayı sağlamak üzere düşük maliyetli enformasyon teknolojisinin, bilgisayarların ve telekomünikasyon araçlarının yaygın bir biçimde kullanıldığı (Marshall, 2009: 199)" toplumlara verilen addır.

Endüstri Devrimi'nden sonra toplumlar her düzeyde nasıl değişikliklere uğradıysa, sosyal bilim alanında sıklıkla dillendirilen ve enformasyon toplumunun kaynağı kabul edilen "üçüncü sanayi devrimi" kavramı da teknolojik olarak ilerlemeyle ortaya çıkmış olan yeni toplumsal yapı ve pratiklerin kökenini imlemek için kullanılmaya başlanmıştır. 1952 yılında yayınlanan *Player Piano* adlı romanında Kurt Vonnegut, Üçüncü Endüstri Devrimi'ni yaşamış hayali bir

toplumun distopik tasvirini yapmıştır. İlk Endüstri Devrimi kas gücünü değersizleştirmiş, ikincisi ise rutin zihinsel işi değersizleştirmiştir, üçüncü devrim ise insanın düşünmesini, "gerçek beyin gücünü" değersizleştirme sürecini doğurmuştur. Zamanla Arpanet'in gelişimi (dolayısıyla bilişim alanında yaşanan gelişmelerle) ile birlikte "üçüncü sanayi devriminden söz etmek beylik bir laf haline geldi"; ilk iki devrim buhar ve elektriğe bağlı enerji devrimleri ise üçüncü devrimin de bir enformasyon devrimi olduğu konusunda bir ortak kanı oluşmaya başlamıştır. Söz konusu devrim yaklaşık yüzyıldır hazırlanmakta olsa da (telefon,, telgraf, film, radyo, televizyon gibi dışavurumlarla) devrimin zirvesine damgasını vuran bilgisayar olmuştur (Kumar, 2004: 21).

İletişim teknolojilerinde yaşanan değişimler ussal ölçekte düzenlenmekte olan iletişim ağlarının "enformasyon toplumu" kavramlaştırması ile beraber özelleştirme ya da kuralsızlaştırma boyutlarında dönüşümlerin gerçekleşmesine neden olmuştur. Toplumsal alanda yaşanan iletişimsel değişimlerin kaynağı teknolojik gelişmedir (Başaran, 2005: 36-37). Nasıl Endüstri Devrimi tüm dünyayı önce teknik olarak ardından da toplumsal tüm katmanlara nüfuz ederek değiştirmişse yeni "devrim" de büyük ölçekli bir değişime yol açmıştır ve halen açmaktadır.

Castells'e göre günümüz teknolojik devrimi; kapitalizmin küresel olarak yeniden şekillendiği bir dönemde gerçekleşmiştir ve dönüşen kapitalist pratiklerce kullanılan önemli bir araç haline gelmiştir. Söz konusu değişim süreci içinde şekillenmeye başlayan yeni toplumsal yapı da, tarihçilere, kültürlere, kurumlara, küresel kapitalizm ve enformasyon teknolojisiyle özgül ilişkilerine bağlı olarak farklı ülkelerde önemli bir tarihsel çeşitlilik göstermekle birlikte hem kapitalist hem de enformasyoneldir (Castells, 2005: 15).

Kapitalist düzenin dönüşerek yoluna devam ettiği günümüzde daha önceden de bahsedildiği üzere iletişim alanında da önemli değişimler yaşanmaktadır. "Gerçekten de son yıllarda bilişim ve iletişim teknolojileri, zaman, mekan ve

coğrafi uzaklık faktörlerinin yarattığı sınırlılıkları ortadan kaldırmayı; ses, görüntü, hareketli görüntü ve veri biçimindeki tüm enformasyon aktarımlarını tek ve esnek bir ağ içinde bütünleştirmeyi mümkün kılacak biçimde geliştirdi. Bu gelişmenin bir boyutunda sayısallaşma, uygu, fiber optik kablolar gibi gelişmelerin, iletişim kapasitelerini arttırması ve maliyetleri azaltması gibi niceliksel dönüşümler, diğer bir boyutunda ise telekomünikasyon ve bilişim teknolojilerinin yakınsaması sonucunda, kitle iletişimiyle, noktadan noktaya iletişim hizmetlerinin iç içe geçmesi sonucu ortaya çıkan yeni iletişim teknolojileri, yani nitel değişimler var. Yaşanan nicel ve nitel teknolojik gelişmelerin, değişimlerin niteliklerinden birisi olduğunun kabullenilmesi gerekir. Ancak aynı şekilde teknolojik gelişmelerin tüm bu sürecin açıklanmasına kısmi bir katkısının olabileceği de kabullenilmek zorunda (Başaran, 2005: 32)

Her ne kadar dünya çapındaki toplumsal yapılarda çok çeşitli dönüşümler gerçekleşse de yeni bir toplum kavramsallaştırması yani enformasyon toplumuna geçiş söylemi oldukça iddialı bir yaklaşımdır:

"Eğer bununla yeni bir toplumun doğması ve bunun klasik sanayicilik dünyasının yerini alması anlatılmak isteniyorsa -Daniel Bell gibi düşünürlerin dedikleri gibi- o vakit bu abartılı ve hatalı bir iddiadır. Yeni enformasyon teknolojisinin toplumsal ve ekonomik hayatın geniş alanlarında taşıdığı önem konusunda bir kuşku yok. Ama bu önem, yeni bir toplum ilkesinin tersine ya da toplumsal evrimin "üçüncü dalga"sının ilerleme kaydetmesine dek varmıyor. Enformasyon teknolojisi birçok alanda bir süre önce başlamış olan süreçleri hızlandırdı; (...) boş zaman kullanımı ve tüketim alanındaki belli eğilimleri hızlandırdı. Ama sanayi toplumlarının örgütlenme tarzında ya da hareket ettikleri yön konusunda radikal ölçüde bir değişiklik üretmedi. Kar, iktidar ve denetim zorunlulukları bugün de kapitalist sanayiciliğin tarihinde olduğu denli önemli görünmektedir. Farklılık iletişim devrimi sayesinde bu zorunlulukların uygulandığı alanların kapsamı ve yeğinliğinde yatmaktadır; bizzat ilkelerde herhangi bir değişiklik yoktur (Kumar, 2004: 186)."

Kavramsallaştırmanın iddiası bir yana bırakıldığında yaşanan dönemin en önemli araçlarından birinin İnternet olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Kumar'a göre enformasyon toplumu, çatışık olarak, özel ya da özelleştirilmiş toplumdur - neredeyse narsistik olduğu söylenebilecek bir toplum. Bu yeni bir "dünya oikoumene"si, "küresel köy" ya da dünyadaki İnternet kullanıcılarından oluşan, bilgisayar temelli küresel enformasyon ağı içerisinde bir "sanal topluluk", yeni bir

"elektronik agora"nın doğmakta olduğu iddialarını sorgulayan bir eğilimdir (Kumar, 2004: 191). Özetle tüketim toplumunda kapitalist dünya düzeninin teknolojik gelişmeler çerçevesinde ortaya çıkartmış olduğu önemli araçlardan biri de İnternettir. İnternet her geçen gün bireylerin hayatlarında kendine daha fazla yer bulmakta ve iletişimden tüketime kadar her alanda dönüşümlere neden olmaktadır.

1.2.2.1.2. İnternet ve Sürekli Dönüşen Tüketim

1.2.2.1.2.1. İnternetin Kısa Tarihi

İnternet kelimesi İngilizce International Network kelimelerinin kısaltılmasıyla oluşturulmuştur. Anlamı kısaca "bilgisayarlar arası dünya çapındaki ağ" şeklinde ifade edilebilir (İnan, 2001:4). Binlerce kilometre uzunluğundaki kablolar ve uydular aracılığıyla birbirine bağlı olan milyonlarca bilgisayardan oluşmaktadır. İnternet sayesinde istenilen herhangi bir bilgiye herhangi bir yerinden ulaşılabilir hale gelmiştir; iletişim hızlı, kolay ve daha ucuz hale gelmiştir. Kısacası dünya çapında büyük miktarda bilgi ve belge alışverişi çok daha hızlı yapılabilmektedir.

İnternet ilk olarak soğuk savaş döneminde ABD'ne yönelik bir saldırı olması halinde birbirine bağlı bilgisayarların koordineli çalışmasını sağlayabilmek amacıyla ABD Savunma Bakanlığı'na bağlı DARPA (Savunma ve İleri Düzey Araştırma Projeleri Kurumu) tarafından tasarlanmıştır (Sterling, 1993, <http://undergraduate.csse.uwa.edu.au/units/CITS3230/internet-history.html>). İlk bilgisayar ağına ARPANET (Advanced Research Projects Authority Net) adı verilmiştir ve 1 Eylül 1969'da Los Angeles Üniversitesi, Stanford Araştırma Enstitüsü, Santa Barbara Üniversitesi ve Utah Üniversitesi arasında kullanılmıştır. Söz konusu ağın temelleri 1960-1964 yılları arasında geliştirilen paket-anahtar

iletişim teknolojisine dayanmaktadır. Sistemin ağı komuta merkezlerinden bağımsız tasarlanmıştır. Buradaki amaç; ağa bağlı bir bilgisayar işlevsiz hale gelirse ağa bağlı diğer bilgisayarların bu hatadan etkilenmemesi ve mesaj birimlerinin ağ içerisinde yollarını bulup , ağın herhangi bir noktasında tutarlı bir anlamla yeniden toplanabilmesidir (Castells, 2005: 58-59).

İlk olarak askeri bilgisayarların birbirine bağlanması ve bilgi alışverişinin kolaylaşması amacıyla ABD Savunma Bakanlığı'nın araştırma dairesinde kullanılmıştır. Daha sonra bu ağ üniversite ve araştırma merkezlerini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir; e-mail hizmetinin devreye girmesi ile devam eden gelişim süreci bildiğimiz anlamdaki halini ise dünya çapında adreslendirme sistemi ile (DNS) almıştır.

1970lerden günümüze kadar gelişen süreçte internet (dolayısıyla bilişim) sektörü hızla ilerlemiştir. Önceleri yalnızca e-mail alışverişinde kullanılan internet özellikle 1980li yıllardan itibaren daha geniş bir alana yayılmıştır. 90lı yıllarda İnternet adıyla tüm dünyada kullanılan, özellikle de www (world wide web) aracının kullanılmaya başlanması ile kullanıcı sayısının milyonlarla ifade edildiği bir iletişim alanı haline gelmiştir. İnternetin gelişim sürecini yıllara göre bir tablo halinde şöyle ifade edebiliriz;

1939 - 1945	Bir üstün hesap makinesi ve delikli kartlar yoluyla programlanan özerk bir araç olarak tasarlanan bilgisayarın yaratımı.
1950'lerin sonu	Bilgisayarın etkileşimsel kullanımının bulunuşu: Kağıt şeritlerle programlama, makineyle bir diyalogdur. Paylaşılan zamanın bulunuşu: Birçok kullanıcı aynı anda aynı makine üzerinde çalışır.
1960'ların başı	Ağ düşüncesinin doğuşu (ortak çalışma, veri alışverişi, elektronik posta), bunun ARPA'da ve kimi Amerikan üniversitelerinde uygulanması. Grafik arayüz düşüncesinin bulunuşu: Simgeler bilgisayarla iletişimi hızlandıracaktır ve sürekli bilişim işlemcilerine başvurmayı önleyecektir.

1964	Mini bilgisayarların ortaya çıkışı.
1966	Coğrafi açıdan birbirinden uzak birbirine bağlayan ilk ağ olan Arpanet tasarısının ortaya atılması.
1969	Dosya aktarımlarını, veri alışverişlerini ve elektronik postayı olanaklı kılan Arpanet'in yaratılması (Pentagon'u ve üniversiteleri birbirine bağlar).
1973	Mikro bilgisayarların ortaya çıkışı.
1979	Amerikalı bilgisayar öğrencileri Usenet'i yaratırlar, bu ağ yalnızca iki üniversiteyi birbirine bağlar, ancak giderek bilişimcilerin tümüne seslenir. Bu ağ, yalnızca mesleki olmayan (boş zaman, eğlence...) tartışma gruplarıyla Arpanet'ten daha hızlı gelişir.
1980'lerin başı	Usenet ve Arpanet'in birleştirilmesi (1982). Birçok üniversite ağının yaratımı: Theornet, Bitnet ve özellikle Csnet (1982). Dış ülkelere yayılım. 1982'de ARPA tarafından etkinliği ve evrenselliğinden ötürü seçilen TCP/IP (Transmission Control Protocol/Internet Protocol) aktarım sisteminin tamamlanması.
1983	Ağların ağı olarak Internet kavramının ortaya çıkışı. TCP/IP protokolünün Arpanet'e uygulanması, ağı üniversitelerin büyük bir bölümünce ve özel mikro bilgisayarlarca erişilebilir kılar. NSF(National Science Foundation) Arpanet'in mimarisinin yönetimini üstlenir (ordu Milnet ağına sahiptir). Arpanet 1990'larda ortadan kalkar.
1985	NSF tarafından, TCP/IP protokolü kullanılarak, internete benzeyen Nsfnet ağının yaratılması.
1990	Avrupa Nükleer Araştırma Merkezi'nde Web'in yaratımı; Grafik bağlantılar ağı üzerine kurulu bir hiper-metin belgelendirme sistemi.
1991	World Wide Web'in, browser ya da internet kullanıcılarınca hemen benimsenen internette sörf yazılımının ortaya çıkışı.

Tablo. 3 (Maigret, 2011: 348)

İnternet alanındaki büyük değişimler genel olarak 1970'li yıllarda ve Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleşmiştir. Castells bu durumun nedenini şöyle açıklamıştır; "İnsan bu teknolojik paradigmanın gerçekleştiği toplumsal bağlamın özellikleriyle doğrudan ilişkilendirmek, özellikle de 1970'lerin

ortalarında ABD'nin ve kapitalist dünyanın 1973-1974 petrol krizinin başlattığı bir dizi büyük ekonomik krizle sarsıldığını hatırladığımızda böyle bir bağlantı kuramamak için zor tutuyor (Castells,2004:77)."

Soğuk Savaş döneminde ABD'nin ordu içi haberleşmeyi kolaylaştırmak için başlatmış olduğu bu girişim zaman içerisinde kendisi öylesine değiştirmiştir ki günümüzde tüm hayatımızı saran bir araç haline gelmiştir. İnternetin gelişiminde önemli olan unsur; teknolojik evrimden ziyade toplumsal yapıda yarattığı dönüşümlerdir. 1990 sonlarında internetin iletişim gücü teknolojik ilerlemeler sonucu bilgisayar ediminin yaygınlaşması ile birlikte yeni bir teknolojik değişime yol açmıştır. Yeni teknolojik sistem ile bireyler evde, işte, kamusal ya da özel alanlarda, kısacası hayatın her alanına yayılmış olan tek amaçlı, uzmanlaşmış aygıtlarla "ağa" bağlanabilmektedirler (Castells, 2004: 66)

1.2.2.1.2.2. Bir İletişim ve Tüketim Aracı Olarak İnternet

Endüstri devrimleri sonucunda yaşanan toplumsal dönüşümlerin belirleyicileri kullanılan enerji türleriyken (buhar ve elektrik) bilişim sektöründeki gelişmeye bağlı olarak gerçekleştiği öne sürülen üçüncü endüstri devriminin sonucunda ortaya çıkan teknolojik dönemin en belirgin özelliğinin bilgi ve bilgiyi iletmek olduğu ifade edilmektedir (Şaylan, 1995: 110).

Günümüz dünyasında hayatın her alanına yayılmış olan İnternet'in temel işlevleri; bilgi sağlama ve paylaşma, eğlence ve oyun, e-ticaret olarak sıralanabilir. Toplumsal alanda İnternet; bilgi edinme, ifade etme ve paylaşmada devrim yaratmıştır, zamanla bireyi zaman ve mekanın sınırlarından muaf bir biçimde iletişim kurmasına olanak verecek bir konuma gelmiş ve böylelikle gündelik hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Diğer bir deyişle; "günümüzde geleneksel kitle iletişim araçlarının önüne geçen İnternet gündelik yaşamı ve kültürel alanı hızlı bir şekilde dönüştürmektedir (Güzel, 2007: 183)." Niteliği açısından bakıldığında teknik bir iletişim aracı olan İnternet, diğer

iletişim araçlarından farklı olarak anında bilgi paylaşımını olanaklı kılmaktadır. "Çok büyük olanakları daha çok sesi, görüntüyü ve metni birleştiren niteliğinden kaynaklanır. Evrensel ağa bağlı tek bir bilgisayar, yazılı iletileri, durağan ya da devingen imgeyi, müziği aktarabilir ya da alımlayabilir, veri bankalarına ulaşabilir (Maigret, 2011, 328-329)."

İnternet'in yaygınlaşmasından önce var olan iletişim eylemleri artık İnternet üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bilgi alışverişinin ve paylaşımın inanılmaz bir hızla gerçekleştirilebildiği sanal ortam kendisinden önceki yaşam pratiklerinin de değişiminde önemli rol oynamıştır ve hala oynamaktadır. İnternet coğrafi mesafeyi ortadan kaldırmaktadır; İnternet kullanımının yaygınlaşması ile birlikte, mekanının ve zamanının belirleyiciliğinin, neredeyse tümüyle ortadan kalktığını söylenebilir (Dağtaş, 2009: 345).

1989 yılında CERN'de Tim Barners-Lee tarafından 'world wide web'in (www) geliştirilmesiyle bilgisayarlarda depolanan bilgilerin birbirine bağlanmasının mümkün hale gelişi ile küreselleşen İnternet ticari kullanıma uygun hale gelmiştir. 1990'lı yıllar itibariyle kullanıcı sayısı milyonlarla ifade edilen ve sayısız çeşitlilikte paylaşımın, alışverişin gerçekleştiği İnternet dünyanın her yerinden insanların bağlandığı, veri alıp gönderebildiği, alışveriş yapabildiği, iletişim kurabildiği bir ortam olarak yeni medya içerisinde önemli bir yer tutmaktadır (Başlar, 2013: , <http://ab.org.tr/ab13/bildiri/247.pdf>). Bir iletişim aracı veya yeni medya olarak ele alındığında İnternet'in diğer iletişim araçlarından oldukça farklı olduğu ve iletişim eyleminin de söz konusu aracın teknik özellikleri çerçevesinde dönüşüme uğradığı görülebilmektedir. Bu noktada iletişimin ve yeni medyanın tanımlamasını yapmak gerekirse;

"İletişim; simgeler aracılığıyla bilgilerin, düşüncelerin, duyguların biriktirilip aktarılmasının ve alışverişinin ortak ve değişik zaman ve mekan boyutlarında gerçekleştirilmesi olarak tanımlanabilir (Dağtaş B. ve Dağtaş E., 2009: 351)." İnternet'in teknik bir iletişim aracı olmasından öte yeni medya

olarak adlandırılmaktadır. Oluşan yeni iletişim ortamını van Dijk şöyle tanımlamıştır; “yeni medya kavramsallaştırımıyla, geleneksel medyadan (gazete, radyo, televizyon, sinema) farklı olarak, dijital kodlama sistemine temellenen, iletişim sürecinin aktörleri arasında eş anlı ve çok yoğun kapasitede, yüksek hızda karşılıklı ve çok katmanlı etkileşimin gerçekleştiği multimedya biçimselliğine sahip iletişim araçları kastedilmektedir (Aktaran: Binark, 2007: 5).”

Van Dijk'ın ifade ettiği üzere çok katmanlı ve karşılıklı etkileşimlerin gerçekleştiği İnternet'i yalnızca teknik bir ilerleme ya da bir araç olarak ele almak yanlıştır. Aynı zamanda öncülleri gibi bir medya mecrası olarak da tanımlanması eksik bir tanım olacaktır, bu nedenle yeni medya kavramına ihtiyaç duyulmuştur. İnternet; bir noktada medya olarak ele alınabilmekle birlikte günümüzde kimlik inşasından, tüketime hatta gerçeklik üretimine kadar pek çok işleve sahiptir. Dağtaş ve Dağtaş İnternet'in günümüz toplumunda geldiği noktayı şöyle ortaya koymuştur;

"İnternet, hep edilgen bir nesne olarak düşünölmektedir. Oysa ki İnternetin bugün İnternet olarak varoluşu, İnternet'in bir araç olarak "nesne" tanımlamasının sınırları içerisinde kalmasını zorlaştırmaktadır. İnternet, aynı zamanda öznedir. (...) İnternetin farklı bir değerlendirmeye tabi tutulması gereken asıl yönü, bireysel iletişime olanak sağlaması hem de kitle iletişiminde giderek ağırlık kazanan rolüdür. İnternet, bu yönüyle hem bir özgürlük alanı hem de özgürlüğün nasıl bir özgürlük olduğunun, bu kadar yoğun ve çok katmanlı bir alanda ulaşılan kaynakların özgürce mi seçildiğinin sorgulanmasının gerektiği bir alandır. Seçebilmek, salt tek başına özgürlüğün kullanılması demek değildir. İnternet, insanlara seçilebilen bir "özgürlük" sunar. Bununla birlikte İnternet'te iletişim kurarken gerçekliğin bir mutlaklığı yoktur. Kaldı ki, böylesi bir mutlaklığa da gereksinim duyulmamaktadır. (...) Medya ise İnternet'in bu sınırlı sınırsızlığında yer edinir. Ancak, tümüyle parçalara ayrılmış kitlenin "birey"i için, artık harekete geçmek olası değildir. Aslında, İnternet'in gerçekliğinde hareketsizlik esastır. Bir anlamda, "her şey hiçbir şeydir, hiçbir şey de her şey". Gerçekten de İnternet'te hiçbir şeyle her şey birbirleriyle benzer nitelik kazanmaktadır. İnternet sayesinde, hiçbir şey, her şeyle aynı öneme sahip olabilmektedir. Bu durum, İnternet'le gelen önemli tehlikelerden biridir. Somut olarak ifade etmek gerekirse, İnternet'te hiçbir şey bir diğerine göre daha az ya da daha fazla önemli değildir (Dağtaş, B. ve Dağtaş, E., 2009: 353-355)."

Toplumsal ölçekte gerçekleşen tüm büyük gelişim veya yeniliklere verilen iki ana tepki var olagelmıştır; ilki söz konusu gelişimin ütöpik bir döneme geçişe ön ayak olacağı ve salt erdeme hizmet ettiği görüşü, ikincisi ise gelişimin veya yeniliğin katastrofik sonuçlar doğuracağı, "eski durumun" ya da statik olanın

sürdürülmesi gerekliliği olarak şekillenen direniş. Başlar'a göre "İnternetin ortaya çıkışı ilk dönemlerinde onun özgürlük, anıdalık ve sınırsız alışveriş üzerine kurulu bir 'siberya' ütopyası olarak değerlendirilmesine sebep olmuştur. Buna göre internetin insanların birbiriyle bağlantılı yaparak televizyonun kurduğu edilgen kitle kültüründen kurtaracağı düşünülmüştür. Ancak önce askeri, daha sonra üniversite çevrelerini birbirine bağlayan internet sonraki süreçte reklam ve finans mantığını taşıyan ticaret alanına ve politik alana yayılmıştır. Böylece internetin ticari ve politik potansiyeli onu bir ütopya olmaktan çok, tüketimin ve kontrolün kitleselleştirildiği bir araca dönüştürmüştür. (Başlar, 2013: , <http://ab.org.tr/ab13/bildiri/247.pdf>)."

İnternet gerçekten de bilginin paylaşılmasına ya da ilerlemeye hizmet etmek yerine sürekli dönüşerek varlığını sürdüren küresel kapitalizme hizmet etmektedir. Önceki bölümlerde değinilen tüketim toplumlarının, günümüzde de sanal ortamda sunulan sınırsız çeşitlilikte "nesne"yi tüketiyor olması fakat söz konusu tüketim eyleminin ve tüketim "nesne"lerinin ciddi değişimlere uğradığı da göz önünde bulundurulmalıdır.

Baudrillard, bizim şimdi bilgisayarlaşma, bilgi işlem, medya, siberetik denetim sistemleri ve toplumun simülasyon kodlar ve modeller uyarınca örgütlenmesinin, toplumun örgütleyici ilkesi olarak üretimin yerini aldığı yeni bir simülasyon çağının içerisinde bulunduğumuzu iddia eder. Modernlik eğer kodları ve modelleri endüstri burjuvazisinin denetlediği üretim çağıysa, bunun tersine postmodern simülasyonlar çağı modeller, kodlar ve siberetik tarafından yönetilen bir enformasyon ve göstergeler çağıdır. Baudrillard, göstergelerin kendilerine özgü bir hayat edindikleri ve modeller, kodlar ve göstergeler tarafından yapılandırılan yeni bir toplumsal düzeni oluşturan "metalurgic bir toplumdaki semiurgic topluma geçiş"i betimler (Best ve Kellner, 2011: 148).

Baudrillard'a göre; "dünya ya da gerçeklik sanalın içinde kendi yapay eşdeğerlerini bulduklarında, gereksiz hale geliyorlar. Klonlama, türün yeniden üremesi için yeterli olduğundan cinsellik gereksiz bir işleve dönüşüyor. Her şey sayısal kodlarda şifrelenebilir hale geldiğinde, dil gereksiz bir işleve dönüşüyor.

Her Şey, beyinde ve beyin hücresleri ağında özetlenebilir hale geldiğinde, beden gereksiz bir işleve dönüşüyor. Bilişim ve makinelerin otomatizmi üretim için yeterli olduğunda, emek gereksiz bir işleve dönüşüyor (Baudrillard, 2005(a): 51)." Tüm toplumsal düzenin kopuşunu imleyen Baudrillard simülasyon çağında hiçbir şeyin gerçek olmadığını öne sürmektedir ve hepimizin bir hiperçerçelik içinde yaşadığımızı iddia etmektedir (Baudrillard, 2005).

II. BÖLÜM

BÜYÜ PRATIĞI ve BÜYÜNÜN TARİHSEL DÖNÜŞÜMÜ

2.1. Büyü Kavramı ve Türleri

Araştırmada büyü pratiğinin temel özelliği olan pragmatizm ilkesinin yaşanılan post-modern dönemde edinim açısından dönüşerek internet üzerinden satılmasına odaklanılmıştır. Büyü kavramını açıklamadan önce kelimenin anlam ve kökenlerine bakmak yerinde olacaktır.

2.1.1 Büyü (Magic) Sözcüğünün Etimolojisi ve Tanımları

Etimolojik olarak bakıldığında "büyü" kelimesi köken olarak Ana Türkçe/Proto-Türkçe¹ bir sözcükten gelmektedir. Tarihçe olarak ise tespit edilen en eski kaynak M.S. 1000'dan önce Uygurca'daki sihirbaz, büyücü, bilgin, bilge anlamlarına gelen "böğü" kelimesidir.

Filippo Argenti'nin *Regola del Parlare Turco* (1533) eserinde "büğü" kelimesi; "sihir, büyü" anlamında (<http://www.nisanyansozluk.com/?k=b%C3%BCy%C3%BC>) ve *Codex Cumanicus*'da (M.S. 1300) "büğü" ya da "büğü" kelimesinin karşılığı "bilge" ve çoğulu "büğüler" kelimesinin karşılığı ise

¹ y.n. Türkçe'nin yazılı kaydı olmayan, 8. yy öncesi biçimi.

peygamberler olarak verilmiştir.² Büyü Eski Türk Dilinde, "bügü" - "bügi" (şaman) olarak geçmektedir, kelimenin Moğolca "böğö", "böge" kelimesi ile bağlantısı vardır, "böge" Moğolca'da "şaman" anlamına gelmektedir, Macarca'da ise büyücü, "büvesz/büvös" olarak söylenmektedir (uploaduploud.wikimedia.org/wikipedia/tr/0/00/TurkSoylenceSozlugu.pdf)

Ondördüncü yüzyıl sonlarında konuşulmakta olan Eski Fransızca'da büyü, büyüsel anlamındaki "magique"den İngilizce'ye geçmiştir. Magique kelimesinin kökeni ise Geç Latin dilindeki simya, büyü anlamına gelen "magice"dir. Magice kelimesi ile Antik Yunun dilindeki "büyülü anlamına gelen "magikos" kelimesinin feminen hali olan "magike"den evrilmiştir. Magike'nin kökeni ise "magos" terimidir; erdemli ve kutsal din adamları³ sınıfının bir üyesi anlamına gelmektedir. Magos kelimesinin kökeni Zerdüş Rahipleri imlemek için kullanılmış olan Eski Persçe "magush" terimidir. Magush teriminin ise muhtemel olarak Proto-Hint-Avrupa dil ailesi kökenli kadir olmak, yapmaya-etmeye gücü olmak anlamına gelen "magh" kelimesinden geldiği düşünülmektedir (http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=magic&searchmode=none).

Türkçe kökeni bilge olan büyü'nün Batı dillerinin çoğunda kullanılan karşılıklarının kökeni ise kadir-muktedir olan anlamına gelmektedir. Dolayısıyla kelimenin kendisi milattan önceki dönemlerde bile şu veya bu biçimde "güç" ile özdeşleştirilmiştir. Karmaşık bir kavram olan "büyü" nün tanımsal farklılıkları ve farklı tanımların işaret ettikleri ortak noktaları tespit edebilmek açısından farklı kaynaklardan alınmış olan büyü tanımlarına göz atmak yararlı olacaktır.

TDK Güncel Türkçe Sözlük'te büyü, "Tabiat kanunlarına aykırı sonuçlar elde etmek iddiasında olanların başvurdukları gizli işlem ve davranışlara verilen genel ad, afsun, efsun, sihir, füsün, bağı (<http://tdkterim.gov.tr/bts/>)" olarak

² bkz. Kuman Lehçesi Sözlüğü - Codex Cumanicus'un Türkçe Sözlük Dizini;
http://books.google.com.tr/books?id=vh9kAAAAMAAJ&q=b%C3%BCg%C3%BC#search_anchor
³ y.n. priestly; "papaz gibi" olarak çevililebilir.

tanımlanmıştır. Mecazi olarak ise "karşı konulamaz güçlü etki" anlamına gelmektedir. Budunbilim Terimleri Sözlüğü'nde, "Birtakım doğaüstü güçler, gizemsel sözler, kutsal sayılan nesnelere aracılığıyla insanları, doğayı, doğa yasalarını etkilemek, istenilen şeyleri elde etmek için büyücülerce belirli kurallara ve tekniklere uygun bir biçimde uygulanan verimsiz, boş eylem ve işlemler (<http://tdkterim.gov.tr/bts/>);" Toplumbilim Terimleri Sözlüğü'nde, "1. İnsan ile çevresi arasında doğaüstü nitelikte bir ilişki bulunduğu inancına dayalı ilkel din biçimlerinden biri. 2. Belli sonuçları sağlamak ereğiyle doğaüstü sayılan güçleri ya da varlıkları etkilemek üzere yapılan bir dizi törensel uygulama (<http://tdkterim.gov.tr/bts/>)", Dünya İnançları Sözlüğü'nde ise; "Doğaüstü güçlerle, doğanın etkilenebileceği inancı. İnsanlığın en eski inancı olan, kimi yazarlarca dinin ve sanatın kaynağı olduğu ileri sürülen büyü, gerçekte üç ayrı inancı içerir; Doğaüstü güçlerin varlığı, bu güçlerden bir takım işlemlerle yararlanılabileceği, bu güçlerle doğanın insan iradesine bağlanabileceği inancı. (Hançerlioğlu, 2004: 93)" olarak tanımlanmıştır.

Sedat Veyis Örnek büyü; "Bilinen yollarla sağlanamayan şeyleri elde etmek, birine zarar vermek ya da zarardan korunmak için bir takım gizli 'güçleri' kullanarak doğayı ve doğa yasalarını zorla etkileme amacını güden işlemlerin tümü (Örnek, 1995: 135)." olarak ifade etmiştir.

Kottak'ın ifadesi ise büyü'nün antropolojik yaklaşımla verilen tanımlarından biridir; "Büyü, özgül amaçları gerçekleştirmeye yönelik doğaüstü tekniklere gönderme yapmaktadır. Bu teknikler ilahlar ya da kişilik dışı güçlere yönelik kullanılan afsun, formül ve ilahileri içerir (Kottak, 2002: 468)."

Farklı kaynaklardaki bir çok büyü tanımına bakıldığında doğada bulunan bazı güçlere yapılan göndermelerin ortak olduğu anlaşılmaktadır. İstendik sonuçlar elde etmek amacıyla doğa üstü güçlerin ya da doğadaki gizli güçlerin yardımıyla yapılan bir pratik olarak ele alındığında büyü'nün aslında doğada insandan güçlü olan varlıkların veya güçlerin varlığı ön kabulünde olduğu görülmektedir (Kirman, 2004:

43). Somut bir amaç doğrultusunda, söz konusu varlık ve güçlerin kötülüğü çekmek ya da iyiliği kovmak için kullanılabileceği inancına dayanan büyüün yan anlamlarından biri de gizemli çekicilik, güzelliğin yarattığı etkileme gücüdür (Büyük Larousse, "Büyü", 1992: Cilt 4, 2060).

2.1.2. Kavram ve Pratik Olarak Büyünün Kökleri

İlkel insan doğanın yarattığı zorluklardan kaçınmak için, hastalıktan korunmak ya da ölümden kurtulmak için büyüye başvurmuştur. İnsanın olumsuzluklardan kaçınmak için kullanmış olduğu "ilk çözüm yöntemi", hangi kültürde ve çağda olursa olsun varlığını sürdürmüştür, bireyler benzer amaçlarla büyü yapmaya ya da yaptırmaya devam etmişlerdir. Büyünün insanlık tarihindeki yerini anlamak için kavram ve pratik olarak büyüün ilk örneklerini gördüğümüz ilkel topluluklara ve dolayısı ile de ilkel insanın düşüncesini anlamak gerekmektedir.

2.1.2.1. Büyü Kavramı ve Büyü Türleri

Büyünün kökenleri ve büyüsel ayrımlar konusunda çok sayıda teori bulunmaktadır. Büyü çeşitlerini açıklamadan önce Frazer'ın büyü üzerine görüşlerine bakmak yerinde olacaktır. Büyü düşüncesinin dayandığı ilkeler ikiye ayrılmaktadır; "ilki benzerin kendi benzerini doğuracağı ya da bir etkinin kendi nedenine benzediği ilkesidir; ikincisi, bir kez birbirine dokunmuş şeylerin fiziksel temas kesildikten sonra da uzaktan birbirini etkilemeye devam edeceği ilkesidir. İlki Benzerlik Yasası'na, ikincisineyse Dokunma ya da Bulaşma Yasası'na dayalıdır. Büyü doğal yasa sistemi olarak ele alınır ya da dünyadaki olayların ardışıklığını belirleyen kuralların ifadesi olarak ele alınır ya da kuramsal büyü, bireyin sonlarını anlaması için yerine getirdiği yargılar bütünü olarak ele alınır ya da kılışsal büyü olarak adlandırılabilir (Frazer, 2004: 33). Genel olarak *Sempatik (duygusal) Büyü* adı verilen bu ilk büyüler de uygulama prensiplerinin dayandığı kurallara göre ikiye ayrılmaktadır; *taklit büyü* ve *temas büyü*. Frazer'ın yapmış olduğu bu ayrım

büyünün dayandığı temel ilkeler ayrımında oldukça önemlidir. Yapılış ilkesine, yapılma amacına ve eylem türüne göre büyüler çeşitlilik göstermektedir.

2.1.2.1.1. Yapılış İlkesine Göre Büyüler

2.1.2.1.1.1. Taklit Büyüsü

Benzerin kendi benzerini doğuracağı ilkesine dayalıdır. Büyücü; söz konusu yasadan beklediği etkiyi yalnızca taklit ederek yaratabileceğine inanır.⁴ Benzerlik yasasına dayanan büyülere analogi büyüsü veya homeopatik* büyü olarak da adlandırılan bu büyüler bir şeyin benzerini yapmakla o şeyin etkilenebileceği inancına dayanır ve ilkel topluluktan gelişmiş topluluklara kadar tüm toplumlarda uygulanmıştır (Hançerlioğlu, 2004: 488). Yağmur yağdırmak için gök gürültüsü sesini taklit etmek, zarar verilmek ya da öldürülmek istenen kişinin çeşitli materyallerle yapılan suretine (veya fotoğrafına) zarar vermek ya da yakmak taklit büyülerine örneklerdir. Taklit büyüsü içerisinde sayılabilecek en bilinen büyü türlerinden biri de Voo Doo büyüsüdür. Bu kategoriye giren ilkel büyülerden birine Frazer'dan örnek verilebilir; "Kamboçyalı bir balıkçı ağlarını atıp topladığında hiçbir şey yakalayamazsa, çırılçıplak soyunur, biraz uzaklaşır oradan, dönüşte sanki görmemiş gibi ağının üzerinde dolaşır, bilerek yakalanır ağlara ve bağırıma başlar, 'Hey! Nedir bu? Yoksa ağa mı yakalandım?' Bundan sonra ağ balık kaçırmayacaktır artık (Frazer, 2004(b): 11)."

Örnek'e göre taklit büyüsünün temeli taklit yoluyla istenilen sonucu meydana getirme, benzer işlemlerle istenilen şeyi ya da olayı öne alma, böylece o olayın yakın bir gelecekte gerçekleşmesini zorlama denemesidir. Benzer kavramından kasıt; "göze görünür dış benzerlikler, tutum ve davranış benzerlikleri ya da düşüncenin çağrışım zincirlerinden çıkan büyüsel" özelliklerdir (Örnek, 1995: 142).

* y.n. Homoeopatik; İng. homoeopathy; Eski Yunanca'daki *hómoios* "benzer" ve *páthos* "acı veren" kelimelerinin birleşmesiyle oluşmuştur ve bir çeşit alternatif tıp sistemine verilen addır. Benzerlerin benzerleri tedavi etmesi ya da benzer hastalığın benzer ilaçlarla tedavi edilebileceği anlamına gelmektedir. Kelimenin Türkçe karşılığı yoktur; Türkçe tıp terimlerinde de "homoeopatik" biçiminde kullanılmaktadır.

Taklit büyüünün en sık görülen şekilleri; yakma, kesme ve parçalama pratikleridir. En sık kullanılan malzeme ise zararı ya da ölümü istenen kişinin resmi, ağaç, çamur ya da balmumundan yapılmış suretidir. Çoğunlukla düşmana zarar verme amacı güden bu büyü çeşidinin en sık kullanıldığı alanlardan bir diğeri de avcılıktır. Avlanacak hayvanın yaralanmış ya da vurulmuş halini resmetme inancı çok yaygındır; ilkel çağlardan kalan mağara resimlerinin çoğu av sahnelerini konu edinmiştir ve büyüsel amaçlara sahiptir (Örnek, 1995: 142-143).

2.1.2.1.1.2. Temas Büyüsü

Önceden birbiriyle temas kurmuş olan şeylerin temastan sonra bile bağlantı hallerinde kalması üzerine kurulu büyü çeşididir. Büyücü Dokunma ya da Bulaşma Yasasından; "maddi bir şeye ne yaparsa bunun o nesnenin bir zamanlar dokunduğu kişiyi, bu onun bedeninin bir parçası olsun ya da olmasın, aynı şekilde etkileyeceğini çıkartır (Frazer, 2004(a): 33)." Bu büyüün dayandığı ilke parçanın bütünü imlediğine dayanmaktadır.

Temas büyüünün en bilinen ve yaygın örneği bir insanla o insandan ayrılmış olan parçanın (saç, tırnak, vb.) rasındaki sempetik büyü pratiğidir. Bir zaman temas halinde bulunmuş şeylerin sempati içinde olduğu ve temas kesildikten sonra bile bu sempatinin devam ettiği inancı bu tür büyülerde esastır. Yerliler hayvanlardan gelen tehlikelerden korunmak için korkulan hayvanın kemiğini ya da dişini üzerlerinde taşıyarak korunduklarına inanırlar (Örnek, 1995: 144); bu örnek tarih öncesi kazılarda bulunmuş hayvan dişi yada kemiklerinden yapılmış olan takıların ne amaçla yapıldığını da ortaya koymaktadır.

Hem taklit büyüü hem de temas büyüü tüm tarihsel süreç boyunca varlığını sürdürmüştür. Fakat sıklıkla iki büyü türünün dayandıkları temel düşünceler birlikte var olagelmiştir.

2.1.2.1.1.3. Allopatik Büyü

Temas ve Taklit Büyü'nün temel ilkelerinin zaman içinde dönüşerek ortaya çıkarmış olabileceği bir büyü biçimidir. Taklit büyülerinde uygulanan suretin ya da simgenin etkilenmesinin aslını etkilediğine dair inanç giderek kişiyle simgesi arasında bir özdeşlik bulunduğu inancına varılmıştır. Bazı ilkeller "bıldırcın uçtu gitti hastalık uçtu gitti" diye bağırarak hastalığın iyileşeceğine inanmışlardır yani bizzat "hastalık" kelimesi hastalık kavramıyla özdeş sayılmaya başlanmıştır. Özdeşlik inancı bazı ilkelerde karşıtlık inancını gerektirmiştir (Hançerlioğlu, 2004: 93). Allopatik büyü adı verilen bu büyü bir şeyin karşıtıyla etkilenebileceği inancına dayanır; sığanın soğukla, yılan ya da solucanın sürüngenlerle beslenen leylekle etkilenebileceği gibi (Örnek, 1995: 144-145).

2.1.2.1.2. Yapılış Amacına Göre Büyüler

2.1.2.1.2.1. Ak Büyü

Genel olarak bireyin ya da toplumun iyiliği, refahı için, her türlü zararlı dış etkilerden korumak için yapılan büyülerdir (Hançerlioğlu, 2004: 24). "Hastalık, ayaralanma, ölüm vb. gibi insancıl felaketlerle; sel, kuraklık vb. gibi doğal felaketleri önlemeye; evi barkı, malı mülkü, hayvanları, 'geçiş' durumundaki çocukları, lohusaları zararlı dış etkilerden korumaya yönelmektedir (Örnek, 1995: 145)." İlkellerden bu yana şifacıların hastaların iyileşmesi için yaptıkları büyüsel uygulamalar bu büyü çeşidine dahildir.

Ak büyü genel olarak dinden ya da dinin kutsal saydıklarından faydalanır; din alanında din adamları aracılığı ile işler, kurban ya da duaya başvurur. Yararlı, gözle görülebilen güçleri (hatta doğa düzenini) kendi isteği doğrultusunda hareket ettirmeyi amaçlar (Örnek, 1995: 145).

2.1.2.1.2.2. Kara Büyü

Ak büyü'nün zıttıdır. Bir kişiye zarar vermek, kötülük yapmak hatta öldürmek amacıyla yapılabilir. Çiftleri birbirinden ayırmak, cinsel iktidarı, konuşma yetisini, uykuyu bağlamak yoluyla bozmak, düşmanı hasta etmek ya da öldürmek gibi eylemler kara büyüye girmektedir. Ak büyü'nün amacına ulaşmak için dini olumlu yönden kullanmasına karşılık, kara büyü olumsuz yönde yararlanır; dinin yasakladıklarını yapmaktan çekinmez, kutsal kabul edilenleri saygısızca kullanmaktan çekinmez, dinin karşısındadır (Örnek, 1995: 145).

2.2. Değişen Amaçlar Çerçevesinde Büyü Pratiğini Yeniden Anlamlandırmak

Büyü kavramı ve pratiği, insanlık tarihinde kadim dinlerden çok önce ortaya çıkmıştır. Bütün çağlarda, dünyanın her yerinde rastlanan toplumsal ve kültürel bir olgu olarak varlığını sürdürmüştür. Avcı toplayıcı topluluklardan kalan mağara resimlerinde büyüye ait ilk örnekler gözlemlenebilmektedir. Bu noktadan bakıldığında büyü pratiğinin neredeyse insanlık tarihi kadar eski olduğu görülebilir. Büyü'nün, inancın (dolayısıyla dinin) ve mistik olanın günümüzdeki konumunu daha iyi anlamlandırabilmek için ilkel insanı ve düşüncesini anlamaya çalışmak yerinde olacaktır.

2.2.1. İlkel Düşünüş

İlkel insanın zihinsel durumu ya da ruh hali günümüz insanından oldukça farklıdır; "ilkel insan hiçbir zaman yalın bir ruh durumu içinde değildir; tamamen ve umutsuz bir biçimde mistik bir anlayışa gömülmüştür. Soğukkanlı ve tutarlı gözlem yapma yeteneğinden yoksun, soyutlama yapmayı beceremeyen "mantıklı düşünmeye karşı kesin bir antipati ile engellenmiş" ilkel insan, deneyimden sonuç çıkartmak ya da en temel doğa yasalarını kavrayıp anlamak durumunda bile

değildir. ilkel insanlar için "saf fiziksel durumlar yoktur". Onlar için belirgin bir nesne ve simge, neden ve etki, eşit ve karşıt tasarımı da olamaz (Malinowski, 2000: 17).

İlkel insanın düşününü anlamlandırmak her ne kadar günümüz insanı için kolay olmasa da genel olarak metafizik düşünüşün kökenlerini kavramak açısından gereklidir;

"Durkheim; ilkel düşünce tarzını kolektif olarak nitelemiştir. mantığın ilk şeklini ilkel toplumlarda yaşayan insan zihninde görmüşler ve mantıklı düşüncenin toplumların gelişmesine bağlı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bruhl ise durkheimin düşüncesini bir ileri boyuta taşıyarak ilkelerin düşünce tarzının sadece kolektif olmayıp aynı zamanda prelojik (mantık öncesi) dir. Bruhl prelojik açıklamasını şöyle yapmaktadır; 'Prelojik zihniyetin işlediği şartlar tamamıyla başkadır. Şüphesiz prelojik zihniyette dil ve kavramlar toplumsal olarak iletilir. onda da, önceden yapılmış işlemler, bir kuşaktan ötekine geçen kalıtlar vardır. Ama bu kavramlar bizimkilerden farklı olup, bundan dolayı işlemler de farklıdır. Prelojik zihniyet, esas olarak bileşiktir. (...) Kolektif tasarımlar ilkelin zihnini ayrı ayrı etkilemezler; ilkel zihin, bunları çözümlenip mantıksal sıraya göre düzenlemez; her zaman ön algılarla, ön ilişkilerle bağlıdır ve böylece, ilkel zihin mistik oluşundan dolayıdır ki, aynı zamanda prelojiktir (Aktaran, Örnek, 1995, 17-18)."

İlkel insan çevresinde olanları anlamlandırmak için günümüz insanının kullandığı düşünüş pratiklerine ya da bilgilere sahip değildir. İnsan topluluklarının yerleşik hayattan önceki avcı toplayıcı döneminde, tabiata müdahale etme çabası olmayan, tabiatla bütünleşik bir yaşam tarzı hakimdir. İlk insanlar, temel hayati ihtiyaçlarını giderirken doğanın el verdiği koşullar çerçevesinde hareket etmişlerdir. Ateşin bulunması, ilk aletlerin yapılması ve kullanılması ile birlikte topluluklar halinde yaşamaya başlayan insan, tabiatın kendi faydasına değiştirilebileceğini de kavramaya başlamıştır. Tamamen semboller ile düşünen, benzeşimin hayatını ve çevresini etkileyebileceğini inanan; çevresini, varoluşunu ve dünyayı anlamlandırmakta zorlanan ilkel insanın dünyayı anlamlandırma sürecinde ilk başvurduğu yöntem büyüdür. Mağara duvarlarına ya da ilkel aletlere çizilen resimler büyü'nün ilk formlarına birer örnektir. İlkel topluluklarda büyü ölümünden kaçabilmek, soğuktan korunmak, kuraklığa karşı iyi mahsul alabilmek, av hayvanlarının zenginleşmesi, evcil hayvanların doğurganlığını arttırmak,

hastalıklardan kaçınmak ve iyileşmek gibi çok çeşitli amaçlarla büyü yapılır (Haviland ve Diğerleri, 2008: 670).

İnsanların varoluşsal süreç içerisinde davranışlarını en fazla etkileyen dürtü yaşama içgüdüsüdür. Fakat yaşam içgüdüsünü sürekli olarak etkileyen bir gerçek vardır; ölüm. Dolayısıyla insan hayatı her zaman iki tezat arasında ilerlemektedir ve sonuçta en güçlü içgüdüsünün yönlendirdiği amacın tam tersinde -ölümde- son bulmaktadır. "Son" insan zihninin çoğunlukla kabullenmek istemediği bir kavramdır. Ölümden sonra sonlanmak insan zihninin ön kabullerini (ne olursa olsun var olmak/yaşamak) zorlamaktadır. Doğa olaylarını anlamlandırmak, hayatı anlamlandırmak, vb. işlevlerle ortaya çıktığı düşünülen metafizik düşüncenin varoluşsal açıdan bakıldığında bireyin en büyük kaygı kaynağına karşı olumlu yönde hizmet ettiğini söylemek yerinde olacaktır. Bu noktadan bakıldığında dinlerin neredeyse tümünde ruh kavramı vardır, yani insan öldükten sonra yok olmamaktadır. Tek başına bu inanış bile insanın hayatını daha az kaygıyla sürdürebilmesini olanaklı kılmaktadır.

Freud'a göre "büyü gayet çeşitli amaçlara hizmet eder; doğa fenomenlerini insanın iradesine bağımlı kılar, kişiyi düşmanlarından ve tehlikelerden korur ve ona düşmanlarına zarar verebilecek gücü sağlar (Freud, 2002: 112)." Dolayısıyla bireyi büyü yapmaya ya da yaptırmaya yönlendiren nedenler yalnızca anlamlandıramadığı dünyada hayatını sürdürebilme çabası değildir. İnsan davranışlarının ilkel dürtülerle yönlendirildiği bilinmektedir. Etik düşünce, toplumsal sözleşme gibi modernizmle insan hayatına giren kavramlar bir yana bırakıldığında; insan en temelde istediğini elde etmek ister, tüm davranışları bunun çerçevesinde gelişir.

Primitif dönemde insanın henüz toplumsal kuralların gelişmemiş olması ile birlikte en temel yönlendiricisi iddir. Bu noktada Freud'un biliçallı ve id, ego ve süper ego kavramlarına göz atmak yararlı olacaktır;

Freud'un getirdiği en önemli kavramlardan biri bilinçaltı kavramıdır. Bilinçaltı farkında olmadığımız arzu, istek, dürtü, duygu, düşüncelerin depolandığı büyük hazneyi temsil eder. İdin tümü, egonun bir kısmı ve süper-egonun büyük bir kısmı bilinç altında kalır. Bilinçaltındaki arzu, istek, dürtü, duygu ve düşünceler sürekli davranışı etkiler (Cüceloğlu, 2006: 407).

İd; "İnsanın en kaba, en ilkel, kalıtsal dürtü ve arzularını içerir. En baskın iki dürtü ise cinsiyet ve saldırganlıktır, haz ilkesine göre çalışır ve insan davranışının altında yatan psikolojik enerjinin kaynağıdır. İd tamamen bilinçaltındadır. Beklemeyi sevmez ve isteğin hemen doyurulmasından yanadır. Psikolojik gerilimlerimizin çoğunun sebebi idin isteklerinin toplumda yayan bireyler olarak doyurulmasının çoğu zaman olanaksız olması ve id-süperego çatımasıdır. **Ego**; Düşünceler gerçekçi ve mantıklıdır. İdi denetim altında tutmaya çalışan kişilik ögesidir ve işleyişi "gerçek ilkesi" ne uyarak gerçekleşir. Yanılan dünya ile id arasında bir aracı rolü üstlenmiştir. İdin "hemen şimdi istiyorum" söylemine "koşullar uygunsa isteğini yerine getirebilirim" diyerek yanıt verir. Temel amacı ide hizmet etmektir onu eğitmek gibi bir çabası ya da "iyi" – "kötü" kavramlarıyla bir bağı yoktur, kısacası ahlaki bir boyuta sahip değildir. Son olarak **süper-ego** ise toplumsal doğru ve yanlışları, iyiyi ve kötüyü barındıran kişilik ögesidir. Toplumun vicdanı bireylerin süper-egosunda yer alır. Süper-ego bireyin davranışlarını bu çerçevede sürekli olarak süzgeçten geçirir ve davranışlar sonucunda bireye olumlu ya da olumsuz mesajlar yollar. Ego ide ile süper-ego arasında sıkışmıştır denilebilir (Cüceloğlu, 2006: 408-409).

İlkel benlikte ego ve süper-ego gelişmemiştir dolayısıyla ilkel insan etik değerler, normatif kısıtlamalar ve toplumsal rol benimseme ve oynama durumlarıyla kuşatılmamıştır. Hayatta kalma iç güdüsünü yönlendiren dürtüleri doğrultusunda hareket etmekte ve mantıktan muaf bir düşünüş yapısına sahip olduğu için günümüz insanların anlamlandırabildiği "basit" olayları anlamak ya da üstesinden gelmek için büyüü kullanmaktadır. Bununla beraber büyüün ortaya çıkış nedenlerini ilkel düşünüşün deney-odaklı düşünme yetisinin olmayışı ile sınırlandırmak yanlış olacaktır. Büyü, her şeyden önce insanın zorluklar ve

korkuları karşısında dinlerden ve tanrıdan da önce sığındığı ilk inanç, ilk uygulamadır.

2.2.2. Din-Büyü ilişkisi

Birbirini dışlayan ya da birbiriyle alışveriş halinde olan kavramlar olarak karşıt ya da paralellik çerçevesinde sıklıkla karşımıza din-büyü ikiliği çıkmaktadır. Bu bağlamda öncelikle din ve inanç kavramlarına değinmek yerinde olacaktır.

İnanç; bir şeyi bir anı ya da bir kaniya dayanarak benimseme, doğru kabul etme anlamına gelmektedir (Hançerlioğlu, 1983: 89). Bu anlamda; öznel olarak yeterli olan, ama nesnel olarak yeterli olmayan gerekçelerden ötürü bir şeyi doğru sayma inanç; usa uygun, duygulara uygun, istemeye uygun bir kanı ve onaylama olabilir. Bütün yapıp etmelerimizin temelinde bulunan yaşamadan gelen zorunlulukla dış dünyanın (nesnelere, başka benlerin, Tanrı'nın) var olduğunu kabul etme; bilimsel, ahlaksal, estetik ve fizikötesi açıklamalarda, önermelerin doğruluğunu onaylama. olarak tanımlanabilen inanç Hume'a göre; alışkanlık kavramı ile bağlantılı içinde temel kavramlardan biridir. Hume'a göre var olma, algılanmış olma ile aynı şey olduğundan var olma algılanmadan edinilen bir inançtır (<http://tdkterim.gov.tr/bts/>, BSTS/Felsefe Terimleri Sözlüğü, 1975).

Zizek'e göre inanç; "radikal biçimde dışsal olan, insanların pratik, fiili yaşayışları içinde cisimleşmiş olan şeydir (Zizek, 2004: 49)." Büyünün dışsal olması ve insan yaşayışı için kendine daima yer bulduğu göz önüne alındığında, "büyü"nün de bir inanç olduğu anlaşılabilir. İnanç çoğu zaman din kavramını akla getirir de; din kavramı olarak içinde daima inancı barındırmasına rağmen, inanç kavramı her zaman dini içermez. Dinsel bilginin dogmatik oluşu göz önüne alındığında dinsel inancın da dogmatik olduğu sonucuna varmak yanlış olmaz bununla birlikte büyü inancı ise pragmatik bir inanç olduğundan sorgulama ya da daha fazla fayda getirecek olanı aramaya açık bir inançtır.

Din ise "inanca dayanan doğaüstü tasarımlar ve işlemler sistemidir (Hançerlioğlu, 1983: 54)." İnsanların anlayamadıkları, karşısında güçsüz kaldıkları doğa ve toplum olaylarını, tasarladıkları doğaüstü, gizemsel nitelikli güçlerle açıklamaya yönelmeleri olarak da nitelendirilebilir ([http://tdkterim.gov.tr/bts/BSTS/ Toplumbilim Terimleri](http://tdkterim.gov.tr/bts/BSTS/Toplumbilim_Terimleri) 1975).

Kottak din ve büyüün işlevlerini şöyle açıklamıştır:

Din ve büyü, şeyleri açıklamak ve insanların amaçlarını gerçekleştirmesine yardımcı olmakla kalmazlar; açıklayıcı (bilişsel) işlevlerinin yanı sıra, duygusal işlevleri de vardır. Örneğin, doğaüstü inanç ve pratikler kaygıyı gidermeye yardımcı olur. Büyü teknikleri, sonuçlar insan denetiminin dışına çıktığında ortaya çıkan kuşku ve korkuları dağıtabilir. Benzer biçimde din, insanların ölümle yüzyüze gelmesini ve yaşam buhranlarına dayanabilmesini sağlar. (...) Her toplumun gündelik konularla uğraşacak teknikleri bulunmasına karşın, insanların yaşamında, denetleyemedikleri kimi yönler bulunmaktadır. Malinowski'ye göre, insanlar belirsizlik ve tehlikelerle karşılaştıklarında, büyüye dönerler. İnsanın elinde isteklerini elde etmesini sağlayacak ne kadar bilgi ve bilim olursa olsun, değişimi tümüyle denetim altına alamaz, kazaların önüne geçemez, doğal olayların beklenmedik dönüşümünü öngöremez ya da insan çalışmasını tüm pratik gereksinimleri karşılayacak kadar güvenilir ve yeterli kılamazlar (...) büyü denetim kurmak için kullanılır, oysa din "insan yaşamının gerçek trajedilerinden doğmuştur" Din, özellikle insanların krizle karşılaştıkları dönemlerde duygusal avuntu sağlamaktadır. (Kottak, 2002: 468-469)

Din bir toplumun dünya görüşünü kapsayan kültürel sistemin üst yapısının bir kısmını oluşturur. Din, ruhani gerçeklik ya da doğaüstüyle ilgili görüşlerin yanı sıra birbiriyle ilgili inançlar ve törensel geleneklerin örgütlü bir sistemidir. İnsanların açıklama getirmekte ya da üstesinden gelmekte zorlandığı sorunlarla başa çıkmalarını sağlayan din (ve daha az resmileşmiş manevi inançlar ve gelenekler) aynı zamanda insanların dünyaya anlam verme çabalarını da yönlendirir. Bu sorunların üstesinden gelmek için kişiler manevi ya da doğaüstü varlıklara ve güçlere başvurur, onları etkilemeye, hatta kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya çalışırlar (Haviland, 2008: 642).

Özetle din ve büyü her ne kadar karşıt olarak görülseler de toplumsal olarak benzer amaçlara hizmet etmektedirler. Ayrıldıkları en temel nokta ise dinin çoğunlukla kolektif oluşu büyüünün ise kişisel tatmin amaçlı olarak bireysel oluşudur.

2.2.3. Farklı Kültürlerde Erken Dönem Büyü Pratikleri

Tarihin başlangıcından beri birçok toplumda iyi mahsul toplayabilmek, av hayvanlarının zenginleşmesi, hastalık ve felaketlerden korunmak, şifa bulmak (Haviland ve diğerleri, 2008: 670) ya da ölümden kurtulabilmek için büyü yapılmıştır. Pratik amaçları gerçekleştirmek adına yapılan ilk büyü örneklerinde ortak bir ön kabul vardır; "doğaüstü güç".

İnsanlık tarihinde kadim dinlerden çok önce ortaya çıkmış olan büyü pratiği; bütün çağlarda, dünyanın her yerinde rastlanan toplumsal ve kültürel bir olgu olarak varlığını sürdürmüştür (Ana Britanica, 1993, C.5: 183).

Avcı toplayıcı topluluklardan kalan mağara resimlerinde büyüye ait ilk örnekler gözlemlenebilmektedir. Bu noktadan bakıldığında büyü pratiğinin neredeyse insanlık tarihi kadar eski olduğu görülebilir. Büyünün ortaya çıkış nedenlerini ya da genel anlamda büyü inancını açıklama çalışmaları ilk olarak on dokuzuncu yüzyılda başlamıştır ve temel olarak bilim ve basit psikolojik kuramları almıştır (Marshall, 2009: 88). Kavram üzerine çok çeşitli açıklamalar getirilmiştir. İlerleyen zaman içerisinde büyü dini düşüncesinin içinde ya da tamamen dinden dışlanarak toplumlarda uygulama alanı zayıf ya da kuvvetli bir pratik olarak varlığını sürdürmüştür.

İlkel topluluklarda ilk büyü örnekleri doğa üstü güce hükmetmek için benzerlik yasası ve sembolik düşünüş ile yapılan taklitsel uygulamalardır. Yağmur yağdırmak için gök gürültüsünü taklit etmek, büyülenmek istenenin çeşitli

materyallerden suretini yaparak üzerinde işlemler uygulamak, toprağa çizilen yuvarlağın büyü yapılmak istenen kişiyi de duvarlar içine hapsolacağına inanmak şeklinde örneklendirilebilir (Hançerlioğlu, 2004: 93). İlkel toplumlardan ilk uygarlıklara kadar büyüünün izlerini sürmek mümkündür. Büyünün insanlık tarihi içerisindeki gelişimini izlemek açısından en eski büyü örneklerine bakmak yerinde olacaktır.

Avcı-toplayıcı dönemlerden günümüze kadar gelen iki örnek olarak mağara duvarlarına büyüsel bir anlayışla çizilmiş olan kargı saplanmış hayvan resimleri ve kırmızı boya ile kaplanmış mumyalı cesetler verilebilir (Kırmızının kana benzemesinden dolayı ölümler için bir hayat özü olarak düşünüldüğü ve büyülenen cesedin yeniden dirileceğine inanıldığı sanılmaktadır) (Tanyu, 1992, VI: 503). İlkel topluluklarda varlık bulan büyüünün yerleşik düzene geçildikten, topluluktan topluma geçildikten sonra da güçlü bir pratik olarak varlığını sürdürdüğü bilinmektedir.

İlk uygarlıklarda da büyü ve büyücülük toplumda önemli bir yere sahiptir. Söz konusu dönemlerde büyüsel düşünüş ve dinsel ayinler yakın ilişki içindedir. Antik Yunan'da Zeus heykelinin Zeus'un bizzat kendisi sayılması da benzerlik ilkesine dayalı bir inançtır (Hançerlioğlu, 2004: 94). Büyüsel düşünce içerisinde sayılan biliciliğin kökenleri Milattan Önce 3000 yıllarına kadar gitmektedir; Antik Mısır efsanelerinden ve günümüze ulaşan kalıntılarında biliciliğin söz konusu toplumda önemli bir yeri olduğu anlaşılmaktadır. Eski Mezopotamya ve Mısır'dan kalma, tılsımlı sözler ve büyü formülleri ihtiva eden çok sayıda metin günümüze kadar gelmiştir, özellikle Antik Mısır dini büyü ile iç içedir rahiplerin uyguladıkları ayinlerin büyük bölümü büyü kökenlidir. Özellikle Osiris inancının etkileri ile Milattan sonra I-IV. yüzyıllara ait Yunan ve Mısır papirüslerinde hayvanlar ve insanlar ile ilgili büyü formülleri, büyü törenleri, büyüünün tutması için gerekli görülen temizlenme usullerini içinde bulunduran büyü örnekleri çoktur.

Mezopotamya bölgesinde rahipler aynı zamanda büyü ile ilgili törenleri yürütmekte idiler. Akkadlar, Babilliler ve Asurlular'da kötü cinlerden korunmak için muskalar kullanılmaktaydı. Özellikle Bâbilliler'de toplum hayatı büyü üzerine kurulmuştu. Sanat, ticaret, savaş, din, av vb. faaliyetler hep büyü ile iç içe idi. Eski Mısırlılar büyü yoluyla hayat ve ölümü etkileyebileceklerini, tabiat güçlerini denetimleri altına alabileceklerini sanıyorlardı (aktif büyü). Mısır tanrıları aldatılabilir, zorlanabilir, itaat altına alınabilirdi. Bu yüzden Mısırlılar büyüsel jestler ve tanrıları kendi isteklerine uydurabilecek ayinlerle büyücülerin ölümlere iyi davranmayan tanrılara ceza verebileceğine inanıyorlardı. (Tanyu, 1992, VI: 504)

Eski Yunan'da Hekata sırlı bir kişiliğe sahip olması yanında büyü ilahesi olarak da benimsenmişti. Şehirlerde büyücünden geçilmezdi. Bütün eski Yunan filozofları büyüye inandılar; hatta içlerinde Porphyrius gibi kendini büyüye hasredenler de oldu. Büyücüler Pisagor'un rakamlarından faydalanarak sayıları büyüdü daireler içinde kullandılar. Pisagor-cular büyü nazariyeleri yanında büyü uygulaması da yaptılar.

Romalılar büyüü boş ve anlamsız, büyücülerini hilekâr ve yalancı saymakla beraber onlarda da büyücülük geniş çapta yer almıştı. Mısırlılar'la Kaldeliler'in büyülerinden etkilenmiş olan eski Roma büyücülerinin merkezi haline gelmişti. İmparatorlar sık sık bunlara başvuruyorlardı.

2.2.4. Büyünün Toplumdan Dışlanması ve Modern Sonrasında Yeniden Dirilişi

Büyü pratiği görkemli antik uygarlıkların tümünde gündelik hayatın bir parçası -hekimlik gibi- ya da dinsel ritüeller olarak var olmuştur. Politeist ve Pagan inançlarında tamamen normatif kabul edilen büyü pratiği semavi dinlerle beraber toplumsal hayattan dışlanmıştır. Öncelikle ilk semavi din olan Musevilik büyüü kesin olarak yasaklamıştır. Ardından Hıristiyanlık ile birlikte tek tanrılı inanç sistemini benimseyen Roma İmparatorluğu dinen yasaklanmasını gerekçe

göstererek büyü pratiğini tamamen yasaklamıştır. Söz konusu dönemde büyüün izlerini silmek için büyük uğraşlar verilmiş ve büyü uygulayanlar cezalandırılmıştır. Aynı şekilde Müslümanlık da kesin bir dille büyüü yasaklamıştır.

Pagan inanışlardan semavi inanış sistemine geçiş yaşayan her toplumda büyü yasaklanmıştır. Böylelikle büyücüler ve büyü pratikleri "yer altına" inmek durumunda kalmıştır. Karanlık Çağ döneminde yaşanan cadı avları söz konusu dinlerin büyü pratiğine olan tavrına bir örnektir.

Skolastik düşüncenin hakim olduğu Orta Çağ Avrupa'sında toplumsal yaşayışın temelini dinsel kurallar oluşturmuştur. Öyle ki deney ile ispatlanabilen bazı olgular Kutsal Kitap'ın sözleriyle çeliştikleri gerekçesiyle asılsız kabul edilmiştir. Bilimin dinin tekelinde olduğu bu dönem Avrupa toplumlarının tamamen geri kaldıkları bir dönem olarak bilinmektedir. "Karanlık Çağ"ın ardından gelen Aydınlanma hareketi ile sekülerizmin yeni dünya ideali haline gelmesi; bilimin ve insan aklının yüceltilmesi ile yeni bir döneme girilmiştir. Dine dayalı toplum düzeni içerisinde gizli olarak sürdürülen büyü pratikleri; toplumsal hayatta dinin başatlığını tamamen yitirdiği Aydınlanma çağı ve ardılı modernitede de kendine yer edinememiştir. Bu durumun kaynağını Aydınlanma düşüncesinin modernitenin temelini oluşturması ve Aydınlanma düşüncesinin en büyük idealinin de rasyonalizm olmasında bulmak mümkündür. Aydınlanma düşüncesi irrasyonel olan her şeyi toplumsal hayatın belirleyici pratiklerinin dışına itmiştir.

Orta Çağ'da dine karşı gelmek olarak nitelenen büyüün, yaklaşık bir yüzyıl sonra din ve dinsel merkezli yaşayış tarzı ile aynı perspektifte tutulmuş olması da oldukça ilgi çekicidir. Modern toplumların yükselişi ile beraber değişen kültürler çerçevesinde tüketim odaklı toplumsal düzenler ortaya çıkmıştır. Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile farklı kültürlere olan ilgi artmıştır.

Modern kapitalist toplumların kırılma noktası olarak nitelendirilebilecek olan 1960'lı yıllarda okültizm kendini geniş kitleler nezdinde görünür kılmaya başlamıştır. Fakat söz konusu okült öğeler; kök bağlamlarından yoksun ve meta haline getirilip dolaşıma sokulabilecek boyutlarda tüketilmeye yönelik öğelerdir (en bilindik örnekleri New-Age akımıdır).

Tüm bunlara rağmen büyü pratiği toplumsal hayatın kabullerinin dışında kaldığı yaklaşık iki bin yıllık süreç içerisinde her toplumda varlığını sürdürmeye devam etmiştir. İnternet kullanımının yaygınlaşması ile birlikte coğrafi ve uzaklığın ve zaman handikapların yok olmaya başladığı günümüzde; büyüler de internet üzerinden satışa sunulmaktadır. İnternet ortamında büyü tarihsel bağlamının dışında bir meta olarak var olmaya devam etmektedir.

III. BÖLÜM

EBAY.COM SİTESİNDE SATILAN BÜYÜLERİN NİTELİKSEL İÇERİK ANALİZİ YÖNTEMİYLE İNCELENMESİ

3.1. Sitenin Genel Profili

Dünya çapında hizmet veren ebay.com; İnternet'in en eski ve satılan ürünlerin çeşitliliği açısından en kapsamlı açık arttırma sitesidir. Sitedeki ürünlerin bir kısmı yalnızca açık arttırma esasına dayalı satışa sunulurken, son yıllarda ürünlerin büyük bir bölümünde "şimdi al" seçeneği de sunulmaktadır. Sanat ürünlerinden mobilyaya, elektronikten mobilya ve aksesuara, arabadan gayrimenkule, koleksiyon ürünlerinden mücevherata çok çeşitli ürünün satıldığı ebay'de üst kategorilerden biri de "diğer her şey" sekmesidir. Söz konusu kategorinin altında "metafizik" alt başlığından büyü satışlarına ulaşmak mümkündür.

Back to search results | Everything Else | Metaphysical | Psychic, Paranormal | Spells, Potions

Voodoo Magick ULTIMATE DIRECT CASTING REMOVE JINX X CRSE Cast Paranormal SPL

Item condition: -- | Add to Watch list

Price: US \$199.95 | Buy It Now | Add to cart

Best Offer: | Make Offer | Add to Watch list

Shipping: Read item description or contact seller for details. Item location: Columbus, Indiana, United States. Ship to: Worldwide

Delivery: Varies

Payments: PayPal, Bill Me Later

Returns: 7 days money back, buyer pays return shipping | Read details

eBay Buyer Protection
Covers your purchase price plus original shipping.
Learn more

Description | Shipping and payments

Print | Report item

Seller assumes all responsibility for this listing.
Last updated on Aug 29, 2012 11:23:14 PDT View all revisions

Item number: 290212924598

Resim. 1. Büyü sayfalarının üst bölümüne bir örnek

Resim 1'de de görülebileceği üzere ürünlerin satış sayfalarının üst kısmında büyüün tanıtım başlığı yer almaktadır. Hemen altında, sayfanın solunda satılan büyüü tanıtmak amacıyla yerleştirilen resim veya resimler yer almaktadır; ortasında

satış fiyatı, satın alma butonu ve eğer bir ürün gönderilecekse kargo ücreti yer almaktadır; son olarak sayfanın sağ üst kısmında satıcı bilgileri yer almaktadır, bu bilgiler;

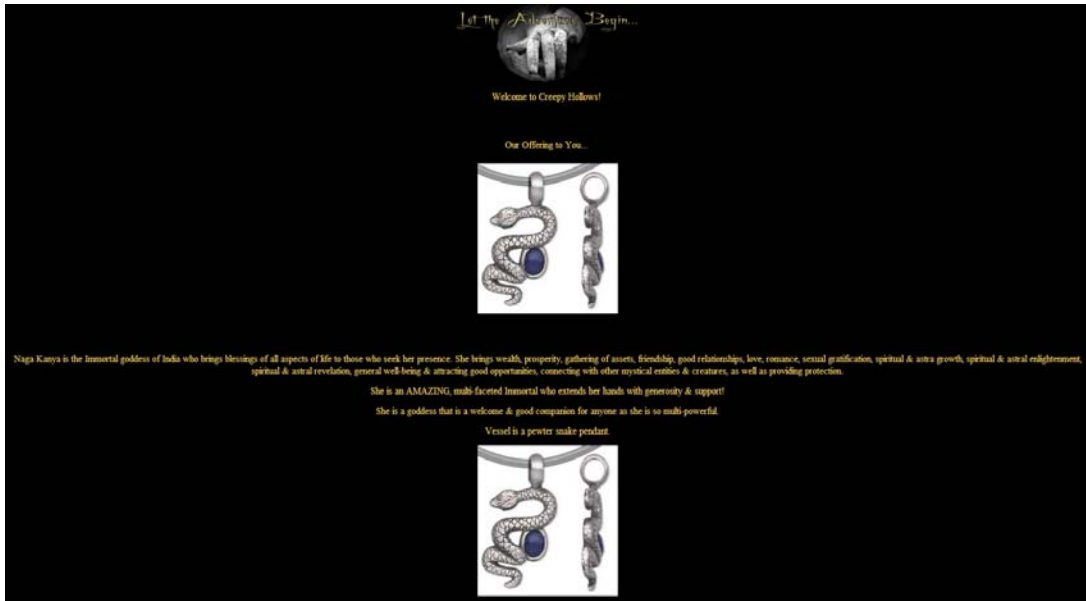
- Satıcının kendi sayfası (varsa online dükkanı)

-Satıcının isminin yanında yer alan sayı onun geri bildirim sayısını ifade etmektedir. Hemen altında yer alan yüzde ise olumlu geri bildirim yüzdesidir.

- "Bu satıcıyı kaydet" sekmesi

- "Diğer ürünlerine bak" sekmesi

Sayfanın alt kısmında ise büyüünün ve satıcının niteliğine göre farklılık gösteren büyüünün ve satıcının tanıtımı yer almaktadır.

Resim 2. Büyünün tanıtımlarından biri

3.2. Satışa Sunulan Büyülerin Analizi

Ebay'de büyü satışının yasaklandığı 30 Ağustos 2012 tarihine kadar günde ortalama 5.000 büyü satışa sunulmaktaydı. Sınırlılıklarda da değinilmiş olan söz konusu yasak sonucunda incelenebilen büyü sayısı azalmıştır. Kaydedilmiş olan 237

büyü sayfası üzerinden öncelikle genel perspektifi sunabilmek açısından tanıtımda kullanılan kodlar çıkartılmış ve söz konusu sayfalarda kaç kez kullanıldıkları sayılmıştır. Kodlar büyü satışı için kullanılan tanıtım biçimleri doğrultusunda vurgulanan amaçlar çerçevesinde belirlenmiştir;

<p>a. Yüceltmek-Muazzamlık</p> <p>a.1. Hayranlık Uyandırıcı</p> <p>a.2. Mükemmel</p> <p>a.3. Yegane</p> <p>a.4. Doğum Hakkı</p> <p>a.5. Muazzam</p> <p>a.6. Büyük</p> <p>a.7. Harika</p>	<p>d. Güvenilirlik</p> <p>d.1. Gerçek/Doğru</p> <p>d.2. Garanti</p> <p>d.3. Kontrat</p> <p>d.4. Bağlayıcı</p> <p>d.5. Tecrübe</p> <p>d.6. Koruyucu</p> <p>d.7. Antik</p>
<p>b. Para-Başarı</p> <p>b.1. Para</p> <p>b.2. Zengin/Zenginlik</p> <p>b.3. Lüks</p> <p>b.4. Elit</p> <p>b.5. Kral/Kraliçe</p> <p>b.6. Asil</p> <p>b.7. Başarı</p> <p>b.8. Kazanmak</p> <p>b.9. Elde etmek</p>	<p>e. Mistiklik</p> <p>e.1. Mistik</p> <p>e.2. Gizemli</p> <p>e.3. Kutsal</p> <p>e.4. Aura</p> <p>e.5. Sonsuzluk/Ölümsüzlük</p> <p>e.6. Rüya/Astral Seyahat</p> <p>e.7. İlahi Enerji/Güç</p> <p>e.8. Ritüel</p>
<p>c. Şans</p> <p>c.1. Kumar/Şans oyununda kazanmak</p> <p>c.2. Şans</p> <p>c.3. Olumlu</p> <p>c.4. Kısmet</p> <p>c.5. Kumarhaneyi boşaltmak</p>	<p>f. İlişki</p> <p>f.1. Tılsım/Tılsımlama</p> <p>f.2. Arzu/Tutku</p> <p>f.3. Cazibe</p> <p>f.4. Romantizm</p> <p>f.5. Köle Etmek</p> <p>f.6. Aşk</p> <p>f.7. Cinsellik</p>

Tablo.3. Kod Listesi

Satılan büyüler çok çeşitli olmakla beraber tabloda belirtilen kod ayrımları altı ana başlığa ayrılmıştır. Söz konusu ana başlıklar büyünün tanıtımında kullanılan dil ve büyünün amacına yönelik olarak seçilmiştir.

Satılan büyülerin amaçları ise temelde yedi başlıkta toplanmıştır;

1. Zengin Olmak/Lüks Yaşamak
2. Mutlu/Huzurlu Hayata Sahip Olmak
3. Düşmana/Eski Aşka Zarar Vermek
4. Aşka/Aşık Olunan Kişiye Sahip Olmak
5. Şansı Kendi Yanına Çekmek
6. Bedenin Güzelleştirilmesi
7. Doğa Üstü Varlıklara Sahip Olmak
8. Diğer

Satılan büyüler menşelerine göre yedi başlıkta toplanmıştır; söz konusu başlıkların dışında şaman büyüler, Antik Yunan büyüler, Hindu büyüler, meleklerin kullanılması gibi çok çeşitli büyülerin de satıldığı gözlemlenmiştir.

1. VooDoo/ Hoodoo (Afrika, Hatiti, New Orleans kökenli büyüler)	2. Wicca (Wicca dinine dayalı büyüler)	3. İblis/Şeytan büyüleri (Satanist inanca mensup kişilerin yaptığı büyüler)	4. Aziz/Azize (Farklı inançlara mensup din insanlarının yaptığı büyüler)
5. Arabik (Arap kökenli ya da Müslümanlıkla bağlantılı büyüler)	6. Kabbala (Eski Yahudi inancına dayalı büyüler)	7. Druid-Keltik (Kelt-İskandinav kültürünün etkisinde olan büyüler)	8. Diğer

Tablo.4. Büyülerin menşeleri

Satılan büyülerin nitelikleri yapılaş ilkelerine göre göre dört başlık altında toplanmıştır;

- Nesneye iyi enerji, ruh, vb. bağlanan büyüler
- Nesneye kötü enerji, ruh, vb. bağlanan büyüler
- İstenen dileğin gerçekleşmesini sağlayacak büyülenmiş nesne
- Okuma ritüellerine ya da enerji aktarımına dayalı büyüler

Görüldüğü üzere satıcılar alıcılara nesne vaat edebilmektedirler bunun yanında alıcının yalnızca satıcıya güvenmek sorunda olduğu karşılığında nesnesel bir alışverişin gerçekleşmediği büyüler de satılmaktadır. Hatta incelenen büyüler arasında "Okuma ritüellerine ya da enerji aktarımına dayalı büyüler" niteliğinde olan büyülerin sayısı diğer üç niteliğe göre daha fazladır.

Amaç	Kod		Menşei
Zengin Olmak /Lüks Yaşamak Toplam:81	A	724	Tümü
	B	3622	
	C	210	
	D	653	
	E	506	
	F	9	
Mutlu /Huzurlu Hayata Sahip Olmak Toplam:42	A	728	- VooDoo
	B	1100	- HooDoo
	C	676	- Wiccan
	D	302	-Aziz/Azize
	E	103	- Kaballa
	F	87	- Angel
Düşmana / Eski Aşka Zarar Vermek Toplam: 23	A	61	- Diğer
	B	16	- VooDoo
	C	24	- Wiccan
	D	605	- Arabic
	E	237	- Kaballa
	F	65	- Devil/Demon
Aşka/Aşık Olunan Kişiye Sahip Olmak Toplam: 29	A	543	- VooDoo -Wiccan -Devil/Demon -Arabic
	B	6	
	C	108	
	D	246	
	E	117	
	F	503	
Şansı Kendi Yanına Çekmek Toplam: 19	A	421	-VooDoo
	B	378	-Wiccan
	C	614	-Kaballa
	D	123	- Arabic
	E	96	
	F	5	

Bedenin Güzelleştirilmesi Toplam: 8	A	82	- Kaballa -Wiccan -Angel
	B	11	
	C	15	
	D	207	
	E	24	
	F	39	
Doğa Üstü Varlıklara Sahip Olmak Toplam: 22	A	805	-Devil/Demon -Wiccan -Arabic -Angel
	B	331	
	C	120	
	D	681	
	E	466	
	F	43	
Diğer Toplam: 13			

Tablo.5. İncelenen 237 büyüün Amaç, Kod ve Menşesine göre yapılmış olan tablolştırma

Satılan büyülerde sıklıkla rastlanan vaatler ise sekiz ana başlıkta toplanmıştır;

- a. Zengin olma/lüks hayatın mutlu olmak için elzemliği
- b. Başarının ve zenginliğin alıcının doğal hakkı olması
- c. Herkesin için başarı ve zenginlik vaadi
- d. Şansın hükmedilebilirliği
- e. Gücün yüceltilmesi ve elde edilebilirliği
- f. İstenilen şeyler için kötü/iyi varlıkların kullanımının normallığı
- g. Bireyin isteğinin merkeziliği
- h. Hükmetmenin yüceltilmesi/hak sayılması

3.2.1. Büyülerin Tanıtımlarda Ele Alınış Şekilleri

Yapılan incelemelerde büyü tanıtımlarında büyüün hem bir ürün olarak ele alındığı hem de gücüne vurgu yapıldığı gözlemlenmiştir. Günümüzde satışa sunulan her hangi bir metanın tanıtımı ya da reklamı nasıl yapılmaktaysa büyüün de aynı pratikler üzerinden tanıtıldığını söylemek mümkündür. Ayrım ise büyüün getirdiği gücün bireyin hayatına pozitif etki yapacatacağına dair tanıtımlar ile alıcıyı uyaran, büyüün tehlikelerini vurgulayarak onun gücüne gönderme yapan tanıtımlardır.

3.2.1.1. Büyünün Tehlikeli ve Güçlü Bir Pratik Olmasına Yönelik Vurgu

Satıcıların bir bölümü büyülerini tanıtırken alıcıları uyarmaktadır. Uyarılar genel olarak büyüün ciddi ve tehlikeli bir pratik olduğu yönünde birleşmekle beraber büyüün alıcının hayatında çok güçlü etkiler bırakacağı yönünde alt anlamlara sahiptir.

HER MAGICK IS NOT FOR THE LIGHT HEARTED, OR THOSE WHO WANT TO PLAY IT SAFE. SHE HAS THE POWERS TO MAKE THINGS HAPPEN ALMOST INSTANTLY! IF YOU ARE 100% COMFORTABLE WITH FORCEFUL ENERGIES AND THE DARKEST MAGICK KNOWN TO MANKIND YOU CAN KEEP READING.

Örnek. 1

"Büyüsü tasasız insanlara ya da oyunu güvenli şekilde oynamak isteyenlere göre değildir. Şeylerin neredeyse anında gerçekleşmesini sağlayan güçlere sahiptir! Eğer güçlü enerjiler ve insanlık tarihinde bilinen en karanlık büyüün kullanımına karşı %100 eminseniz okumaya devam edebilirsiniz."

Resim. 3 Büyünün tanıtımında kullanılan görsel

WARNING! Advocatus Diaboli Black Veil Transference WORLD MASTERY

This is RAW Power. Diabolical Power that FORCES events to bend to your will
. There is nothing "Nice" about it. Life is short...you are either going to Go For It
and Get It, or forever live in regret over what might have been.
Now lets get specific. This is Playing Dirty. Breaking the Rules. As DARK as it
gets.

Örnek. 2

"UYARI! Şeytanın Avukatı Kara Perde Transferi DÜNYA HAKİMİYETİ

Bu HAM Güçtür. Olayları sizin iradeniz için eğilmesine ZORLAYACAK Güçtür. Bu Büyünün hiçbir "İyi" tarafı yoktur. Hayat kısa... Ya Peşine Düşüp Sahip Olacaksınız ya da olabilecek olanın gölgesinde sonsuza dek pişman olacaksınız. Şimdi bir şeyi açıklığa kavuşturalım. Bu Kirlili Oynamaktır. Kuralları Yıkmaktır. Olabildiğinin en KARANLIĞIDIR."

Resim. 4 Büyünün tanıtımında kullanılan görsel

WE HAVE PUT A SERIOUS WARNING ON THIS RITUAL BECAUSE IT IS NOT FOR EVERYONE. IT IS THE HIGHEST FORM OF MIND MANIPULATION

MANY MEN IN THE MIDDLE EAST WILL MAKE VERY SERIOUS PERSONAL SACRIFICES SO THAT YOU CAN GET YOUR WISH SO WE ASK THAT IF YOU EVEN THE SLIGHTEST DOUBTS PLEASE KINDLY STAY AWAY!

Örnek. 3

"Bu ritüel için çok ciddi bir uyarı eklenmiştir; bunun nedeni yapılacak büyü herkese göre değildir; zihinsel manipülasyonun en üst seviyesindedir. Orta Doğu'daki birçok kişi sizin dileğinizin gerçekleşmesi için çok ciddi fiziksel fedakarlıklar yapacağından dolayı sizden ricamız eğer en ufak bir şüpheniz bile varsa, lütfen yalnızca uzak durun!"

Resim. 5 Büyünün tanıtımında kullanılan görsel

İlk örnekte verilen uyarı ile birlikte kullanılan görsel de tehlikeye göndermede bulunmaktadır. Ateş bir çok büyüsel pratikte kullanılmakla beraber, cehennemi ve

şeytani öğelere işaret etmektedir. Arka planda yer alan orman cadı olarak tanıtılan büyücünün Wicca kökenli kara büyüler kullandığını imlemektedir ve kullanılan ateş görselinin bir diğer işlevi de Wicca büyülerinin neredeyse tümünde ateş kullanıldığı göz önünde bulundurulursa büyüsel işlemin gerçekliğini pekiştirmektedir.

İkinci büyüde uyarının boyutu değişmiştir, aynı zamanda vaat edilen güce yapılan vurgu da daha şiddetlidir. Görselde ise ilk bakışta karanlık ve siyah renk dikkat çekmektedir. Ağızdan çıkan dil, iblis tasvirlerini anımsatmaktadır, arka plandaki piramide benzer figür ise güç vurgusunu pekiştirmekte ve en eski büyü pratiklerinin uygulandığı medeniyetlerden biri olan Antik Mısır'a gönderme yapmaktadır. Görselin kullanımıyla tanıtılan "aşırı kara büyü"nün hem gücü hem de kötü güçlerin kullanılarak yapılacak oluşunun vurgusu pekiştirilmiştir.

Üçüncü örnekteki büyü diğer örneklerde olduğu gibi pratiğin ciddiyetine vurgu yapmaktadır. Görseldeki erkek; Ali Baba ve Kırk Haramiler'deki mağaranın açılışı ve hazinelere ulaşma bölümüne gönderme yapmaktadır. Yine ateş imgesinin kullanılması büyüünün gücünü ve tehlikesini vurgulamaktadır.

3.2.1.1. Büyünün Pozitif Güç Barındıran Bir Pratik Olduğuna Dair Vurgu

Satış açısından büyüünün iyi yönünü vurgulayan büyülerin sayısı çoğunluktadır. Bu tip tanıtımlarda alışıldık tanıtım ve reklam söylemlerine yakın cümleler kullanılmakta ve aynı doğrultudaki görsellerle desteklenmektedir.

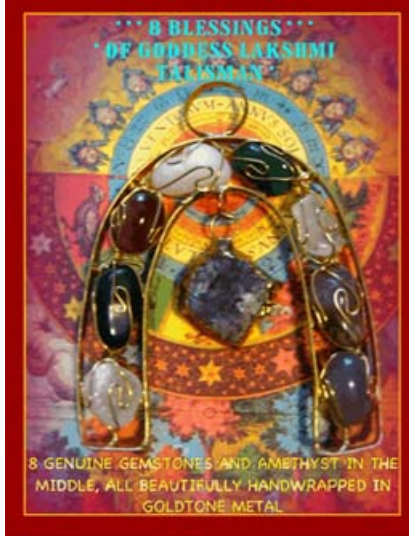
*** * * Now is your opportunity !!! * * ***

Your life will never be the same, and neither should it be. Goddess Lakshmi will honor your determination and belief in yourself.

Örnek. 4

"Şimdi fırsat sizin !!!

Hayatınız asla eskisi gibi olmayacak ve olmamalı da. Tanrıça Lakshmi kendinize olan inanç ve kararlılığınızı onurlandıracak."

Resim. 6. Büyünün tanıtımında kullanılan görsel Resim. 7. Büyünün tanıtımında kullanılan görsel

**Today is the day to turn your life in a truly positive direction.
Let me start working on your blessings as you deserve a happy future.**

Örnek. 5

*"Bugün hayatınızın tamamen olumlu bir yöndeki dönüm noktası.
Kutsamalarınızı yapmaya başlamama izin verin çünkü sizler mutlu bir geleceği hak ediyorsunuz."*

Resim. 8. Büyünün tanıtımında kullanılan görsel

The Genie's Ancient Marid Magick is strong enough to Create Your Perfect Life and will shower you with Life's Brightest Blessings! Your every Desire will Come True with the Best Results for all!

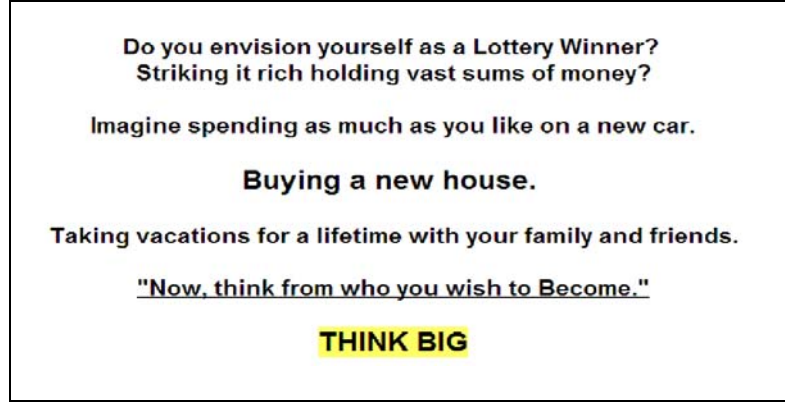
Örnek. 6

"Cinin Antik Marid Büyüsü Mükemmel Hayatınızı yaratmaya yetecek güçtedir ve sizi Hayatın En Aydınlık Kutsanmışlıklarına boğacaktır! En İyi Sonuçlar Doğrultusunda Tüm Arzularınız Gerçek Olacaktır."

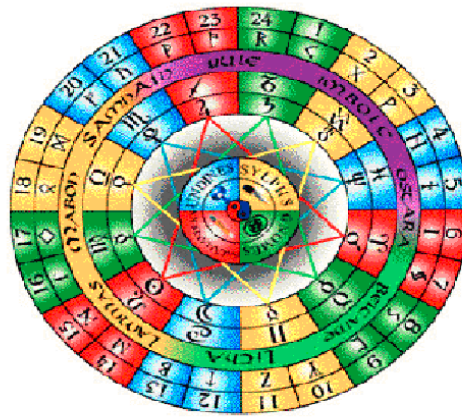
Resim. 9. Büyünün tanıtımında kullanılan görsel
tanıtımında kullanılan görsel

Resim. 10. Büyünün

Örnek. 7

"Kendinizi loto kazanmış biri olarak hayal edebiliyor musunuz? Zenginlerin tüm paraya sahip olduğunu mu düşünüyorsunuz? İstedığınız kadar parayı yeni bir arabaya harcadığınızı hayal edin. Yeni bir ev aldığınızı. Bir ömür boyu aileniz ve dostlarınızla tatillere çıktığınızı. 'Şimdi, kim tarafından Gerçekleştirilmesini istediğinizi düşünün.' BÜYÜK DÜŞÜNÜN."

Resim. 11 Büyünün tanıtımında kullanılan görsel

Örnek. 8

"Hayal Edin, Bu kez de paranın SİZİN peşinizden geldiğini. Alışılmadık İş Başarısını. Hiç beklenmedik para kaynaklarıyla yolunuzun kesiştiğini. Açlığını çektiğiniz Finansal Özgürlüğü size getirebilecek olan İlahi Fikirleri. Her şeye muktedir olan Tanrı-Bilinci farkındalığıyla yaşadığınızı."

Resim. 12 Büyünün tanıtımında kullanılan görsel

Örnek 4'de alıcı çekmek için kullanılan gelenekselleşmiş reklam cümleleriyle paralellik gösteren kişiyi odağa alma iddiasında olan ve "en iyisi"ni hak etme hayaline işaret eden bir tanıtım kullanılmıştır. Kullanılan görsellerden ilki satışa sunulan büyüsel nesnenin görselidir. Söz konusu görselde ilgi çekici olan ise bir Hindu tanrıçasının kullanılacağı vaat edilen büyü nü nesnenin arka planına koyulmuş olan çark imgesinin Kabbala inancında kullanılan kader çarkı oluşudur. İkinci görsel ise tanrıça Lakshmi'nin sembolik resmidir. Alıcının büyüye ve alınacak sonuca güvenini arttırmak amaçlanmıştır. Ürünün at nalı şeklinde olması da önem arz etmektedir; at nalı iyi şans getirdiğine ya da kötülüğü kovduğuna inanılan ve söz konusu amaçla kullanımı Cadı avı dönemine kadar uzanan Batı kökenli bir tılsımdır.

Büyünün tanıtımında üç farklı kültürel kökten gelen imge ve formların kullanılması dikkat çekicidir.

Örnek 5 de "hak etme" vurgusuna sahiptir. Hayatın iyi yönde köklü bir değişikliğe uğrayacağı söylemi bankaların ihtiyaç kredisi reklamlarında sıklıkla gördüğümüz tüketimin şans ile paralelliğine gönderme yapmaktadır. Tanıtım için kullanılan tek görselin dolar balyaları olması ise mutlu hayat ile kastedilenin zenginlik, maddi refah olduğunu imlemektedir.

Mükemmel hayat veya genel olarak "mükemmellik" vaadi Örnek 6'da da görülebilmektedir. Tüm arzuların bir cinin yardımıyla para karşılığında yerine getirilebileceği mesajı kapitalist düşüncesinin her şeyin satın alınabilirliği savını destekler niteliktedir. Resim 10'da ürünün görseli üzerinde dijital düzenleme yapılarak verilmiştir. Ürünün renginin mor olması huzur getirdiğine inanılan ametist taşını akla getirmektedir. Daha önemli olan ise parayı çektiği, asil kanın simgesi olduğuna inanılan mor rengin hem üründe hem de tüm arka planda çeşitli tonlarda kullanılmış olmasıdır. Resim 9'da ise dijital olarak çizilmiş doğaüstü dişi bir varlık görülmektedir. Kullanılan görseldeki varlık cin imgesine değil, Druid kültüründe sıklıkla görülen Elf'e benzemektedir.

Paranın kolayca elde edilebileceğine ilişkin vaat Örnek 7'de de sürdürülmektedir fakat daha kapitalist bir boyutta tanıtılmaktadır. Büyü satın alarak lüks tüketim ürünlerine sahip olunacağı vaadi inanca dayalı bir pratiğin tamamen zenginlik hayalini gerçekleştirmek için kullanılabilirliğini gözler önüne sermektedir. Daha önce tanrıca Lakshmi'nin tılsımlayacağı iddia edilen ürünün arka planında rastlanmıştır olan Kabbala çarkı tekrar karşımıza çıkmaktadır. Hayatın ve kaderin özünü temsil ettiğine inanılan söz konusu imgenin tamamen maddi bir amaç için yapılan büyüde kullanılması önemlidir.

Son olarak iş başarısı ve finansal özgürlük vaatlerinin sıralandığı Örnek.8'de ilgi çekici olan nokta tanrı-bilinci kavramının para kaynaklarına ulaşmak amacıyla

kullanılabilirliğine yönelik vurgudur. Dini ya da inanca dayalı öğelerin günümüz toplumunun idealleri doğrultusunda kullanılmasına örnektir. Kullanılan görselde her çağda zenginliğin belirleyicisi olan altının külçe halinde kullanılması da vaad edilen paranın muazzamlığı imajını pekiştirmektedir.

3.2.2. Satıcıların Kendilerini Tanıtım Biçimleri

Yapılan incelemelerde satıcıların kendilerini tanıtırken kullandıkları iki temel yöneliş tespit edilmiştir. Bunlardan ilki satıcıların büyü satışları ve müşterileri üzerinden kendi tanıtımlarını yapmaları, ikincisi ise satıcıların kendi kökenleri ya da pratiklerinin kökenleri üzerinden tanıtımlarını yapmaları biçimindedir.

3.2.2.1. Satılan Büyü ve Müşteriler Üzerinden Yapılan Tanıtımlar

Bu başlık altında toplanabilecek olan tanıtımlarda satıcılar müşterilerinin sayılarını, genel perspektiflerini ya da geri bildirimlerini yayınlamak suretiyle güvenilirlik arttırmak amaçlı tanıtımlar yapmaktadırlar.

**1000's of my wonderful clients have already begun their journey to happiness
and today is your day.**

Örnek.9

"Binlerce harika müşterim çoktan mutluluk yolculuğuna çıktılar bile ve bugün sizin gününüz."

**We are the largest spell sellers in the world!
Hollywood famous and worldwide famous! Thank you for your
interest in my spell items.**

Örnek.10

"Bizler dünyaynın en büyük büyü satıcılarıyız! Hollywood ve dünya çağında ünlüyüz! Büyü objelerime olan ilginiz için teşekkür ederim."

Welcome, my name is Lady Teresa, one of ebays most experienced and proven spell casters. Please check out some of my wonderful customers own saying about the purchases!

Örnek.11

"Hoşgeldiniz, adım Lady Teresa, ebayin en deneyimli ve en kanıtlanmış büyücülerinden biriyim. Lütfen bazı harika müşterilerimin alımlar hakkındaki kendi sözlerine bir göz atın!"

DECADE LONG NEARLY PERFECT FEEDBACK RECORD ! Over a DECADE as an e-Bay silver, gold and NOW PLATINUM POWERSELLER and 25-Years sales experience !

Örnek.12

"On yıldır neredeyse mükemmel geri bildirim kaydı! On yılı aşkın süredir e-BAY gümüş, altın ve şimdi de platinyum güçlü satıcısı ve yirmi beş yıllık satış tecrübesi!"

Görülebileceği üzere satıcılar tanıtımlarında kapitalist sistemdeki herhangi bir metanın reklamında olabileceği gibi; tecrübe sürelerini ya da satın alan zümrenin toplumsal konumunu işaret etmektedirler. Öte yandan Faetherstone'un moda haline gelmiş olan ve statü sembolü olarak görülebilen tüketimin her meta gibi büyüünün de bir meta olarak moda ve statü simgesi halinde satışa sunulduğu gözlemlenmiştir. Nasıl ki Hollywood ünlülerinin üzerinde görülen kıyafetlerin reklamı "... ünlüsünde gördüğünüz ürünü" olarak lanse ediliyorsa Örnek.10'da da büyüleri satın alan "Hollywood" bir referans olarak verilmiş, ünlülerin satın aldıkları iddia edilen söz konusu meta ünlüler üzerinden reklamı yapılan diğer ürünler gibi moda olarak sunulmuştur.

Günümüzde ürünlerin satışında tanıtım amacıyla en sık başvurulan bir diğer unsur olan geri bildirim de büyü satışlarında sıklıkla gözlemlenmiştir. Satıcılar alıcıların geri bildirimlerini yayınlamalarıyla hem büyülerinin ne kadar etkili olduğu yönünde potansiyel alıcıyı ikna yoluna gitmişler hem de söz konusu geri bildirimleri "gerçek" alıcıların deneyimlerini yayınlamalarıyla büyülerinin "gerçek"liğini kanıtlamayı amaçlamışlardır.

3.2.2.2. Satıcıların Kendi ya da Pratiklerinin Kökenlerine İlişkin Yapılan Tanıtımlar

Örnek.13

"Büyük annem yarı Kızılderili'ydi (erken 1890'larda Kızılderili kampında dünyaya gelmiştir). Güçlü bir hekim şaman ile Kızılderili okulunda eğitim vermesi için gönderilmiş olan kızıl saçlı bir İrlandalı'nın (kendisi de uzun bir geçmişi olan Druid öğretisiyle yetiştirilmiştir) kızıdır."

I was raised with the belief of Hermeticism. My aunt was my mentor and I shadowed her to learn and perfect my craft. She has been practicing Hermeticism in New Orleans for over 60 years now.

Örnek.14

"Hermetisizm inancıyla yetiştirildim. Teyzem benim akıl hocamdı ve onun yaptıklarını tamamen izleyerek sanatımı öğrendim ve ustalaştım. Kendisi New Orleans'da altmış yılı aşkın süredir Hermetisizm uygulamaları yapmaktadır."

Söz konusu örneklerden görülebileceği gibi büyü satıcıları inanırlığı yükseltmek için tarihsel referanslar vermektedir. Örnek 13'de ifade edilen iki büyü menşei de oldukça köklüdür. Kızılderili şamanların yaptıkları büyüler bilinen en eski büyüsel uygulamalardan biridir. Bununla birlikte Druid kültürü özellikle Batı Avrupa'da oldukça önemli bir mistik kültüre işaret etmektedir. Örnek14'de ise Antik Yunan döneminden günümüze kadar gelen bir kaynak referans gösterilmiştir; Hermetisizm. Bununla birlikte satıcının büyük annesinin New Orleans'da büyü ile uğraştığını ifade etmesi de önemlidir. Bunun nedeni Amerika Birleşik Devletleri'ndeki en ünlü büyü merkezlerinden biri olan Salem'in New Orleans'da olmasıdır; dolayısıyla büyüün tanıtımı yapılırken önemli iki büyü referansına göndermeler yapılarak güvenilirlik kazanmak hedeflenmiştir. Aynı zamanda incelenen tüm büyü örneklerinde farklı şekillerde olmakla birlikte büyüün gerçekliğini kanıtlama ya da gerçeklik imajını güçlendirme yöntemleri kullanılmıştır.

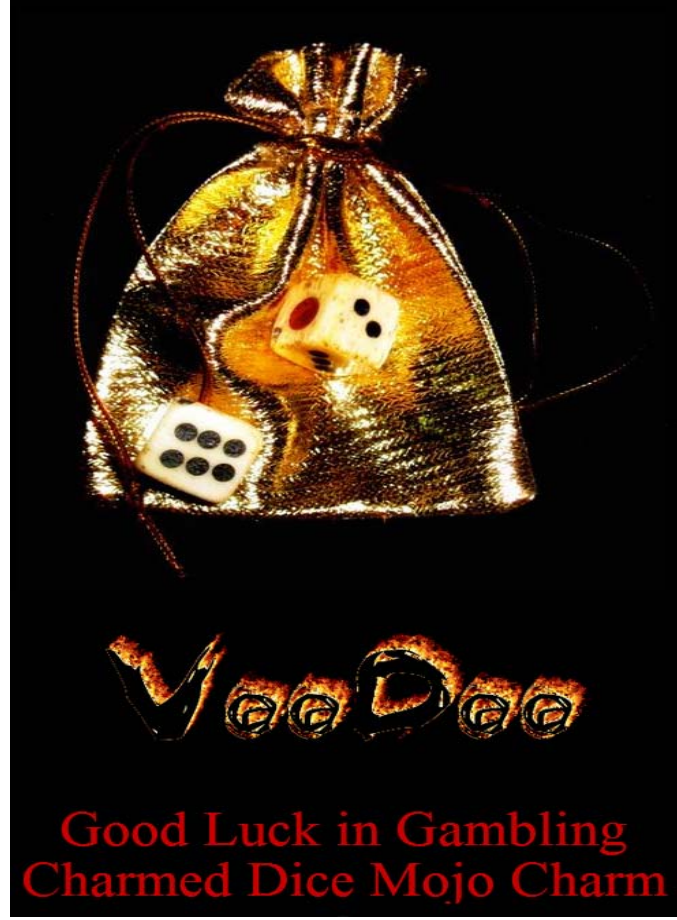
3.3. Satılan büyülerden çıkartılan sonuçlar;

3.3.1. Büyü pratiği köklüdür ve her döneme eklemlenebilir

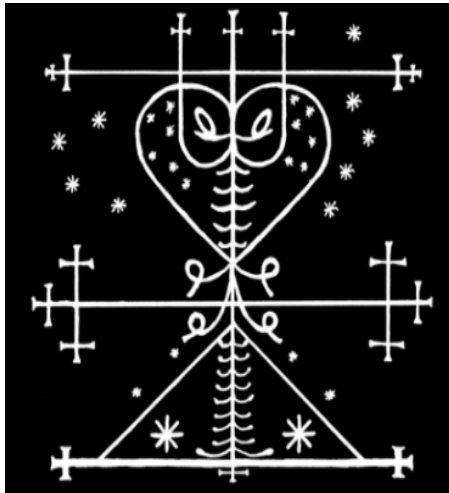
Büyü insanın en eski inancıdır ve her kültürde var olagelmiştir. Büyü pratiklerinin çeşitliliği kültürlere ve coğrafyaya göre belirlenmiştir. Modern öncesi dönemde her büyü menşei kendi coğrafyası içinde ve belli kültürel anlamlar içerisinde gerçekleştirilen bir pratikken günümüzde Amerika'lı bir alıcı cin bağlama yoluyla yapılan bir Arap büyü satın alabilmektedir.

Köken olarak en temelde temas ya da taklit ilkesine dayalı olan büyülerin günümüzde İnternet üzerinden satılıyor oluşu söz konusu ilkelerle çelişmektedir. Buna rağmen satılan büyülerde fiziksel temas ya da yakınlık olmaksızın yapılacak olmasının yaratabileceği handikaplara kesinlikle değinilmemektedir. İnternet üzerinden satılan büyüler tarihsel kökenlerinin ötesine geçmiş ve yirmi birinci yüzyıl insanının ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yeniden konumlandırılmıştır. Aynı zamanda bilindik kökenlerden tamamen uzak büyüler de satılmaktadır; hangi güçleri ya da inanç sisteminin kullanılacağı belirtilmeyen büyüler sıklıkla gözlemlenmiştir.

İlk duruma satışa sunulan bir Voodoo büyüü verilebilir. Voodoo "wanga"sının veya Loa'larına ait vevelerin iyi şans getirmek için kullanımının ebay büyülerinde limitsiz para, lüks hayat vaadine ya da şans oyunlarında/kumarda kazanma vaadine dönüştüğü görülmüştür.

Resim 13. Kumarda İyi Şans. Tılsımlanmış Zar, İyi Şans Tılsımı

Resim. 14. Maman Brigitte'in veve'i

Resim. 15. Para wanga'sı

Aşağıda örneği verilen büyü menşei belirtilmemekle beraber şans oyunlarında kazanmayı sağlayacağı vaadiyle alıcıya sunulmuştur.

**Say to yourself
"I Truly Deserve This BIG WIN."
and know that you do...**

**You are here at this spell because you believe
your biggest win is about to happen.**

**"Think again, from what you wish as if it has already become."
Let it happen in your mind focused,**

"I HAVE WON!"

**Use your Emotions to connect with this Powerful Spell Energy.
Feel excited About it!**

By the power of three times three

**I WILL CAST A POWERFUL WICCAN SPELL FOR YOU
TO WIN AT THE LOTTERY.**

YOU WILL CONNECT WITH THIS ENERGY.

YOUR WINNINGS WILL BE MANIFESTED IN CASH!

**THIS SPELL WORKS FOR THE LOTTERY, CASINO, BINGO,
AND OTHER MEANS OF CHANCE BY NUMEROLOGY.**

3.3.2. Maddi Başarının "Elzemliği" Üzerine

Modernite ile birlikte gelişen kapitalizmin en temel ideallerinden biri "başarı"dır. Başarılı olmak, statünün yükselmesi, zengin olmak, maddi olarak sınıf atlamak gibi kavramlara işaret etmektedir. Günümüz toplumuna verilen çok çeşitli isimlerin anlamlarının her birinde ortak olan kapitalizmin şu veya bu şekilde bir dönüşümle başatlığını halen sürdürmekte olduğudur. "Tüketim kültürü", "kültür endüstrisi" gibi kavramlar bilindiği üzere kapitalist dünya düzeni çerçevesinde gelişmiş olan kavramlardır. Tüketimin sıklıkla imlediği ideallerden biri de tüketerek başarılı olunabileceği ve başarılı olarak daha fazla tüketilebileceğidir. Söz konusu başarının "gerçek" olması ya da olmaması değil başarı imajının bireye satılıp satılmadığı önemlidir. Günümüz toplumlarında bireyler meta değil "hayal", "imaj" satın almaktadır.

Sürekli olarak tüketimin dolayısıyla maddi kazanımın -ya da kazanamamanın- dayatıldığı, eğitim ya da iş alanında başarılı olmanın yüceltildiği günümüz toplumlarında bireylerde çeşitli anksiyetelerin oluşması kaçınılmazdır. Anksiyete (kaygı bozukluğu) genel anlamda; bilinmeyen ve anlaşılmayan bir tehlikeyi bekleme ve bunun ortaya çıkardığı huzursuzluk ve gerginlik hissidir. Bununla birlikte anksiyete evrensel bir duygudur ve hemen hemen herkes, anksiyeteyi hayatının bir döneminde yaşayabilmektedir (Turhan, 2009, s. 34) Varoluşçu kurama göre ise insanın ilk ve en büyük anksiyetesi ölümdür. İnsan ölümlü olduğunun farkındadır ve hayatının neredeyse tümünü ondan kaçmak ya da unutmak için harcamaktadır (Yalom, 2001, s. 52,70)

Kaynağı insanlık tarihi kadar eski olan bu duygu durumunun giderimi için yine başlangıcı insanlık tarihi kadar eski bir pratik olan büyüünün kullanılması oldukça beklendiktir. Daha önce de belirtilmiş olduğu üzere; ilkel zihni incelerken varılan teorilerden biri söz konusu "sonluluk" kaygısının tüm inanç sistem ve pratiklerini doğurmuş olabileceği yönündedir. Büyü Malinowski'nin ifade ettiği gibi anksiyeteyi gidermek için pratik edilebileceği gibi Radcliffe-Brown'un ifade ettiği gibi anksiyetenin var olmadığı durumlarda onu yaratmak için veya toplumsal nedenlere bağlı olarak kullanılması sebebiyle kaçınılmaz bir şekilde anksiyete yaratan durumlarla ilişkilendirilmiştir (Albas ve Albas, 1989, 603).

Bu bağlamda ele alındığında insanın ilk anksiyetesinden kaçınmak için başvurduğu büyüye günümüzde de halen başvuruyor olması oldukça olağandır.

3.3.3. Gerçekliğin Kaybı Sorunu

İncelenen büyülerde kullanılan imgelerin ve vaatlerin çeşitliliği içerisinde göze çarpan bir olgu gerçeğin netliğini yitirmişliğidir. Tüketime sunulan nesnelere tanıtımlarının nesnenin öz niteliğine gönderme yapmayışını anlamak için satılanın bir simülakr olduğu kavramak gerekmektedir. Ritzer'e göre;

"Sanal gerçeklik tanım gereği bir simülasyondur. Ele aldığımız birçok simülasyondan, 'gerçek'e benzeyen herhangi bir şeyden daha da uzak olmasıyla ayırt edilir. Bunun sonucunda, sanal gerçeklik, öteki simülasyonların sunduğunu aşan büyüleme olasılıklarına sahiptir. Sanal gerçekliğin ortaya çıkışı simülasyonlar alanında büyük bir artış anlamına gelecektir. Örneğin şimdiden Mısır kraliçesi Nefertiti'nin mezarına sanal bir tur bile var. Görülecek tek şey simülasyonlar olduktan sonra evden çıkma zahmetine katlanmaya ne gerek var: Evde oturup sanal versiyonunu seyretmek daha iyi, üstelik bazı açılardan, görmek için seyahat etmeniz gereken simülasyonlu versiyondan daha bile görülmeye değer. (...) Sanal gerçeklik simülasyonların simülasyonu olanağını sunar. (Ritzer, 2011: 157-158)

Daha önce de değinildiği üzere Baudrillard günümüzde gerçekliğin yerini hipergerçekliğin aldığını ve üretilen her şeyin birer simülakr olduğunu iddia etmektedir. Kurumlardan nesnelere, duygulardan değerlere kadar her alana yayılmış olan söz konusu simülasyon çağında satılan büyüler de aslen kendisi de bir simülasyon olan büyü pratiğinin yeniden simüle edilmiştir. Söz konusu simülasyonda sürekli vurgulanan nokta ise zenginlik ve tüketmeye yönelik açık ya da kapalı övgülerdir, satılan büyülerin çeşitliliği ise muazzamdır. Tüketime dahil edilen büyü'nün anlamlandırılabilmesi için Baudrillard'ın tüketim toplumuna ilişkin sözleri dikkat çekicidir; "tüketim toplumu artık söylen üretmiyorsa bu, kendi *kendisinin söyleni olmasındandır*. Altın ve zenginlik getiren (ruh karşılığında) Şeytan'ın yerine saf ve basit Bolluk geçti. Ayrıca Şeytan'la anlaşmanın yerine geçen de Bolluk Sözleşmesi'dir. Şeytan'ın en şeytani yanının var olmak değil, var olduğuna inandırmak olması gibi Bolluk da var değildir, ama etkili bir söylen için onun var olduğuna inandırmak yeterlidir (Baudrillard, 2004: 254)."

Günümüz toplumunda bir irrasyonel olarak büyü gerçekliğini yitirmiştir. Bireylerin bağlamından kopartılmış bir simülakr olan büyüye yönelmelerinin kökeninde bireyin metafizik kopuşunun etkisi yadsınamaz bir olgudur. "Zizek metafizik kopuşun birey üzerindeki etkilerini şöyle ifade etmiştir; Ruhsal gelişim draması içinde, aklın, mantığın, simgesel yapıların yerleşemediği bir yerlerde inşa edilen benlik kaynaşan, akışan bir ruhsal dünyanın parçası olur. Gerçeklik, düşsel varlık parçalarının dünyasına çok yakınlaşır. Bu yakınlık, dolaysız, akıl dışı, araçsal olmayan, fanatikçe, takıntılı şiddetin de kaynağıdır (Taburoğlu, 2011: 161-163)."

Özetlemek gerekirse modern sonrası dönemde bireylerin metafizikten uzaklaşma durumları bireyin "tinsellik biçimlerinde, inanmak isteyen kendi başına kalmış, tanrısı ondan elini çekmiş, tanrıların doldurduğu öte dünya boşalmış görünür. Kişi, kendisine elini uzatacak daha büyük bir varlık olmadığında yaşam biçimini tinselliğin merkezi yapmaya başlar (Taburoğlu, 2011: 165)." Böylelikle birey kapitalist düşünüşün anksiyetesi içerisinde başarı idealini gerçekleştirmek için bir rahatlama aracı olarak tinselliğe yönelmiştir. Fakat günümüzde tinsel ya da söz konusu örnek özelinde büyümenin tüketim unsuruna dönüşmesi ile birey kendisini; simüle edilmiş irrasyonelin desteklediği kapitalist kaygılarından kurtulmak için bağlamından koparılmış, bir simülakra dönüşmüş irrasyoneli tüketir hale gelmiştir.

SONUÇ

Modern sonrası toplumlarda dönüşüme uğramayan bir mecranın olmadığı bilinmektedir. İnanç ve değer dönüşümü bağlamında birer meta haline gelen büyülerin satışlarının reklam stratejilerine uygun şekilde tanıtıldığı anlaşılmaktadır. İnançın dönüşümü uzun yıllardır sosyal bilimler alanında incelenen bir konudur. Çalışmada gözlemlenen en önemli bulgulardan biri inancın metalaşmasının ötesinde bağlamından tamamen kopartılmış oluşudur. Örnek olarak dış güçlerden ya da yaşamın zorluklarından korunmak için uygulanan ilk büyü örneklerinin yerini tüketim kültürünün desteklediği özellikle zengin olma, lüks hayat sürdürme, arzulanılan durum, kişi ya da nesnelere kısa veya kolay yoldan sahip olma gibi amaçları gerçekleştirmek için uygulanan pratiklere bıraktığı gözlemlenmiştir. En somut örnek olarak sıklıkla karşılaşılan şans oyunları ya da kumarda kazanmak için yapılan büyüler verilebilir.

Bu bağlamda incelenen büyülerin yaklaşık üçte birinin maddi başarı odaklı olduğunun saptanması anlamlı görünmektedir. Kapitalist toplum düzeninde bireyler başarı ve zenginlik mitleriyle kodlanmaktadır. Söz konusu kodlar çevre ve otoriteler tarafından onaylanmakta ve pekiştirilmektedir. Bireylere gönderilen en önemli mesajlardan biri zengin olmanın elzemliğidir. Söz konusu elzemlik mutlu hayat yaşamının tek yolu olarak görülmektedir. Zengin olmanın sonucunda ise vaat edilen daha fazla tüketilebileceği, daha lüks tüketilebileceğidir.

Materyal istekler doğrultusunda yapılan büyülerin sorunsal büyü kavramının kendisinde yatmaktadır. Bir açıdan bakıldığında söz konusu isteklerin gerçekleştirilmesi için büyüye başvurulması oldukça olağandır. Bunun nedeni büyüün sıklıkla bireysel fayda sağlamak için kullanılan yapısından kaynaklıdır. Diğer tarafta ise büyü yapısı gereği gerçeği simüle eden veya manipüle eden bir uygulamadır. Sonuçlarının büyük çoğunluğu bireyin hayatında gerçekleşecek olduğuna inandığı soyut değişimlerdir.

Günümüzde gerçekliğin yittiğine vurgu yapan Baudrillard hipergerçeklikte yaşadığımızı iddia eder. Bu dönemde yaşanan ya da sahip olunan her şeyin birer simülakr olduğunu çünkü simülasyon çağında yaşadığımızı söyler. Simülasyon teorisinden hareketle, satılan büyülerin simülakrın simülakrı olduğunu söylemek yanlış olamayacaktır. Voodoo ayininin kültürel kökenlerinden arındırılmış bir biçimde para kazanmak için kullanılmasının yanında söz konusu ayini yapan kişinin Vodü dinine mensup olmadığı da gözlemlenebilmektedir. Aynı zamanda kullanılan büyüsel nesnelere de söz konusu büyülerin toplumsal olarak ortaya çıktıkları dönemdeki nesnelere değildir. Onlara benzeyen ama onlar olmayanlardır. Kısacası büyüünün kendi pratiği başlı başına bir simülasyondur.

Simüle edilmiş olanın bireylere "gerçeklik" vurgusu ile satılıyor oluşu ise Ritzer ve Baudrillard'ın tüketim toplumu görüşleriyle örtüşür niteliktedir. Günümüzde metalar satılmamaktadır. Metanın imlediği statülerin satıldığı dönemler de geride kalmıştır. Günümüzde satılan meta değil hayaldir. Bir araba reklamında kendinizi fl pilotu gibi hissedin sloganından hareketle ürünü satın alan birey her ne kadar gerçek metaya sahip olsa da satılan "şey"e sahip olamamaktadır. Vaat edilen araba değil hayalidir.

Aynı şekilde büyüler de güzellik satma iddiasında olsalar da güzel olma hayali satmaktadırlar. Ele geçen bir nesne olsun veya olmasın söz konusu satışlarda dolaşıma sokulan "şey" hayaldir.

Büyünün irrasyonel olarak geri dönüşünün nedenini anlamak oldukça kolaydır. Günümüz toplumu anomik ve anksiyetik bir toplumdur; büyüünün ilk ortaya çıkmış olduğu ilkel topluluklar da aynı özelliklere sahiptir. Bunun yanında eğer büyü irrasyonel olan ise; tamamen irrasyonel bir hale gelmiş toplumlarda söz konusu pratiğin kendisine yer bulabiliyor oluşu da oldukça anlaşılmalıdır.

Sürekli dönüşen bilgi, devamlı iletilere maruz kalan bireyler, baş döndüren bir hızla gerçekleşen teknolojik gelişmeler bireylerin topluma ve hatta kendi hayatlarına

adaptasyonunu güçleştirmektedir. Primitiv bir dönemde ortaya çıkmış pratik olan büyüünün teknolojinin övünç kaynağı bir mecrada kendisine kapitalizmin dayattığı tüm idealleri vaat eden bir şekilde yer bulmuş olması durumu toplumsal olarak bir geçiş evresinde olduğumuz savını destekler niteliktedir; bir tarafta modernitenin idealleri pekiştirilirken diğer yandan pekiştirilmek için kullanılan mecra ve dolaşıma sokulan nesnenin tezatlığı tam da postmodern olarak nitelendirilenin bir özelliğidir. İnsan hayatında ritüellerin önemi asla kaybolmamıştır yalnızca dönüşmüştür ve insan var olduğu sürece değişmeye ve dönüşmeye devam edeceği düşünülmektedir. Kültür tarihinin en eski dönemlerinden kaynaklarını alan yeni ritüeller, modern sonrası dönemde de üretilmeye devam edilmektedir ve dönemin yapısına uygun olarak söz konusu ritüeller tüketime hizmet eder niteliktedir.

KAYNAKÇA

Başaran, Funda (2005), "İnternetin Ekonomi Politigi", **İnternet, Toplum, Kültür** (iç.). Der. Mutlu Binark-Bariş Kılıçbay, Ankara, Epos Yayınları

Baudrillard, Jean (2004), **Tüketim Toplumu**, (Çev. Hazal Deliceçaylı, Ferda Keskin), İstanbul, Ayrıntı Yayınları

Baurillard, Jean (2005) (a), **İmkansız Takas**, (Çev. Ayşegül Sönmezay), İstanbul, Ayrıntı Yayınları

Baudrillard, Jean (2005) (b), **Simülakrlar ve Simülasyon**, (Çev. Oğuz, Adanır), Ankara, Doğu Batı Yayınları

Best, Steven ve Kellner, Douglas (2005), **Postmodern Teori**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları

Bocock, Robert (2005), **Tüketim** (Çev: İrem Kutluk), Ankara, Dost Kitabevi Yayınları

Capra, Fritjof (1992), **Batı Düşüncesinde Dönüm Noktası**, (Çev. Mustafa Armağan), İstanbul, İnsan Yayınları

Castells, Manuel (2005), **Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Birinci Cilt: Ağ Toplumunun Yükselişi**, (Çev. Ebru Kılıç), İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Cüceloğlu, Doğan (2006), **İnsan ve Davranışı**, İstanbul, Remzi Kitabevi

Çiğdem, Ahmet (1997), **Bir İmkan Olarak Modernite**, İstanbul, İletişim Yayınları

Dağtaş, Banu (2003), **Reklamı Okumak**, Ankara, Ütopya Yayınevi

Dağtaş, Banu ve Dağtaş, Erdal (der.) (2009), **Medya, Tüketim Kültürü ve Yaşam Tarzları**, Ankara, Ütopya Yayınevi

Demir, Ömer (1992), **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, İstanbul, Ağaç Yayınları

Demir, Ömer (1997), **Bilim Felsefesi**, Ankara, Vadi Yayınları

Docherty, Thomas D. (1995), “Postmodernizm: Bir Giriş”, (Çev. Yavuz Aloğan), Ed. Yavuz Aloğan, **Postmodernist Burjuva İdealizmi**, İstanbul, Sarmal Yayınevi

Eldes, Laura D. (2006), **Uygulamalı Kültürel Sosyoloji**, (Çev. Cumhur Atay), İstanbul, Babil Yayınları

Featherstone, Mike (2005), **Postmodernizm ve Tüketim Kültürü**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları

Frazer, James G. (2004) (a), **Altın Dal: Büyü ve Din Üzerine Bir Çalışma**, (Çev. Mehmet Doğan), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları

Frazer, James G. (2004) (b), **Altın Dal: Dinin ve Folklorun Kökleri**, (Çev. Mehmet H. Doğan), İstanbul, Payel Yayınevi

Geuss, Raymond (2002). **Eleştirel Teori**, (Çev. Ferda Keskin), İstanbul, Ayrıntı Yayınları

Gökberk, Macit (1999), **Felsefe Tarihi**, İstanbul, Remzi Kitabevi

Habermas, Jürgen (1994), “Modernlik: Tamamlanmamış Bir Proje”, Necmi Zeka (Ed.), **Postmodernizm (iç.)**, (Çev.Gülengül Naliş, Dumrul Sabuncuoğlu ve Deniz Erksan), İstanbul, Kıyı Yayınları

Hampson, Norman (1991), **Aydınlanma Çağı**, (Çev. Jale Parla), İstanbul, Hürriyet Vakfı Yayınları

Hançerlioğlu, Orhan (2004), **Dünya İnançları Sözlüğü**, İstanbul, Remzi Kitabevi

Harvey, David (1999), **Postmodernliğin Durumu**, (Çev.Sungur Savran), İstanbul, Metis Yayınları

Held, David (1986), **Introduction to Critical Theory: Horkheimer to Habermas**, Berkeley and Los Angeles, University of California Press

Hollinger, Robert (2005), **Postmodernizm ve Sosyal Bilimler: Tematik Bir Yaklaşım**, İstanbul, Paradigma Yayıncılık

İnan, Aslan (2001), **İnternet El Kitabı**, İstanbul, Sistem Yayıncılık

Kale, Nesrin (2002), "Modernizmden Postmodernist Söyleme Doğru", **Doğu Batı Dergisi**, sayı:19, Ankara, s.32-42

Kant, İmmanuel (1984), **Seçilmiş Yazılar**, (Çev. N.Bozkurt), İstanbul, Remzi Kitabevi

Punch, Keith F. (2005), **Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar**, (Çev. Dursun Bayrak, H.Bader Arslan, Zeynep Akyüz), Ankara, Siyasal Kitabevi

Kızılcık, Sezgin (1996), **Postmodernizm Dedikleri**, İzmir, Saray Kitabevi

Kızılcık, Sezgin (2000), **Frankfurt Okulu**, Ankara, Anı Yayıncılık

Kirman, Mehmet Ali (2004), **Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Rağbet Yayınları, İstanbul

Kottak, Conrad Phillip (2002), **Antropoloji - İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış**, Ankara, Ütopya Yayınevi

Kumar, Krishan (2004), **Sanayi Sonrası Toplumdan Post-modern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları**, (Çev. Mehmet Küçük), Ankara, Dost Kitabevi

Küçük, Mehmet (ed.) (2000), **Modernite Versus Postmodernite**, Ankara; Vadi Yayınları

Levi-Strauss, Claude (1983), **Din ve Büyü**, (Çev. Ahmet Güngören), İstanbul, Yol Yayınları

Levi-Strauss, Claude (1994), **Yaban Düşünce**, (Çev. Tahsin Yücel), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları

Lyotard, J.F. (1990), **Postmodern Durum**, (Çev. Ahmet Çiğdem), İstanbul, Ara Yayıncılık

Maigret, Eric (2011), **Medya ve İletişim Sosyolojisi**, (Çev. Halime Yücel), İstanbul, İletişim Yayınları

Malinowski, Bronislaw (2000), **Büyü, Bilim ve Din**, (Çev. Saadet Özkal), İstanbul, Kabalcı Yayınevi

Marx, Karl (2012), **Kapital Ekonomi Politüğın Eleştirisi Cilt I**, İstanbul, Yordam Yayınları

Marshall, Gordon (2009), **Sosyoloji Sözlüğü**, (Çev. Osman Akınay, Derya Kömürcü), Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları

Marcuse, Herbert (1997), **Tek Boyutlu İnsan: İleri İşleyim Toplumunun İdeolojisi Üzerine İncelemeler İdea**, (çev: Aziz Yardımlı), İstanbul, İdea Yayınevi

Mauss, Marcel (2006), **Sosyoloji ve Antropoloji**, (Çev. Özcan Doğan), Ankara, Doğu Batı Yayınları

Mutlu, Erol (2008), **İletişim Sözlüğü**, Ankara, Ayraç Kitapevi

Ritzer, George (2011), **Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek**, (Çev. Şen Süer Kaya), İstanbul, Ayrıntı Yayınları

Sarıca, Murat (1983), **Siyasal Tarih**, İstanbul, Ar Basım Yayım

Sarup, Madan (2004), **Post-yapısalcılık ve Postmodernizm**, (Çev. Abdölbaki Güçlü), Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları

Simmel, George (2009), **Bireysellik ve Kùltür**, (Çev: Tuncay Birkan), İstanbul, Metis Yayınları

Smith, Preserved (2001), **Rönesans ve Reform Çağı Bir Arkaplan Çalışması**, (Çev. Serpil Çağlayan), İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları

Soboul, Albert (1969), **1789 Fransız İnkılabı Tarihi**, (Çev. Şerif Hulusi), İstanbul, Cem Yayınevi

Şaylan, Gencay (2009), **Postmodernizm**, Ankara, İmge Kitabevi

Taburoğlu, Özgür (2008), **Dünyevi ve Kutsal**, İstanbul, Metis Yayınları

Taburoğlu, Özgür (2011), **Kent Efsaneleri**, Ankara, Doğu Batı Yayınları

Thompson, John B. (2008), **Medya ve Modernite**, İstanbul, Kırmızı Yayınları

Tanilli, Server (2007), **Yüzyılların Gerçeği ve Mirası III**, İstanbul, Alkım Kitabevi

Tourane, Alain (1994), **Modernliğin Eleştirisi**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları

Turhan, Mustafa (2009), İstanbul Maltepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Profesyonel Futbolcularda Depresyon Düzeyi, Anksiyete Düzeyi ve Kişilik Özellikleri ile Sporda Başarı Motivasyonu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**, İstanbul

Yalom, Irvin (2001), **Varoluşçu Psikoterapi**, (Çev. Zeliha İyidoğan Babayiğit), İstanbul, Kabalcı Yayınları

Zizek, Slavoj (2004), **İdeolojinin Yüce Nesnesi**, İstanbul, Metis Yayınları

<http://tdkterim.gov.tr/bts/> *BSTS / Felsefe Terimleri Sözlüğü 1975* (21.12.2012)

<http://www.mariabuszek.com/kcai/PoMoSeminar/Readings/HssnPomo.pdf>
(08.01.2013)

Martin Irvin, "**The Postmodern, Postmodernism, Postmodernity; Approaches to Po-Mo**", <http://www9.georgetown.edu/faculty/irvinem/theory/pomo.html>
(18.12.2012)

<uploaduploud.wikimedia.org/wikipedia/tr/0/00/TurkSoylenceSozlugu.pdf>
(18.12.2012)

http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=magic&search_mode=none (04.04.2013)

<http://www.nisanyansozluk.com/?k=b%C3%BCy%C3%BC> (04.04.2013)

ÖZGEÇMİŞ

1986 yılında Kocaeli’de doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Kocaeli’de tamamladıktan sonra, 2004–2009 yılları arasında Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü’nde lisans eğitimini gerçekleştirdi. 2009 yılında başlamış olduğu Kocaeli Üniversitesi İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı İletişim Bilimleri Programı’ndaki yüksek lisans programına halen devam etmektedir. 2010–2011 Eğitim Öğretim yılından itibaren Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü’nde Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktadır.